

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL EMPATİYLE İLGİLİ BİLGİ
VE TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstek Tuba İSLAM

**TRABZON
Şubat, 2019**

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL EMPATİYLE İLGİLİ BİLGİ
VE TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

İstek Tuba İslam

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir**

**Tezin Danışmanı
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU**

**TRABZON
Şubat, 2019**

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. .../.../2019

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

Üye :

Üye :

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU
Enstitü Müdürü V.**

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

İstek Tuba İSLAM

11/02/2019

ÖNSÖZ

Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati etkinliklerine yönelik bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi konulu bu çalışma, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tezim boyunca danışmanlığımı yürüten bu süreçte bilgi birikimini benimle paylaşan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, ufkumu genişleten, deneyimleriyle yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. İsmail Hakkı Demircioğlu'na şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım sırasında görüş ve önerilerinden daima yararlandığım manevi desteğini benden esirgemeyen değerli arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Sibel Er Nas'a teşekkürlerimi sunarım.

Hem tez çalışmamda hem de okul içi ve okul dışı ortamlarda manevi desteklerini benden esirgemeyen ve fikirleriyle her zaman yanımda olduklarını hissettiren değerli idarecilerim Aydın Yolcu ve Serkan Öztürk'e teşekkürü bir borç bilirim. Anlayışlarını benden esirgemeyen, yardım edebilecekleri her konuda destek aldığım çalıştığım okuldaki öğretmen arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Sadece tez çalışmamda değil, hayatımın her aşamasında sonsuz sevgileriyle hep yanımda olan, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, aldığım her kararda arkamda duran annem Fatma Bekar, eşim Sinan İslam, kardeşlerim Merve Şeyma Arduç ve Duygu Kübra Tuna'ya, yardım edecekleri her konuda daima yanımda olan, enişterim Bakır Tuna ve Ömer Arduç'a saygı ve sevgilerimi sunarım.

İstek Tuba İslam

Trabzon, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ	XII
1.GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	3
1.2 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	3
1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.4 Araştırmanın Varsayımları	5
1.5 Tanımlar	5
2.LİTERATÜR TARAMASI	7
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	7
2.1.1. Empati	7
2.1.2. Sempati	9
2.1.3.Tarihsel Empati.....	11
2.1.3.1. Tarihsel Empatinin Bilişsel Boyutu.....	14
2.1.3.2. Tarihsel Empatinin Duyuşsal Boyutu	16
2.1.3.3. Tarihsel Empati Aşamaları	17
2.1.3.4. Tarihsel Empatinin Öğrenme Düzeyleri	18
2.1.3.5. Tarihsel Empatinin Sınırlılıkları	19
2.1.4. Tarih Müfredatında Empati ve Tarihsel Empati.....	22
2.1.5. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	24
2.2. Literatür Taraması Sonucu.....	28

3. YÖNTEM	32
3.1. Araştırmanın Yöntemi	32
3.2. Araştırmanın Örneklemi	32
3.3. Veri Toplama Araçları	33
3.3.1. Anket	33
3.3.1.1. Anketin Geliştirilmesi	33
3.3.2. Mülakat	34
3.3.2.1. Mülakatın Geliştirilmesi	34
3.4. Verilerin Toplanması	35
3.5. Verilerin Analizi	36
3.5.1. Anketten Elde Edilen Verilerin Analizi.....	36
3.5.2. Mülakattan Elde Edilen Verilerin Analizi	36
4.BULGULAR	38
4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular	38
4.2. Birinci Alt Probleme Yönelik Mülakattan Elde Edilen Bulgular.....	45
4.3. İkinci Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular	51
4.4. İkinci Alt Probleme Yönelik Mülakattan Elde Edilen Bulgular	62
4.5. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular	72
4.6. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Mülakattan Elde Edilen Bulgular	81
5. TARTIŞMA	90
5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışma.....	90
5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışma	93
5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma	95
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	100
6.1. Sonuçlar	100
6.1.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	100

6.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	100
6.1.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	101
6.2. Öneriler	102
7.KAYNAKLAR	104
8. EKLER	108
9. ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	111

ÖZET

Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyle İlgili Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi

Eğitimde, geçmiş yıllardan günümüze kadar yapılan araştırmalar, bireylerin daha üst düzeyde kazanımı gerçekleştirmesini amaçlamaktadır. Tarih dersi öğretim programında da yer alan amaçlar, öğrencilere kazandırılması istenen becerileri içermektedir. Tarih eğitimi ile öğrenciye bu amaçların kazandırılması istenmektedir. Kazanımların gerçekleşmesi için, öğretim programında yer alan amaçlara yönelik, tarih derslerinde bazı yaklaşımların kullanılması gerekmektedir. Bu yaklaşımlardan biri de tarihsel empatidir. Bu yaklaşım, geçmişte yaşamış insanların eylemlerini, onların ve o dönemin bakış açısıyla anlamaya çalışmaktır. Tarihsel empati, geçmişteki insanların his ve eylemleri arasındaki sebepleri anlamayı gerektirir. Bireylerin etkili bir şekilde tarihsel empati yapabilmesini sağlayacak kişiler öğretmenlerdir.

Eğitim sisteminin bel kemiğini oluşturan öğretmenler, kazanımların en iyi şekilde kazandırılmasını sağlayacak önemli bir unsurdur. Bu bakımdan tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi doğru şekilde öğrenerek, sınıfta uygulayabilmesi ciddi bir konudur. Öğretmenlerin bu konuda donanımlı olması, tarihsel empatinin sağlıklı bir şekilde uygulanmasının kilit noktasını oluşturur. Fakat ülkemizde, tarih öğretmenlerinin bu konuda yeterince bilgiye sahip olmaması bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanma düzeyleri önemlidir. Bu çalışmanın amacı, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi ve tutumlarını değerlendirmektir.

Araştırma nitel bir anlayışla yürütülecek bir survey çalışmasıdır. Çalışmanın evrenini Trabzon'da görev yapan tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu evren içinden, Trabzon merkez, Yomra, Akçaabat, Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı ilçelerinde bulunan anadolu ve fen liselerinde görev yapan tarih öğretmenleri amaçlı örneklem yoluyla seçilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış mülakat ve açık-uçlu anket kullanılacaktır.

Çalışma sonucunda, tarih öğretmenlerinin bu yaklaşım ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıkları, yaklaşımı literatüre uygun şekilde uygulamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya dayanarak, üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığına bir takım öneriler sunulmuştur. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatinin uygulanışına yönelik görevlendirilecek uzmanlar tarafından eğitim alması önerisi getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tarih Öğretimi, Tarihsel Empati, Tarih Öğretmeni, Öğretmen Görüşleri

ABSTRACT

Evaluation of History Teachers' Knowledge and Attitudes About Historical Empathy

In education, many researches made from past to present; aim to make individuals realize much more top and learning outcome. These goals which are also taking part in history curriculum, include a student's abilities that will need in all areas during his life. With history education, it is aimed to realize these goals. In order to make these learning outcomes come true, it is required to use some approaches aimed at goals partaking in history curriculum. One of these approaches is historical empathy. This approach means trying to understand the acts of people who lived in the past with their perspective and also that period's point of view. Historical empathy, requires to understand the reasons between emotions and actions of people who live in the past. The people who can provide individuals to make most effective historical empathy are the teachers.

Teachers who establish the basis of the education system are one significant factor to gain people the learning outcome best way. In this respect, it is important for history teachers to learn and practice the historical empathy in the best way. Teachers' being well-educated on this subject forms the keypoint of practicing the historical empathy effectively. However, in our country, history teachers do not have the sufficient knowledge about this topic so this causes a problem. That's why, it is very important for the history teachers' to practice the historical empathy effectively. The main aim of this study is evaluation of history teachers' knowledge and attitudes about historical empathy.

At the end of this study, it has been concluded that history teachers do not have enough knowledge about this approach and haven't put it in to practice properly. Depending on this study, a number of suggestions have been presented to universities and Ministry of National Education.

This research is a survey study that will be carried out by a group of history teachers in Trabzon. In this research team, the teachers who work at anatolian and science high schools in Trabzon, Yomra, Akçaabat, Beşikdüzü, Vakfıkebir and Çarşıbaşı were selected by purposeful sampling. In the study, semi-structured interview, and open-ended survey will be used as a data collection tool.

Keywords: History Teaching, Historical Empathy, History Teacher, Teacher Views.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Anket Yapılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	32
2.	Alt Probleme Yönelik Anket Soruları.....	35
3.	Alt Probleme Yönelik Mülakat Soruları.....	35
4.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati ile İlgili Eğitim Alma Düzeyleri.....	38
5.	Tarih Öğretmenlerinin Eğitim Alma Tercihleri.....	39
6.	Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımları.....	39
7.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımlarının Dereceleri.....	42
8.	Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımlarında Ağırlıklı Yer Alan İfadeler.....	43
9.	Öğretmenlerin Empati ve Tarihsel Empati Farkı İle İlgili Açıklamaları.....	44
10.	Öğretmenlerin Empati ve Tarihsel Empati Kavramlarının İlişkisi İle İlgili Görüşleri.....	45
11.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati ile İlgili Eğitim Alma Durumları.....	46
12.	Tarih Öğretmenlerinin Eğitim Alma Tercihleri.....	46
13.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımları.....	47
14.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımlarının Dereceleri.....	48
15.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımlarında Ağırlıklı Yer Alan İfadeler.....	49
16.	Tarih Öğretmenlerinin Empati ve Tarihsel Empati İlişkisi ile İlgili Açıklamaları.....	50
17.	Öğretmenlerin Empati ve Tarihsel Empati Kavramlarının İlişkisi İle İlgili Görüşleri.....	51
18.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Kullanma Sıklığı.....	52
19.	Tarih Öğretmenlerinin Yaptığı Planlama Türü.....	53

20.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Uygulama Aşamaları.....	56
21.	Tarih Öğretmenlerinin Belirttiği Aşamaların Uygunluk Derecesi.....	58
22.	Tarihsel Empatinin Tarih Derslerine Katkısı.....	59
23.	Tarihsel Empatinin Öğrencilere Katkısı.....	60
24.	Tarihsel Empatinin Öğrencilere Katkısının Olduğu Alanlar.....	61
25.	Tarih Öğretmenlerinin Tarih Derslerinde Tarihsel Empatiyi Kullanma Durumları.....	62
26.	Tarih Öğretmenlerinin Tarih Derslerinde Tarihsel Empatiyi Kullanma Sıklıkları.....	62
27.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Etkinliklerini Planlama Durumları.....	64
28.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Etkinliklerini Planlamalarının Niteliği.....	64
29.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Uygulama Aşamaları.....	66
30.	Tarihsel Empati Aşamalarının Uygunluk Derecesi.....	68
31.	Tarihsel Empatinin Tarih Derslerine Katkısı.....	69
32.	Tarihsel Empati Etkinliklerinin Öğrencilere Katkısı.....	70
33.	Tarihsel Empati Etkinliklerinin Öğrencilere Katkısı Olduğu Alanlar.....	71
34.	Tarihsel Empatinin Tarihsel Düşünme Becerilerini Destekleme Durumu.....	71
35.	Tarihsel Empatinin Desteklediği Tarihsel Düşünme Becerileri.....	72
36.	Tarihsel Empati Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	72
37.	Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlar İçin Öğretmenlerin Önerdiği Çözümler.....	75
38.	Tarihsel Empatinin Bir Öğretim Yaklaşımı Olarak Tarih Derslerinde Kullanılmasına Dair Görüşler.....	78
39.	Tarihsel Empatinin Tarih Derslerinde Gerekli Olup Olmadığına Dair Gerekçeler.....	78
40.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatinin Diğer Öğretmenler Tarafından Kullanılmasını İsteme Oranları.....	80
41.	Tarihsel Empati Yaklaşımını Diğer Öğretmenlerin Kullanmasının İstenmesinin Gerekçeleri.....	80

42.	Tarihsel Empatinin Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar.....	81
43.	Tarihsel Empatiyi Uygularken Karşılaşılan Sorunlar.....	82
44.	Tarihsel Empatinin Öğretim Yaklaşımı Olarak Kullanılmasının Faydası Olup Olmadığına Dair Görüşler.....	84
45.	Tarihsel Empatinin Öğretim Yaklaşımı Olarak Faydasına Dair Görüşler.....	85
46.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Etkinliklerini Diğer Tarih Öğretmenlerinin Kullanmasına Dair Tavsiyeleri.....	87
47.	Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Kullanmalarına Dair Mülakata Katılanların Gerekçeleri.....	88

1. GİRİŞ

Sözlük anlamı olarak tarih; bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde inceleyen anlatı olarak belirtilmektedir. “Amerikalı tarihçi Turner tarihi, geçmişten bize ulaşan, günümüzde ortaya çıkan tenkitçi ve yorumcu bir anlayışla incelenen kalıntılar olarak tanımlamıştır” (Kütükoğlu, 2014, s. 1). Öğretim ise sözlük anlamı olarak, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi olarak tanımlanmıştır. O halde tarih öğretimi, bir konunun, geçmişi ve gelişimi içinde tenkitçi ve yorumcu bir bakış açısıyla incelenmesini sağlamak amacıyla etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işidir.

Tarih derslerinin eğitim sistemimize katılması ilk defa 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle olmuştur. Tarih öğretiminin başlangıcı ve gelişimi için 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi önemli bir dönüm noktasıdır (Ata, 2009). Bu tarihten itibaren tarih öğretiminin nasıl yapılacağı konusunda çalışmalar önem kazanmıştır. Selim Sabit Efendi tarafından hazırlanan ilk öğretim programı olma niteliği taşıyan, 1870 tarihli Rehnüma-i Muallimin kitabı tarih öğretimi konusunda bir yol gösterici olma niteliği taşır (Ata, 2009). İçerisinde tarih dersini de bulunduran ilk öğretim yöntemleri kitabıdır.

Öğretim yaklaşımları tarih dersinin doğru bir şekilde öğretilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Tarih öğretiminin amaçları tür yönünden farklılıklar göstermektedir. Birincisi kimlik bilinci oluşturmak, milli bilinci uyandırmak, diğeri ise üst düzey düşünme becerilerini geliştirmektir (Demircioğlu, 2005). Günümüzde “tarih öğretim programının temel yaklaşımı, bilgiyi üreten ve kullanan donanımlı insanlar yetiştirmektir” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011, s. 5). Programda belirtilen amaçların kazandırılması, üst düzey becerilerin geliştirilmesi, tarihsel düşünme becerilerinin etkin kullanımının sağlanması ancak kullanılan yöntemlere bağlıdır. Öğretim programındaki genel amaçlardan biri olan “Öğrencilerin farklı dönem, mekân ve kişilere ait toplumlar arası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz etmek, bu etkileşimin günümüze yansımaları hakkında çıkarımlarda bulunmalarını sağlamaları” için tarih öğretiminde kullanılan yaklaşımlar, anahtar görevi üstlenmektedir (MEB, 2011, s. 4). Bu amaçları kazandırabilecek yaklaşımlardan biri tarihsel empati’dir.

Tarihsel empatinin doğru uygulanmasını sağlayacak olan rehber, öğretmendir. Bu sebeple öğretmenlerin bu konu ile ilgili bilgi ve tutumlarının neler olduğu, araştırılması gereken bir konudur. Bu çalışmanın problem durumu “Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili bilgi ve tutumları nelerdir?” sorusunun cevabını aramaktır

Tarihsel empatinin tarih öğretmenlerinin gözünde, ne ifade ettiğinin bilinmesi önemli bir konudur. Tarihsel empati, empati sözcüğünden farklı bir anlam taşımaktadır. Empati sözlük anlamı olarak duygudaşlık demektir. “Tarihsel empati, günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan geçmişi kendi koşulları çerçevesinde değerlendirme, geçmişte yaşamış insanların durumlarını onların gözüyle anlama ve açıklama becerisidir” (Yılmaz ve Koca, 2012, s. 3). Bir başka tanıma göre; “Tarihsel empati, geçmişte yaşamış sıradan insanların ya da yüksek statü sahibi olan kişilerin inanışları, yaşama bakışları, değerleri, ne düşündükleri, hedeflerinin ne olduğu ve bunları gerçekleştirmek için neler yapmaya çalıştıklarının onların durum ve koşullarını göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi” şeklinde ifade edilmektedir (Barton, 1996; Lee ve Ashby, 2001’den akt., Keçe, 2015, s. 115).

Tanımlarda da görüldüğü gibi empati ve tarihsel empati arasında belirgin farklar vardır. Empati kişinin içinde bulunduğu durumu o günün koşulları ile anlamak iken, tarihsel empatide ise geçmişi kendi koşulları ile değerlendirme vardır. İkisi arasındaki ayrımı yapmak önemlidir. Bugünün koşullarını düşünerek yaklaşımı uygulamaya çalıştığımızda, öğrencilere tarihsel empati değil, empati yaptırmış oluruz. Tarihsel bir konuyu tarihin sözlük anlamında olduğu gibi “geçmişi ve gelişimi içerisinde” inceleyebilmemiz için tarihsel empatiye ihtiyacımız vardır. Eğitimde öğrenmenin en üst düzeyde gerçekleşebilmesi için öğrencilerin tarih derslerine karşı olumlu bakış açılarını sağlamak önemlidir. Tarihlerin ve isimlerin ezberlenmesi ile devam eden, bu yüzden öğrencilerin önyargı ile yaklaştığı tarih dersleri, tarihsel empati yaklaşımı ile öğrenciler tarafından sevilir duruma gelecektir. “Tarihsel empati birbirinden kopuk tarihsel bilgilerin ve kronolojinin ezberlenmesini değil, geçmişte yaşamış insanların bakış açılarını ve eylemlerini anlamayı gerektirdiğinden öğrencilerin tarihin hayatlarıyla olan ilgisini ve geçmiş ile günümüz arasındaki ilişkiyi görmelerini sağlar” (Yılmaz, 2008a’dan akt., Yılmaz, 2011, s. 12).

Bu yaklaşım birbiri ile ilişkili dört aşamadan oluşur. İlk önce tarihsel bir olay öğrencilere sunulur, örneklendirecek olursak; kardeş katli meselesi olabilir. Tarihsel olayın öncesi ve sonrasının ilişkisini, kronolojisini anlamaları için öğrencilere yardımcı olunur, bu noktada ise kardeş katli meselesinin sebep ve sonuçları ile ilgili öğrencilerin konuşmaları sağlanır. O dönemde gerçekleşen eylemler üzerinde etkili olan inançları, hayat görüşleri ile ilgili düşünceleri sağlanır. Olayların öncesi ve sonrası ile ilgili olarak düşündürülmeye çalışılır. Üçüncü aşamada öğrencilerin olayın tarihsel bağlamını anlamaları için birinci ya da ikinci elden kaynak sunulur, olayla ilgili çeşitli kanıt ve yorumları analiz etmeleri sağlanır, kanıtlara dayanarak o dönemin düşünce yapısına ulaşmaları beklenir, kardeş katlinin kanun olarak kabul edildiğini gösteren bir metin, kaynak olarak kullanılabilir. Son

olarak öğrenciler bu kanunun getirdiği sonuçlar ve bu olayı gerçekleştiren sebepler üzerine konuşurlar, olayın nasıl geliştiği ve sonuçlandığı ile ilgili bir çerçeve oluştururlar (Yeager ve Foster, 2001'den akt., Yılmaz, 2011).

Öğrencilerin tarihsel empatiye ulaşma düzeyi aşamalara ayrılır. "Anlaşılmaz geçmiş, genellenmiş kalıp yargılar, hergün empati, sınırlandırılmış tarihsel empati, bağlamsal tarihsel empati" (Kondoyianni ve Kosti, 2015'ten akt., Özen, 2011, s. 52-53). Bu aşamalardan tam anlamıyla tarihsel empatiye ulaşıldığını gösteren aşama bağlamsal empati aşamasıdır. Bu aşamada öğrenciler artık ele aldıkları olayı, olayın geçtiği dönem içerisinde anlamlandırmayı ve o dönem içerisinde değerlendirmeyi başarmıştır (Yılmaz, 2011).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik bilgi ve tutumlarını değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki amaçlara odaklanılmıştır.

1. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yaklaşımına yönelik sahip oldukları bilgi birikimini tespit etmek,
2. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yaklaşımını kullanma becerisine yönelik bilgilerini tespit etmek,
3. Tarih öğretmenlerinin tarih derslerinde tarihsel empati yaklaşımına yönelik tutumlarının neler olduğunu tespit etmek.

1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Öğrencilerin bir kısmı tarih derslerine önyargı ile yaklaşmakta, bu durum da öğrencilerin isteksiz ve başarısız olmalarına sebep olmaktadır. Öğrencilere tarihçi becerilerini kazandırabilecek yaklaşımlardan biri olan tarihsel empati, öğrencinin tarih derslerini sevmesini sağlayacak ve dersi verimli hale getirecektir. Bununla birlikte öğrenciler, kalıplaşmış tarih anlayışını değiştirip, ezbercilikten kurtulacaklardır. Onların kanıtları kullanarak gerçek bilgiye ulaşması, bilginin kalıcılığını sağlayacak, böylece motivasyonunu ve başarısını artıracaktır.

Tarihsel empati yapabilen öğrenci, çevresindeki kişilerle kolaylıkla empati kurabilecektir. Böylece kişinin sosyal iletişimi, çevreye karşı uyumu, çevre ile iletişimi artacaktır. Tarihsel empati yapabilen bir öğrenci sempati ile aralarındaki farkı bilecek, sempati yapmadan empati yapabilecektir, bu da çevresindekilerle iletişimde olumsuz bir durumla karşılaşmasına engel olacaktır. Öğrencinin kimlik oluşumuna katkı sağlayacak,

olaylar arasında bağlantı kurma, yorum yapma ve kişisel tecrübelerine de katkıda bulunacaktır.

Türkiye’de yapılan araştırmalar, tarihsel empatinin ülkemizde doğru bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir. Tarihsel empatinin uygulayıcısı olan tarih öğretmenlerinin bu alanda yetersiz olmaları, yaklaşımın doğru bir şekilde uygulanmasının önünde engel teşkil etmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, tarih öğretmenleri, tarihsel empati tanımını bilmemekte, tarihsel empatiyi bir takım tekniklerle karıştırmaktadır. Literatür taraması sırasında karşılaşılan çalışmalarda, tarihsel empati tanımı yapan öğretmenlerin, empati ve sempatiyi karıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Tarihsel empati tanımını tam anlamıyla bilmeyen öğretmenler, öğrencide empati yerine sempati duygularını uyandıracak ve öğrencinin toplumda olumsuz iletişim kurmasına sebep olacaktır. Bu durum, eğitim verilmesi gereken asıl unsurun, öğretmen olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin her sınıfta farklı öğretmenle tarih eğitimine devam ettiği düşünüldüğünde, her branşa tarihsel empati eğitimi verilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin bu yaklaşımın uygulayıcısı olduğu gerçeğinden hareketle, onların tarihsel empati konusundaki yeterliliklerinin, yapılan çalışmalarla tespit edilmesi önem taşımaktadır.

Tarihsel empati ile ilgili “1984’te 30 ilkokul öğretmeniyle, 1986 yılında aynı çalışma 81 ilkokul öğretmeniyle yapılmış, öğretmenlerin tarihsel empatiyi sempati ile karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır” (Knight, 1989b, s. 45’ten akt., Karabağ, 2015, s. 512). Yılmaz ve Koca tarafından 2012 yıllarında yapılan çalışmalarda, paralel sonuçlar ortaya çıkmış, öğretmenlerin tarihsel empatiyi empati ve sempati kavramları ile karıştırdıkları tespit edilmiştir. Süreç içerisinde öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik olarak bilgi ve tutumlarının değişmediği gibi acı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Yıllar içerisinde yapılan araştırmalar, öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik olarak, yeterliliklerinde bir ilerleme olmadığını göstermiş, sonraki yıllarda alınan eğitim konusunda bizleri bilgi arayışına itmiştir. Bu çalışma, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yaklaşımı hakkında sahip oldukları bilgi ve tutumları hakkında bize yol gösterecek, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi ne ölçüde bildikleri, nasıl uyguladıkları, eğitim almayı isteyip istemedikleri konusunda bize bilgi verecektir. Öğretmenlere uygulanmış olan yarı yapılandırılmış mülakat ve açık uçlu anket soruları ile elde edilmiş veriler, bizleri öğretmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve tarihsel empatiye yönelik önerileri konusunda bilgilendirecek, tarih öğretimi konusunda üniversitelere, program geliştirmecilere de bu konuda fikir verecektir. Ulaşılan bu bilgiler, bakanlık ve üniversitelerin tarihsel empatiye yönelik yürüttüğü eğitimler için bir yol gösterici olacaktır. Çalışmada elde edilen, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili eksiklikleri, verilecek eğitimin niteliği hakkında

bakanlık ve üniversitelere fikir verecektir. Bu çalışma, öğretmenlerin yarı yapılandırılmış görüşme sırasında samimi olarak verdikleri cevaplar ile Milli Eğitim Bakanlığı ve tarih öğretmenleri arasında bir köprü görevi görecektir.

Yenilenen 2018 öğretim programında tarihsel empatiye yönelik geniş açıklamaların yer alması, bu yaklaşımın 9., 10., 11., 12. sınıf müfredatında bulunması, tarihsel empati ile ilgili öğretmen yeterliliği konusunda araştırmaların varlığına bizi götürmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında tarihsel empatinin yer alması, bu yaklaşımın uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Uygulamada ise, sahada olan kişinin tarih öğretmenleri olduğu göz önüne alındığında, müfredatın da yenilenmiş olduğu bir zamanda, tarih öğretmenlerinin yeterliliklerinin de gözden geçirilmesi yerinde bir çalışma olacaktır. Görüldüğü gibi, tarih öğretmenlerinin bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi yönünde bir çalışmanın, öğretmenlerin tarihsel empati algısı, bilgisi, zaman içerisinde bu algı ve bilgilerinin ne derecede değiştiği ve tarihsel empatiyi ne derecede uygulayıp kavradıkları konusunda bilgi vermesi açısından önemli olduğu bir gerçektir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında Trabzon ilinde anadolu ve fen liselerinde görev yapan ortaöğretim tarih öğretmenleri,
2. 2017-2018 eğitim öğretim yılında uzman görüşleri alınarak hazırlanan ve tarih öğretmenlerine sunulan açık uçlu anket ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları ile sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada, anket uygulanan ve mülakat yürütülen tarih öğretmenlerinin bütün sorulara açık, net, doğru ve yansız cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Tanımlar

Tarih Öğretimi: Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi (TDK, 2016).

Empati: Bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyması, onun rolüne girerek olaylara onun gözüyle bakması, dolayısıyla düşüncelerini doğru olarak anlaması ve durumun karşdakine iletilmesi (Adıgüzel, 2013).

Sempati: Bir insanın başka bir insanın hissettiklerinin aynısını hissetmesidir (Dökmen 2002, s. 139; Stockley 1983, s. 54'ten akt., Coşkun Keskin, 2007, s. 17).

Tarihsel Düşünme: Tarihsel muhakeme ve mantıklı düşünmedir (Demircioğlu, 2009, s. 228).

Tarihsel Empati: Geçmişteki olay kişi ve durumları, tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanan dönemin koşullarını göz önüne alarak, günümüz değer yargılarını kullanmadan, o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamaktır (Yılmaz ve Koca, 2012, s. 857).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde, araştırma konusuyla ilgili teorik ve saha çalışmaları değerlendirilecektir.

2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2.1.1. Empati

Empati, kökeni eski Yunanca'da 'empathia' olarak ifade edilen, 'bir başkası ile acı çekmek' ve 'Bir başkası ile kurulan güçlü duygu bağı' anlamına gelen, bir terim olarak kullanılmıştır (Cunningham, 2009; Dökmen, 1997; Wispe, 1986'dan akt., Karabağ, 2015, s. 509). Empati, sözlük anlamı olarak duygudaşlık demektir. Kökeni, özbilinç anlamına gelen empati, kişinin kendi duygularını anlaması, kendisinin farkına varması anlamını taşır (Yüksel, 2015). Bu tanımlarda empati yapmanın ilk kuralının kişinin kendisini anlaması olduğu açıkça belirtilmiştir. Kişi, kendi duygularını, olaylar karşısında neler hissedeceğini bilecektir. Böylelikle, başkalarının duygularını anlayacak ve kendi hissettikleri ile karşısındaki kişinin hislerini karıştırmayacaktır. Kişinin kendi yaşantısında kendisini tanıyıp olması ve olaylar karşısında net düşüncelere sahip olması önemlidir. Böylelikle kendisinin ve karşısındakinin duygularını ayırabilecek ve empatinin başında sağlıklı bir adım atmış olacaktır.

Empati terimi ilk olarak 19.yüzyıl ortalarında Robert Vischer tarafından, yaptığı sanat eserlerinin seyircinin mimiklerini ve duygu durumlarını etkilemesi, buldukları duygu durumundan, farklı duygulara sürüklenmesi sebebiyle, 'farklı duygu durumlarına girebilmek' anlamına gelen 'einfühlung' olarak ifade edilmiştir (Yüksel, 2015, s. 3). 'Ein' Almanca'da 'içinde', 'fühlung' ise 'duygu, duygulanma, hissetme' anlamına gelmektedir. Vischer tarafından yapılan tanım, 1897 yılında empati kavramına modern anlamını kazandıran Theodor Lipps tarafından ayrıntılı olarak geliştirilmiş ve empati kavramı, insanın kendisini karşısındaki nesneye yansıtması ve o nesneyi özümseyerek içine alması, içinde hissetmesi ve böylelikle nesneyi anlaması olarak tanımlanmıştır (Yüksel, 2015). İlk kullanılan empati teriminin, sanat eserlerinin içinde kendini hissetmek olduğu söylenebilir. O halde bir heykel, bir tablo, bir müzik karşısında hissedilen mutluluk, heyecan, üzüntü...vs. gibi duygular empati olarak ifade edilmiştir. "Einfühlung kavramını 1909'da İngilizce'ye 'empathy' olarak çeviren, kavrama bugünkü şeklini kazandıran Edward Titchener olmuştur" (Karabağ, 2015, s. 509). Titchener'in açıkladığı empati, karşısındakinin davranışına tepki verildiği sırada, kendini karşısındakinin bulunduğu durumda hissetme ve bu

durumu yaşarken hissedilenlerin karşıdakinin hissettiği duygularla aynı olmasıdır. Empati terimi, geçmişten bugüne gelene kadar birçok aşamadan geçmiş, hem psikoloji, hem bilim, hem eğitim anlamında birçok tanımla ifade edilmiştir. Bugün de birçok araştırmacı tarafından yapılmış olan farklı tanımlarına rastlanmaktadır. Dökmen'e göre empati, "Bir insanın kendisini karşıdaki insanın yerine koymasına, onun rolüne girerek olaylara onun gözüyle bakmasına, dolayısıyla da onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasına ve durumun ona iletilmesine denir" (Adıgüzel, 2013, s. 19). Yapılan tanımlardan en ilginç ve tartışmaya açık olanı, Adıgüzel (2013) tarafından empatik süreci açıklamak için kullanılmış, bir kızılderili atasözü olan 'Komşun hakkında hüküm vermeden önce iki ay onun makosenleriyle yürü (Cheyenne Kabilesi)' ifadesidir (Adıgüzel, 2013). Bu tümce, sadece empatiyi değil, aynı zamanda önyargının da empati ile ortadan kalkacağını çok iyi anlatmaktadır. Empati kuran kişi kendi kimliğini kaybetmeden karşıdaki kişinin duygularını anlamaktadır. Kendi kimliğinin ve karşıdaki kişinin kimliğinin farkındadır. Karşıdakinin duygularına ya da kararlarına katılıp katılmaması söz konusu değildir. Duygularını ve verdiği kararları anlama söz konusudur. Karşıdaki kişiyi "ben olsam ne yapardım?" anlayışıyla incelemeyen kendisini bir tarafa bırakmalı, karşıdakinin bakış açısıyla olaylara bakmalıdır. Kişi kendi duygularını bilecek, fakat duygularını içine katmadan empati yapacaktır.

Empatinin diğer bir özelliği hiçbir duruma ve kişiye göre genellenememesidir (Karabağ, 2003). Aynı olayı yaşayan kişilerin aynı tepkiyi vereceğinin düşünülmesi doğru değildir. Empatide en önemli nokta, kişiler arasındaki farklılıklar olacağına bilincine varılmasıdır. Genelleme yapılabilmesi kişiler arasındaki farklılığın ortadan kalktığını gösterir ki bu durum insan doğasına aykırıdır.

Empati, daha çok psikolojide tanımlanmış ve araştırılmış bir terim olmasına rağmen, biyolojik açıdan da araştırmaların yapıldığı bir konudur. Empati daha çok duygular üzerine tanımlansa da bilişsel ve duygusal empati olarak ikiye ayrıldığını söylemek mümkündür (Öktem, 2012). Aydın (2015), empatinin bu iki boyutundan ilk olarak duyuşsal boyutun gerçekleştiğini ve karşıdakinin duygularını hissetmek olduğunu, bilişsel empatinin ise bir üst empati basamağı olarak, karşıdakinin hissettiği duyguları anlamak olduğunu ifade etmiştir. Empati kavramı özellikle psikolojide araştırılmış ve açıklanmış olsa da son yıllarda nörobiyolojik (beyin ve sinir sistemi gelişimi) araştırmaların da ilgi odağı olmuştur (Altınbaş, Gülöksüz, Özçetinkaya ve Oral, 2010). Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerde beynin bazı kısımlarının empati ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, beyinde ayna nöronlar isimli bir yapının bulunduğu ve karşıdaki kişinin davranışını aynı şekilde ayna görevi görerek kişinin beynine yansıttığı belirtilmiştir (Altınbaş vd., 2010). Araştırmada, herhangi bir olaya karşı, duygusal boyutu yaşayan bir

kişinin beyinde tepki veren kısımlar olduğu, beyindeki aynı kısımların, karşıdaki kişi, olayı yaşadığında da aktif olduğu gözlenmiştir ve tepkiyi gösteren beyindeki bu kısımların empati ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Altınbaş vd., 2010). Karabağ (2015), çalışmasında empati öğreniminde cinsiyet farklılığına değinmiş fakat bunu nörobiyolojik temellerle açıklamamıştır. Ersoy ve Köşger (2016), bu konu ile ilgili olarak kadınların erkeklerden daha yüksek oranda empati kurduklarını belirterek, Karabağ'ı destekleyecek nitelikte açıklamalara yer vermiştir (Lennon ve Eisenberg, 1987'den akt., Ersoy ve Köşger, 2016). Yine Karabağ'ın (2015) çalışmasında, öğrencilerin, kendi hayatlarına yakın olaylara karşı, istekle yaklaştıklarını ve kendilerine yakın kültürleri anlamada zorlanmadıklarını belirttiği bilgisi, Aydın'ın (2015), farklı kişiler üzerine yapılan deneysel bir çalışmada verdiği, kişinin kendi yakınına karşı yüksek düzeyde empati kurmuş olduğunu belirten bilgi ile nörobiyolojik temellere dayandırılmıştır.

Ayrıca empati, kişinin iletişimine katkıda bulunduğu, karşıdaki insanı mutlu ettiği ve olumlu duygular beslemesine yardımcı olduğu gibi, empati kuran kişinin de olumlu duygular hissetmesini sağlar. Görüldüğü gibi empati, doğru uygulandığı takdirde, bulaşıcı hastalık gibi mutluluğu, yardımseverliği, huzuru her iki tarafa da hissettirecektir. Bu davranışın silsile olarak devam etmesi, toplumun davranış bozukluklarının giderilmesi açısından son derece önemlidir. Bu yararın, topluma en üst düzeyde yansıtılması için görev anne, baba ve öğretmenlerindir.

Yapılan nörobiyolojik araştırmalar, empatinin yarısının doğuştan olduğunu göstermektedir ki, bu durumda empatinin gelişimini sağlayacak olan anne, babadır, öbür taraftan, diğer yarısı ise öğrenilebilir olduğundan, bu süreç okul hayatı boyunca devam edecektir (Aydın, 2015). Bu noktada empati sürecinin okuldaki gelişimi kısmı, biz eğitimcileri ilgilendirmektedir. Burada empati becerisinin kazanımında öğretmenin ne kadar önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Aydın (2015), psikoloji alanında yapılan araştırmalarda, doğumdan sonraki süreçte sosyal becerilerin öğrenilmesinde taklidin yeri olduğunu, temelinde ise ayna nöronların bulunduğunu belirtmiştir. Öğrenci, çevresinde kendisine yakın olduğu kişileri taklit etmekle empatiye başlar, ilk doğduğunda taklit ettiği kişi anne, babasıyken, okul yıllarında öğretmendir. Bu bize öğretmenin empati bilgisinin yeterli olmasının önemini bir kez daha göstermektedir. Empatinin eğitim sistemimizde doğru uygulanması için kilit nokta öğretmendir. Empati öğretiminde, eğitime önce öğretmenden başlanması, empatinin öğretim süreci açısından daha faydalı olacaktır.

2.1.2. Sempati

Karıştırılan bir diğer kavram olan Sempati kelimesi sözlükte Fransızca kökenli "sympathie" olarak görülmekte, Fransızcada anlam olarak sıcakkanlılık olarak ifade

edilmektedir. Karabağ, kelimenin eski Yunanca'da "sympatheia" sözcüğünün İngilizce'ye "sympathy" olarak aktarıldığını, kelime anlamı olarak "birlikte acı çekmek" olduğunu belirtmiştir (Karabağ, 2015). Sempati kelimesi için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yılmaz (2011) sempatinin, başka insanların duygu ve düşüncelerini kendimizinmiş gibi düşünmeyi gerektirdiğini belirtir. Akkoyun (1989) sempatinin, karşıdakinin duygularına katılma olduğunu ve duygulara katılırken kendi yaşantısından benzer hisleri, olayları da bu sürece katmak olduğunu belirtmektedir. Bir diğer tanıma göre, "Bir insanın başka bir insanın hissettiklerinin aynısını hissetmesidir" (Dökmen 2002, s. 139; Stockley 1983, s. 54'ten akt., Coşkun Keskin, 2007, s. 17). "Sempati, başka bir insanın duygularının yaşam şartlarının ya da hislerinin bizde uyandırdığı hassasiyettir" (Thompson 1983, s. 22'den akt., Coşkun Keskin, 2007, s. 17). Empatide ise durum farklıdır. Kişi aynı duyguları hissetmez, karşıdaki kişinin duygularını anlar. Adıgüzel'in (2013) belirttiği gibi "-miş" gibi olmak sürecini yerine getirmektir. Kişi kendi dünyasından kimliğinden sıyrılarak karşıdakini anlamaya çalışır, bunu yaparken karşıdakinin duygularına katılmayabilir ve haklı olduğunu düşünmeyebilir.

Yılmaz ve Koca (2012), sempati kelimesinin anlamının "özdeşleşmek" olduğunu ifade etmiştir. Sempati kavramı özdeşleşme ile birbirine çok yakındır. Özdeşleşmek, karşıdaki kişiyle bir olmak ve tamamiyle her yönden örtüşmek anlamı taşır. Sempati kurduğumuzda "O kişi ile özdeşleşerek, onu model alır, onun duygu ve davranışlarını kendimize yansıtırız" (Karabağ, 2003, s. 28). Böylelikle, sempati kurulan kişiyle özdeşleşir, model alır ve duygularına hak veririz. "Sempatide duyguya katılma, paylaşma vardır, bu durum kendi farkındalığının azalmasına sebep olur" (Duman, 2011, s. 47). Kişi kendi kimliğini unuttur ve karşıdakinin kimliğine bürünür, bir bakıma karşıdakinin davranışlarını doğru kabul ederek onu savunma eğilimi gösterir. Bu sebeple sempati yapmak empati kurmamıza yardımcı olmaz. Empatinin sözlük anlamında yazan "duygudaşlık" kelimesi daha çok sempati ile örtüşmektedir (Karabağ, 2003). Sempati duygusal yönü ağır basan, empati ise mantık yönü ağır basan bir kavramdır. Kahraman özelliklerine sahip bir karakterle olduğu gibi, toplumda kabul görmeyen özelliklere sahip bir karakterle de empati yapılabilir. Fakat bu karakterlerle özdeşim kurmak anlamı taşıyan sempati yapmak, doğru bilgilere zarar verir ve tarafsız olmamızı engeller (Karabağ, 2003). Böyle bir durumda empati yapmak kişiliğe zarar vermezken, sempati ve özdeşleşme yapmak, kişinin yaşantısında olumsuz sonuçlar doğurabilir. Aydın (2015), psikoloji alanında yapılan nörolojik araştırmalarda, sosyal becerilerin gelişiminde taklidin kritik bir rol üstlendiğini, empati kurmayı sağlayan ayna nöronların taklit davranışlarının temelinde yer aldığını belirtmiştir. Dökmen (2009), sempati ve özdeşleşmenin birbiri ile örtüştüğünü belirtmesine karşın, Güney ve Şeker (2012), özdeşleşmenin taklit veya sempatiden farklı olduğunu

savunmuştur. Coşkun Keskin (2007), çalışmasında taklit ve özdeşleşmenin tanımını ayrı ayrı yapmış, birbiri ile aynı olmadıklarını savunmuştur. Yaptığı tanımlarda taklit ve sempatinin, her ikisinin de bilinçli veya bilinçsiz yapılması, bir ya da birkaç davranışın model alınması, kopya edilerek kimliğin oluşturulması gibi noktalar her iki kavramın aynı olduğu sonucunu vermektedir. Karabağ (2003), özdeşleşmenin basit bir taklit olmadığını, taklit davranışının sonradan sönebileceğini fakat, özdeşleşmenin sönmeyeceğini ve kişinin kimliğine etki edecek kadar olumsuz durumlara yol açabileceğini belirtmiştir. Buna karşın, Coşkun Keskin'in (2007, s. 16) yaptığı açıklama, 'kişinin özdeşleşmeyi terk edebileceğini, taklidi ise alışkanlık haline getirebileceğini' belirtmesi, buna karşın çocuğun, 'taklit yoluyla, model aldığı kişinin kimlik özellikleriyle özdeşleşme gereksinimi duyacağını' belirtmesi hem kendi açıklamalarına hem de Karabağ'ın (2003) açıklamalarına ters düşmektedir. Coşkun Keskin (2007), taklit ve özdeşimin birbirinden farklı kavramlar olduğunu söylemekte, fakat taklit yapan bir kişinin özdeşleşme gereksinimi duyacağı gibi açıklamaları ile taklit ve özdeşleşme kavramlarının kesin çizgilerle ayrılamayacağı fikrine bizleri ulaştırmaktadır. Empati ve sempati uzun yıllar birbirinin yerine kullanılmış olsa da, yukarıda söz edilen tanımlardan ve araştırmalardan yola çıkarak empati ve sempati kavramlarının aynı olmadığını söylemek mümkündür. Bu noktada söylenebilir ki, tarihsel empati, empati veya sempati değildir.

2.1.3. Tarihsel Empati

Tarih bilimini araştıran tarihçiler, büyük bir titizlik ve incelikte çalışarak, kanıtlar arasında yoğrularak, yaşanmış gerçekleri bulmakla görevlidirler. İşlerini yaparken tarihçiler düşünme, davranış biçimleri ve fikirleri ile tarihe ışık tutarlar. Böylelikle kalıcı bilgiye ulaşırlar. Kalıcı olmasının sebebi kendi hayal, fikir ve düşüncelerinin de bu gerçekliğin içinde olmasıdır. Tarihçilerin bu özellikleri, öğrencilerin de kalıcı bilgiye ulaşmalarını sağlamak, verimliliğini artırmak, dersi sevmelerini sağlamak için eğitimciler için ilham kaynağı olmuştur (Yeager ve Foster, 2001'den akt., Karabağ, 2015). Öğrencilerin, geçmişi sağlıklı bir şekilde öğrenebilmeleri için tarihçilerin kullandığı becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Demircioğlu, 2009). Tarihi empati kavramı bu özellikleri kazandırmak için ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin kalıcı bilgiye ve gerçekliğe ulaşmaları için tıpkı tarihçiler gibi bir takım becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Kronolojik düşünme becerisi, tarihsel anlama kavrama, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel araştırma becerileri, tarihsel konular, analiz ve karar verme öğrencilerin kazanması gereken becerilerdendir. Bunlar tarihsel düşünme becerileridir. Tarihsel empati, tarihsel düşünme becerilerini öğrenciye kazandırabilecek özelliklere sahip bir yaklaşımdır.

Tarihsel empati kavramının ortaya çıkışı ile ilgili olarak Karabağ (2010), “Geçmişin insanlarını anlamak anlamına gelen belirli bir kavram olmadığından, empati kelimesinin önüne tarihsel kelimesi eklenerek “tarihsel empati” kavramı oluşturulduğunu belirtmiştir” (Lee ve Ashby, 2001’den akt., Karabağ, 2010, s. 116).

Tarih biliminde empati kavramının ortaya çıkışı, insan zihninin tarihini araştırmış olan Alman tarihçi ve filozof Wilhelm Dilthey’e dayanmakta, Dilthey, empati (einfühlung) yoluyla elde ettiği sonuçların, tarihçiyi nesnel gerçekliğe ulaştıracağını savunmuştur (Dilek, 2009). Empatinin bir araç olarak tarih dersleri ile ilişkilendirilerek kullanılmasına öncülük eden “Robin George Collingwood, geçmişin anlaşılabilmesi için geçmişte yaşamış insanların zihinlerinin okunması gerektiğini belirtmiştir” (Yılmaz, 2011, s. 16). Tarih alanında zihinlerin okunmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmesi, empatinin tarihte kullanımının gerekliliğini destekleyecek önemli bir açıklamadır.

Bu açıklamadan sonra araştırmalar artmış, tarihsel empati ile ilgili birçok farklı görüş öne sürülmüş ve bu alanda araştırmalar yapılmıştır. “Türkiye’de 1975 yılında Felsefe Kurumu tarih eğitimi kongresi düzenlenmiş, Mete Tuncay tarih öğretiminde eklenmesini istediği bir madde öne sürerek tarihsel empatiye işaret etmiştir” (Karabağ, 2003, s. 62). Karabağ (2003), 25 yıl sonra tarihsel empati kavramının ilk olarak İlhan Tekeli tarafından kullanıldığını belirtmiştir. Kavram kullanımı konusunda da ülkelerde farklılıklar yaşanmıştır. “İngiliz tarih eğitimcileri ‘tarihsel empati’ kavramını kullanırken, Amerikalı sosyal bilgiler eğitimcileri ‘bakış açısı edinme’ ve ‘bakış açısı tanıma’ kavramlarını kullanmayı tercih etmişlerdir” (Yılmaz, 2011, s. 16). Bazı ülkelerin tarihsel empati yerine farklı kavramlar kullanmış olmalarından hareketle, tarihsel empati kavramının herkes tarafından tam olarak benimsenmediği sonucuna varmaktayız. O dönemde Jenkins tarafından, tarihsel empatinin yapılamayacağına dair bir takım tespitleri gündeme gelmiştir (Yılmaz, 2011). “Tarihsel empati kavramını eğitim dünyasına ilk tanıtan İngiltere’de Schools Council (Okullar Konseyi)’in ‘Place, Time and Society 8-13’ adlı projesi olmuştur” (Karabağ, 2015, s. 511). “Bu projenin ardından Okullar Konseyi (Schools Council) tarih alanında ‘History 13-16’ projesini geliştirmiştir” (Karabağ, 1999; SCHP, 1976’dan akt., Karabağ, 2015, s. 511). Bu projelerle yeni tarih anlayışı ortaya çıkarılarak, geleneksel tarih anlayışı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu projelerle tarihsel empatinin bilimsel tanımı yapılmıştır. Buna göre “tarihsel empati, kişinin kendi deneyimleri ve yaşam tarzı ile, diğer kişinin durumu hakkında bildikleri temeline dayanarak bir başka kişinin davranışlarını anlama kapasitesi olarak ifade edilmiştir” (SREB, 1989’dan akt., Karabağ, 2015, s. 511). Demeter (2015), tarihsel empatiyi “geçmiş şimdiden” ayırmayı tanıma, geçmişe yönelik çoklu bakış açılarını ayırt etme, yazarın bakış açısını açıklama ve bunu tarihsel kanıtlarla savunma becerisi olarak tanımlamıştır (Jensen, 2008, s. 55’ten akt., Demeter, 2015, s. 542). Bir

başka tanıma göre, “Geçmişteki olay, kişi ve durumları tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanan dönemin koşullarını göz önüne alarak, günümüzün değer yargılarını kullanmadan, o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamak demektir” (Yılmaz ve Koca, 2012, s. 857). Ozan (2007), tarihsel empatiyi, tarih araştırması yapan kişinin olayları ve olguları incelerken, günümüz şartlarına göre değerlendirmemesi, o dönemlere gidip kendini tarihteki o kişilerin yerine koyup onlar gibi düşünebilmesi olarak tanımlamaktadır.

Yaptığı literatür taramaları sonucunda “Cairns (1989, s. 15), tarihsel empatinin belirgin olarak üç özelliğe sahip olduğunu tespit etmiştir” (Karabağ, 2003, s. 67).

- 1- Tarihi geçmişteki insanların hareketlerini anlayabilmek için bu kişilerin zihinlerine girmelidir.
- 2- Kanıtların ve düşünme sürecinin kullanılması yoluyla, kişinin inançları, duyguları, değerleri bilgisine ulaşılmaya çalışılır.
- 3- Ulaşılan bu duygu, değer ve inançlar, karakterin davranışlarıyla ilişkilendirilir.

Buna karşın “Foster ise tarihsel empatinin altı belirgin özelliği olduğunu vurgulamıştır” (Kaya, 2011, s. 18).

- 1-Tarihi empati insanların davranışlarının nedenlerini ve amaçlarını anlamamızı sağlar.
- 2- Olayların kronolojik açıdan değerlendirilmesini içerir. Öğrenciler dönemin, ekonomik, siyasal, kültürel özelliklerini bilerek karakterleri incelemelidir.
- 3- Tarihi kanıtlar değerlendirilmeli ve analizi yapılmalıdır.
- 4- Tarihi empatiyle geçmişte yaşanmış olayların sonuçları üzerine konuşulur.
- 5- Öğrenci çalışılan dönemin bugünden farklı olduğunu kavramalıdır.
- 6- Geçmişteki insanlar da aralarında farklılıklara sahiptir. Tarihi empati insanlar arasındaki farklılıklara saygı duymayı gerektirir.

Tarihsel empati uygulaması sırasında, öğrencilerin sınıfları ve gelişim durumları dikkate alınarak, öğrenmenin üst düzeyde sağlanabilmesi için farklı etkinlikler kullanılabilir. Tarihsel empati sırasında uygulanacak farklı çalışmalar, tarihsel empatiyi pekiştirecek, daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu etkinlikler tarihsel empatinin her aşamasında kullanılabilir. Tarihsel empati uygulamasını kolaylaştıracak etkinlikler; (Shemilt, 1984’ten akt., Karabağ, 2010, s. 523-528).

- Biyografi ve tarihsel romanlar
- Drama ve rol oynama
- Hayal kurdurma çalışmaları
- Tarihsel mekanlarda canlandırma
- İmgeleyerek yeniden oluşturma

- Oyun ve benzetişim
- Karar verme alıştırmaları
- Kültür ve ekonomi ile bağlantı kurma alıştırmaları
- Deneysel yeniden yaşama
- Onaylamama alıştırmaları
- Empati ikilemi/çelişkisi
- Geçmişle bugün arasında yapılandırılmış farklar çalışması
- Tarihsel empati günlükleri (Demeter, 2015)

Sınırlı ve eksik bir tanım olarak birçok kaynakta “başkasının ayakkabısı ile yürümek” tarihsel empati olarak ifade edilmektedir (Kondoyianni ve Kosti, 2011, s. 52; Okur-Berberoğlu ve Berberoğlu, 2015, s. 658). Bu, tarihsel empatiyi tanımlamada yetersiz bir ifadedir. Bu tanımı “geçmişteki bir kişinin ayakkabısı ile yürüyerek, onun gözleriyle görebilmek” şeklinde değiştirirsek tarihsel empatinin bilişsel özelliklerini öne çıkarmış oluruz. Araştırmacılar da tarihsel empatinin ağırlıklı olarak hangi boyuta sahip olduğu konusunda farklı fikirlere sahiptirler. “Dymond, Shelton ve Hogan tarihsel empatinin bilişsel, Stewart, Shaw, Brewer duyuşsal bir etkinlik olduğunu, Rogers, Carkhuff, Truax, Lanotti, Feschbach hem bilişsel hem duyuşsal olduğunu belirtmişlerdir” (Kaya, 2011, s. 514). Tarihsel empatide, karşımızdakinin hissettiklerini hissetmek değil, anlamak vardır. Tarihsel empatide hislerin ve bilişsel düzeyin kilit nokta olarak vurgulanması, bize tarihsel empatinin iki boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir. Uzun süren araştırmalar sonucunda, tarihsel empati bilişsel ve duyuşsal iki boyuta sahip bir süreç olarak tanımlanmıştır.

2.1.3.1. Tarihsel Empatinin Bilişsel Boyutu

Tarihsel empatinin başlangıcı olarak sayılan kavram olan empati, bilişsel ve duyuşsal boyutları olan bir süreçtir. Empati kavramı, 1950 yıllarının sonuna kadar bilimsel bir tanım olarak kullanılmış, 1960 yıllarında empatinin bilişsel boyutunun yanında duyuşsal boyuta sahip olduğu belirtilmiş, 1970 yıllarından sonra da daha dar anlamda tanımları yapılmıştır (Duman, 2011). 2003 yılında Karabağ tarafından yapılmış çalışmada tarihsel empatinin bilişsel ağırlıklı ve öğretilebilir bir süreç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birçok araştırmada kaynak olarak kullanılan ve tarihsel empati ile ilgili geniş bilgiler veren “Foster, tarihsel empatinin altı özelliğinden bahsetmiştir” (Kaya, 2011, s. 18).

- 1- Geçmişteki insanların davranışlarını ve nedenlerini anlamamıza yarar.

- 2- Tarihsel olayların kronoloji ve dönemin bütün özellikleri açısından değerlendirilmesini içerir.
- 3- Tarihsel kanıtların değerlendirilmesi ve analizine dayanır.
- 4- Geçmişte yaşanan olayların sonuçları üzerine çalışmayı içerir.
- 5- Çalışılan dönemin bugünden farklı olduğunun anlaşılmasıdır.
- 6- İnsan davranışlarına, çeşitliliklere saygı duymayı gerektirir.

Bu altı özelliğten biri olan, kanıtların değerlendirilmesi, tarihsel empatinin bilişsel sürecini en kısa ve net şekilde anlatan ifadedir. Tarihsel empatinin bilişsel boyutunu anlatmak için kullanabileceğimiz, yukarıda da bahsi geçen “başkasının ayakkabısı ile yürüyerek gözleri ile görebilmek” ifadesi, tarihsel empati yapabilmek için bu ayakkabının özelliklerini, gözleriyle görebildiği dönem ve mekanın özelliklerini bilmeye ihtiyacımız olduğunu anlatmaktadır. Bu özellikleri bilebilmemiz için gerçek bilgilere ihtiyacımız vardır. Tarihin gerçek bilgileri ise kanıtlardır. Bu bilgileri edinirken, geçmişe ışık tutan ve elimizdeki tek araç olan kanıtları kullanırız. Böylelikle tarihsel empatinin bilişsel boyutuna geçiş yapmış oluruz. “Lee and Ashby (2001) tarihsel bir kavrayış olarak empatiyi kanıtı esas alan zor bir düşünme sürecine dayandırır” (Altıkulaç ve Gökkaya, 2014, s. 23). Kanıtlar esas alınarak bilişsel açıdan birçok bilgi elde edilebilir. Fakat her bilgiyle ilgili kanıt bulunamayabilir. Bu durumda geçmişle ilgili bilgi edinemediğimiz kısımlar olacaktır. İşte burada düşünme süreci ön plana çıkacaktır. Düşünme süreci ile bilgiler arasındaki boşluklar doldurulacaktır. Boşlukları doldurmaktan kastedilen, gerçek dışı bilgi ve hayaller değil, kanıtların yorumlanması, kişilerin bakış açısını anlayarak, bu bakış açısı ile olaylar arası ilişkilerin tespit edilerek bağlantı kurulması ve bunu yaparken de bugünün bakış açısından sıyrılarak çalışılmasıdır. Lee ve Ashby'nin (2001) tanımından anlaşılana, kanıtın yorumlanmasını sağlayacak olan faktörün düşünme süreci olduğudur.

Düşünme sürecine başlarken kullanacağımız diğer bir kavram ‘imgelem’dir. İmgelem, sözlükte, hayal dünyası anlamına gelmektedir. Tarihsel anlamda da hayal kurmaktır. “Ancak bu imgelem işlemi, kanıtın eksik olduğu durumlarda, kanıtı esas alarak, boşlukları doldurma etkinliğini gerçekleştirebilmek için yapılan bir hayal kurma işlemidir” (Cooper, 2007, s. 13'ten akt., Dilek, 2009, s. 638). “Tarihi imgelem birbirinden farklı kaynakları birleştiren ve kanıtla test edilmiş hayal gücü ile tarihi gerçekleri ortaya koyan bilişsel bir etkinliktir” (Karabağ, 2003, s. 75). Belli kurallar çerçevesinde, katı bir sınırla yapılan imgelem, hayal dışı bilgiler vermek yerine, kanıtları birleştirmeyi sağlayarak karanlık noktaları aydınlatacaktır. Bu aydınlatma mantık ölçüsünde yapılır. Kanıtların birbiri ile ilişkileri ve kanıtların birbirine bağlanması, mantık sınırlarını aşamaz. Tarihsel empatinin bilişsel boyutu, kanıt, kanıtların analizi, değerlendirilmesi, kalan boşlukların ise imgelemeyle doldurulması sürecidir. “Nichol ve Dean'e göre (1997, s. 112) ‘tarih yapma’

yaratıcı bir sanattır ve imgeleme dayalı yeniden kurmayı (imaginative reconstruction) gerektirir” (Dilek, 2009, s. 636). Sonuç olarak, kanıtlar arasında kalan boşlukları doldurmak için imgeleme ihtiyaç duyulur. Collingwood, tarihsel bilginin doğasını belirtirken, “...tarihçinin zihninde yeniden canlanmalıdır, tarihi bilgi, kanıtın yorumlanmasından doğmaktadır” şeklinde açıklamalar kullanmış, bu açıklamalardaki ‘zihinde canlandırma’ ve ‘kanıtın yorumlanması’ ifadeleri kanıt aşamasında imgeleme ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur (Doğan, 2007). Bu bilgilere dayanarak tarihsel empatinin bilişsel boyutunun kanıt ve imgeleme birleşiminden oluştuğu söylenebilir. Öz (1998), empatinin bilişsel boyutunun düşünce, algı ve kavrama yeteneğinden oluştuğunu belirtmiş, empati için yeterli olmadığını ifade ederek duyuşsal boyuta değinmiştir. Bu noktada tarihsel empatinin duyuşsal boyutu gündeme gelmektedir.

2.1.3.2. Tarihsel Empatinin Duyuşsal Boyutu

Tarihsel empati bilişsel boyuta sahip olduğu gibi, duyguların işin içine girmesiyle, duyuşsal bir boyut kazanmaktadır. Araştırmacılar arasında, tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal bir boyuta sahip olması hakkında farklı görüşler vardır. “Dymond, Shelton ve Hogan tarihsel empatinin bilişsel, Stewart, Shaw, Brewer duyuşsal bir etkinlik olduğunu, Rogers, Carkhuff, Truax, Janotti, Feschbach hem bilişsel hem duyuşsal olduğunu belirtmişlerdir” (Kaya, 2011). Karabağ (2015) ve Kaya (2011), tarihsel empatinin bilişsel ağırlıklı bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüş, empatinin duyuşsal boyutunun olmadığı anlamına gelmemelidir. Duyguların ağırlıklı olarak etkinliğe katılması empatiyi zedeler. Duyguların ağırlıklı olarak sürece katılması ile kişi sempati yapmış olur. Bu durum duyguların hissedilmesi ve anlaşılmasının ötesine geçerek, duyguların birbir benimsenmesi, aynı duyguların yaşanmasına dönüşür. Empatinin duyuşsal boyutu karşıdaki kişinin duygularını sezgisel bir şekilde anlamaktır. “Ferrari ve diğerleri (2003), nörobiyolojik çalışmasında, beyin aynı bölgesinin, bizim davranışlarımızda ve karşıdaki kişinin davranışlarında aynı şekilde etkilendiğini ve bu şekilde karşıdaki eylemlerinin bizim eylemlerimize yansıdığını belirtmiştir” (Ferrari, Gallese, Rizzolatti, Fogassi, 2003’ten akt., Altınbaş vd., 2010, s. 19). Ona göre, kişinin beyinde premotor kortekste ayna nöronlar, başkalarının eylemlerinin sezgisel bir biçimde anlamamızı ve hissetmemizi sağlar. Bu açıklama tarihsel empatide duyuşsal süreci ifade eden “duyguları anlama, karşıdaki hislerini anlama” etkinliğinin nasıl olduğu hakkında bize bilimsel bir bilgi vermektedir. Karşıdaki duygularını anlamakla kastedilen, kişinin bu duyguları hissetmesinin nasıl bir duruma işaret ettiğini bilmektir. Karşıdaki kişi bu duyguları hissederken ne düşünmektedir? Bu hissettiklerinden nasıl bir sonuca ulaşmıştır? Tarihsel empatinin duyuşsal boyutu bu soruların cevaplarını arar. Bu da gösteriyor ki, tarihsel

empatinin duyuşsal boyutu karşındaki hissettiğini hissetmek değildir. Karşındaki ile aynı şeyi hissetmek sempati'dir.

Empati, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlayıp onların bakış açısından bakmakken, sempati ise karşındaki ile aynı şeyi hissetmektir. Sempati, doğru bilgiye ulaşmamıza yardımcı olmaz tam aksine, tarihsel empatiyi zedeleyen bir sürece bizi iter. Karabağ'ın (2015, s. 514) "tarihsel empatinin amacı, kişilerin duygularını hissederek tarihsel dönemi anlamak değildir" ifadesi, tarihsel empatinin duyuşsal boyutunun, karşındaki duygularını hissetmek değil, duygularını anlamak olduğunu destekler nitelikte bir açıklamadır. Hissetmek ve anlamak ifadelerinin ikisi de duyuşsal boyutu işaret etmektedir. Duyguları hissetmek sempati ve duyguları anlamak tarihsel empati olduğuna göre, her ikisi de duyuşsal boyuta sahip ve aralarında önemli farklar olan ifadelerdir.

2.1.3.3. Tarihsel Empati Aşamaları

Tarihsel empatiye başlarken, öncelikli olarak yapılması gereken, öğretim ilkelerinden biri olan "yakından uzağa" ilkesi ile öğrencilerin yakın çevresinden, kendi hayatından örnekler bulabilmektir. Tarih geçmişte yaşanmış olaylardır. Kendi çevresinden tarihi olaylara örnek veremeyeceğinden, yapılması gereken kendinden bir şeyler bulabileceği olaylarla işe başlamaktır. Tarihsel empatinin uygulaması birbiri ile ilişkili dört aşamadan oluşur.

1- Birinci aşamada tarihsel bir olay öğrencilere sunulmalı, "öğrencilerin ilgisini çekecek ve merak uyandıracak bir konu olmalıdır" (Karabağ, 2015, s. 521). Bu bölümde tarihsel empati aşamalarında kullanılabilecek çok farklı uygulamalar vardır. Biyografi, tarihsel roman, hikaye, tarihsel film, belgesel kullanımı, onaylamama etkinlikleri bunlardan birkaçıdır (Karabağ, 2015). Öğrenciler tarafından kabul görmeyecek, fakat geçmişte yaşanmış olan bir olay sunularak konunun, öğrencilerin ilgisini çekmesi sağlanabilir. Bu konu hakkında düşünceleri istenir. Bu esnada sunulmuş olan malzeme (resim, film, fotoğraf...vs.) ile ilgili öğrencilerde merak uyandıracak, düşünceleri sağlayacak sorular sorulabilir. Düşünme etkinliğinin sonunda da öğrencilerden sunulmuş bu olayla ilgili düşüncelerini yazmaları istenir. "Yazılan bu yazılar en son yazdıkları ile karşılaştırılarak değerlendirme yapmak için kullanılabilir" (Foster, 2001, s. 176'dan akt., Karabağ, 2015, s. 521).

2- İkinci aşamada, "öğrenciler olayla ilgili kronolojik bilgi toplar" (Foster, 2001, s. 14'ten akt., Karabağ, 2003, s. 134). Olayın öncesinde ve sonrasında yaşanmış olaylar tespit edilir, bunların tarihsel sıralaması öğrenciler tarafından yapılır. Burada geçmişteki olaylar arasındaki farklar, geçmişin şartları ortaya çıkar. Olaylar arasındaki ilişkiler tespit edilmeye çalışılır. Karabağ (2015, s. 135), "bu aşamada grup çalışmalarının

kullanılabileceğini belirtmiştir.” Grup çalışmalarında etkileşimin artması ile birlikte öğrenci farklı görüşler de dinlemiş olacak ve akranlarıyla aşırıya kaçmadan yeterli ve gerekli bilgileri elde edebilecektir.

3- “Üçüncü aşamada ise kanıtlar incelenir” (Foster, 2001, s. 14’ten akt., Karabağ, 2003, s. 134). Öğrenci gerçeklere ulaşmak için her türlü kaynağı gözden geçirmelidir. “Öğrencilere sınırlı kaynak sunulursa bu durum, tarihsel empatinin gelişimini olumsuz etkileyecektir” (Doğan, 2007, s. 64). İkinci aşamada öğrencilerin olayın kronolojisi ile ilgili topladığı bilgiler, üçüncü aşamada kanıtlar ışığında tekrar gözden geçirilir. Elde edilen kanıtlardan sonra, önceki bilgiler yeniden sorgulanır. Öğrencinin kanıtlar ile ilgili sorular sorması ve kanıtların güvenilirliğini sorgulaması, kaynağı yazan kişinin bakış açısını anlamasını sağlar. Böylelikle öğrencilerin elde ettiği doğru bilgiler ortaya çıkacaktır. Dönemin şartları tam anlamıyla anlaşılacak, yaşanan olayın sebebi ve sonucunun ne olabileceği yavaş yavaş şekillenmeye başlayacaktır.

4- “Dördüncü aşamada ise, öğrencilerden kaynaklar, kanıtlar ve elde edilen bilgiler, tespit edilen bakış açıları ışığında, olayı, sebep ve sonuçlarıyla birlikte yazmaları istenir” (Foster, 2001, s. 176’dan akt., Karabağ, 2003, s. 136). Bu aşamada öğrenciler, kendi cümlelerini kullanarak olayları anlatır. Kanıtlar ve kaynakların kullanılmış olması birçok bilgiye de erişmiş olmalarını sağlayarak, ayrıntılı şekilde yazmalarını sağlar. “Öğrencilerin birinci aşamada yazdıkları yazılar ile son aşamada yazdıkları yazılar, karşılaştırma yapmalarına yardımcı olur” (Foster 2001, s. 176’dan akt., Karabağ, 2015, s. 521).

2.1.3.4. Tarihsel Empati Öğrenme Düzeyleri

Tarihsel empati alanında araştırma yapan Denis Shemilt elde ettiği verilere dayanarak tarihsel empatinin beş düzeyini ortaya koymuş, Lee, Dickinson, Ashby bu düzeyleri genişletmiştir (Karabağ, 2015). Tarihsel empatinin öğrenme seviyeleri ile ilgili birçok araştırma yapılmış, en çok kabul gören referans olarak Lee’nin düzeyleri esas alınmıştır (Ashby ve Lee, 1987’den akt., Yılmaz, 2011). Buna göre tarihsel empatiyi öğrenme seviyeleri beş basamaktan oluşur.

1- Birinci basamak, “Aptal geçmiş” olarak isimlendirilir. Bu basamak tarihsel empati öğrenme düzeyinin ilk ve en alt basamağını oluşturur. Bu basamaktaki düşüncelere bakıldığında ya tarihsel empati ile ilk defa karşılaşmış ya da yapılan çalışmayı hiç anlayamamış öğrencilerin düşünceleri olduğu görülür. Buna bağlı olarak da yeterince empati kuramamış ve tarihsel olayların saçma olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin, uygulamanın birinci aşamasında, olayları açıklamak için yazdıkları yazılardan, tarihsel empatinin birinci basamağında oldukları anlaşılabilir.

2- İkinci basamak, klişe genellemelerdir. Bu basamakta öğrenci, araştırılan bilgileri, olayları, düşünce ve duyguları açıklamak için kullanır. Bu sebeple de basmakalıp ifadelerle açıklama yapmış olur. Bir bakıma ders kitabını parça parça yazılarına geçirir. Kaynaklardan elde ettiği bilgileri, olayları ve düşünceleri ifade etmek için kullanır. Bu durum öğrencinin, tarihsel empati kuramadığını, kanıtlardan elde ettiklerini, empati kurarak tamamlayamadığını göstermektedir. Elde ettiği bilgilerden çıkarım yapamamış ve hazır bilgileri kullanmıştır.

3- Üçüncü basamak olarak günlük empati aşaması gösterilir. Günlük empati aşamasında öğrencinin karakteri konuştuğu zaman ve mekan geçmişten bir döneme ait iken, bakış açısı ve duygular bugünü yansıtır. Tarihsel kişilik geçmiş dönemde fakat bizim bakış açımızla konuşur. Yılmaz (2011, s. 20), günümüz penceresinden geçmişe bakan, “günlük empati yapan öğrencilerin, geçmişin bakış açısını sınırlı anlayabildiğini, geçmişteki insanların farklı bakış açılarına sahip olduklarını idrak edemediklerini belirtmiştir.” Karabağ (2015), bunu “Taş Devri Sendromu” olarak adlandırır (SREB, 1989’dan akt., Karabağ, 2015, s. 532). Bu düzeyde kalan bir öğrenci, birçok tarihsel düşünme becerisini de kazanamamıştır.

4- Dördüncü basamak, sınırlı tarihsel empatidir. Bu aşamada sınırlı tarihsel empatiye ulaşılmıştır. Bu basamağa gelen öğrenci büyük bir yol katetmiştir. Geçmişteki insanların bakış açılarının farklı olduğunu, geçmişin duygu, düşünce ve değerlerinin günümüzden farklı olduğunu, kendi bakış açısını geçmişteki kişinin bakış açısından ayrı tutulması gerektiğini kavramıştır. Tarihsel kişilikle empati de yapabilmektedir fakat, “geniş bir açıdan olaya bakamamakta, olaya ilişkin farklı ihtimaller öne sürememektedir” (Karabağ, 2015, s. 533).

5- Beşinci basamak, bağlama uygun tarihsel empati aşamasıdır. Beşinci basamakta öğrenci artık tarihsel empatiye ulaşmıştır. Olaylar ve kişilerle ilgili geniş bir açıyla düşünür, farklı ihtimaller üzerinde durur, kullandığı kaynak ve kanıtlara atıf yapabilir, sanki orada yaşamış gibi, günlük bir dille olayları ayrıntılı bir şekilde yansıtır.

2.1.3.5. Tarihsel Empatinin Sınırlılıkları

Tarihsel empati yaklaşımının birtakım sınırlılıkları bulunmakta, birçok araştırmada da bu zorluklar ifade edilmektedir (Karabağ, 2003; Karabağ, 2010; Yılmaz, 2011). Tarihsel empati yaklaşımının uygulayıcısı olan öğretmenlerin eğitimi, tarihsel empati uygulamasının başarıya ulaşmasında aşılması gereken basamaklardan ilkinin oluşturmaktadır. Öğretmen, tarihsel empati ile ilgili olarak yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Öncelikle, öğretmenlerin eğitim aldıkları üniversitelerde, tarihsel empatiye yönelik eğitim almış olmaları gerekmektedir. Yılmaz (2011), öğretmenlerin eğitim ve

yeterlilik düzeylerinde eksikler olduğunu, sosyal bilgiler öğretmenlerinin birçoğunun tarihsel empatiye yönelik bir tecrübelerinin olmadığını belirtmektedir. Yaklaşımı hiç uygulamamış olan bir eğitimcinin, zorluklarını ve kilit noktalarını anlayabilmesi neredeyse imkansızdır. Bu durum öğretmenin uygulamada bir takım zorluklar yaşamasına, başarısız olmasına ve zaman kaybetmesine sebep olacaktır. Yılmaz ve Koca (2012) , tarafından yapılan araştırmada da, öğretmenlerin empati ile sempati kavramlarını henüz çözemediklerini, kavramların anlamlarını tam olarak anlayamadıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla yaklaşımın doğru bir şekilde uygulanamaması ve öğretmenin sahip olduğu yetersizlikler, öğrenciler üzerinde de olumsuz etki yaratacaktır.

Öğretmenlerin sahip oldukları yetersizlikler ve uygulamayı hiç tecrübe etmemiş olmaları, arkadan farklı sorunları da getirecektir. Yaklaşımın nasıl uygulandığını bilmeyen bir eğitimci uygulama aşamalarında birinci elden kaynak kullanımının olduğundan haberdar olmayacaktır. Uygulamada kullanacağı teknikleri bilemediğinden, hazırlanması gereken materyaller ve gerekirse alan gezilerini yaptırılmayacak ve bu uygulamayı yapmamayı tercih edecektir. Bu durumlar, öğretmeni ders kitabına sürükleyecek, öğretmen elinde kolayca erişebileceği ders kitabına odaklanacak böylelikle, öğretmeni, öğrencilere tarih dersini ders kitabı odaklı olarak yansıtan bir öğretmen haline dönüştürecektir.

Öğretmen, tarihsel empati sürecinden haberdar olmaması sebebiyle, öğrencilerin ulaştıkları tarihsel empati düzeyini bilemeyecek, buna yönelik herhangi bir tespit yapamayacaktır. Dolayısıyla amaca ulaşamayacak, tarihsel empati, öğretim programında belirtilen bir iki kelimedenden ibaret olacaktır. Bu sebeple öncelikle öğretmen adayları ve mevcut öğretmenlerimizin tarihsel empatiye yönelik eğitim almaları, sürecin devamı açısından çok önemlidir.

Sınırlılıklar öğrenci açısından da mevcuttur. Öğrenciler tarihsel bağlamı yakalayamamışlarsa günümüzün bakış açısı ve değerleriyle geçmişi yorumlayacaklardır. Bu durum Karabağ (2003), tarafından 'Taş Devri Sendromu' olarak ifade edilmiştir (SREB, 1989, s. 11'den akt., Karabağ, 2003). Tarihsel empatinin üçüncü aşamasında kanıtlar incelenerek olaylar aydınlatılmaya çalışılır. Kanıtlar, doğru yerlerine yerleştirilerek gerçek bilgiye ulaşılır. Öğretmen için zaman ve uğraşı gerektiren birinci ve ikinci elden kanıt kullanımı, zorlukları gerekçesiyle öğretmen tarafından tercih edilmediği takdirde, tarihsel empati uygulaması eksik kalacak ve dolayısıyla başarısız olacaktır.

Literatürde tarihsel empati yaklaşımının uygulamasına ilişkin birtakım çalışmalara rastlanmış, değerlendirilmesine yönelik çalışma yok denecek kadar az, ölçülmesine ilişkin çalışmaya neredeyse hiç rastlanmamıştır. Bu durum eğitimciler arasında da sorun teşkil etmektedir. Nasıl ölçüleceğine dair bir çalışmaya rastlanmamış olması ve bu durumun

eğitmciler ve sınav yürütücüler için sorun teşkil etmesi, eğitimde ve öğretim programlarında tarihsel empati üzerinde neden yeterince durulmadığına bir cevap olarak düşünülebilir (Knight, 1989a ve b; Low-Beer, 1989, s. 8; SREB, 1989'dan akt., Karabağ, 2015).

Sınırlılıklar sadece öğretmen ve öğrenci ile sınırlı kalmamış, tarihsel empatinin yapılamayacağına dair görüşler de öne sürülmüştür. Jenkins, tarihsel empatinin birbiri ile çelişen iki boyuta sahip olduğundan bahseder; “birincisi, günümüzde yaşayan ve geçmişte yaşamış insanların sürekli aynı kaldığını varsayan yaklaşım, diğeri ise günümüz ve geçmiş insanların tamamen birbirinden farklı olduğunu savunan yaklaşım” (Jenkins, 1991, s. 47-51'den akt., Yılmaz, 2011, s. 23). Birbiri ile çelişen boyutlara sahip olduğu için tarihsel empatinin yapılamayacağını savunmaktadır. “Jenkins ve Brickley, tarihsel empati ile geçmişin anlaşılamayacağını, tarihsel empatinin yalnızca geçmişteki kişilerin tarihini yazan tarihçilerle yapılacağını belirtmektedir” (Jenkins ve Brickley, 1989;1990'dan akt., Karabağ, 2015, s. 516). Tarihçi kanıtlarla çalışır. Kanıtlar tarihçinin yürüyeceği yolu oluşturan taşlardır. Kanıtlar gerçeklerden kopmuş parçalardır ve tarihçinin görevi bu parçaları doğru yerlere yerleştirmektir. Jenkins ve Brickley tarafından savunulan görüşe göre, tarihçiler kendi hikayelerini yazıyorlarsa, şu anda varolan tüm milletlerin geçmişi tarihçilerin oluşturduğu hikayelerden ibarettir. Karabağ (2003) İstanbul'un fethi gibi bir gerçeğin yorum olduğunu, Orta Asya'dan batıya yapılan göçlerin hikaye olduğunu kabul etmenin mümkün olmayacağını belirtmiştir. Çünkü bunlar kanıtlarla ispatlanmış ve tarihçilerin görüş birliğine varmış olduğu konulardır.

Bunun yanında araştırmacılar Piaget'nin gelişim aşamalarında tamamlanması gereken zihinsel süreçlerin de tarihsel empatinin uygulanmasına engel teşkil ettiğini belirtmektedir (Yılmaz, 2011, s. 25). Ayrıca birçok eğitimci öğrencilerin hayatta yeterince tecrübe kazanmadıklarını, tarihçi kadar beceriye sahip olamayacaklarını, başka insanları, yaşamları, değerleri anlamının üst düzey düşünme becerisi gerektirdiğini, bu sebeple öğrencilerin tarihsel empati yapmada zorlanacaklarını belirtmiştir (Ashby ve Lee, 1987, s. 63; Lee ve Ashby, 2001, s. 25; Seixas, Fromowitz ve Hill, 2005, s. 114; Stradling, 2003, s. 24'ten akt., Yılmaz, 2011). Piaget'in gelişim aşamalarına göre somut işlemler evresindeki bir öğrenci, parçaların birbiri ile ilişkilerini görebilir ve somutlaştırılmış bir problemi çözebilir (Kol, 2011, s. 6). Bruner'in gelişim aşamalarından imgesel dönemde ise, “öğrenci imgelem yeteneklerini geliştirir” ifadesi yer almaktadır (Kol, 2011, s. 9). Böylelikle kanıtlar arasındaki boşlukların doldurulmasını sağlayacak olan imgelemi rahatlıkla kullanabilir. Bu durum, imgelem yeteneğinin yaşa ve sınıfa bağlı olmadığını göstermektedir. Bruner'in ve Piaget'in gelişim aşamalarında yer alan ince ayrıntılar, öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde materyal kullanılarak tarihsel empati yapabilecekleri görüşünü desteklemektedir.

Kaldı ki yapılan araştırmalarda, “alt sınıflarda yer alan öğrencilerin yüksek düzeyde tarihsel empati yaptığı, üst sınıflarda yer alan öğrencilerin ise düşük düzeyde tarihsel empati yapabildikleri gözlemlenmiştir” (Karabağ, 2015, s. 536). “Lee ve Ashby tarafından hazırlanan tarihsel empati düzeyleri de yaş ve sınıf düzeyine göre değil, mantıksal sıraya göre yapılmıştır” (Karabağ, 2015, s. 531). Piaget’in ve Bruner’in aşamalarındaki ince ayrıntılar, yapılan araştırmalar, Lee ve Ashby tarafından tarihsel empati düzeylerinin mantıksal sıraya göre yapılmış olması, öğrencilerin tarihsel empati yapabilmesinin öğrencilerin yaş gruplarına ve sınıf seviyelerine bağılı olmadığını göstermektedir.

Yılmaz (2011, s. 24), tarafından belirtilen diğere önemli bir nokta ise, “muhafazakar kesim olarak adlandırdığı bir kısım kimselerin, tarihsel empatinin okullarda uygulanmasına karşı çıktıkları ve müfredat çalışmalarını etkilemeye çalıştıkları görüşüdür.” Bu kesim, tarihsel empatinin kültür yapısını olumsuz etkilediğini, ileri sürerek yaklaşımın uygulanmasına karşı çıkmışlardır. Tarih öğretiminin asıl amacının milli tarih ve kültürü kazandırmak olduğunu, tarihsel empatinin ise, vakit kaybı yaşanmasına sebep olacak tarihsel düşünme becerileri gerektirdiğini ve tarihsel empatinin kullanılmamasının daha isabetli olacağını belirtmişlerdir. Bu görüşün aksine, tarihsel empati uygulamasının, farklı kültürleri ve uygarlıkları her yönüyle empati kurarak anlamayı sağladığı için milli tarih ve kültürün kazandırılmasını kolaylaştıracağını söylemek daha doğru olacaktır.

Diğere taraftan, önceki yıllarda hazırlanmış olan öğretim programlarında, tarihsel empati kavramının çok yönlü açıklanmamış olması, sadece farklı bir başlık altında cümle içerisinde bir kelime olarak değinilmesi, tarihsel empatinin eğitim öğretimde gerekli yeri bulamadığını göstermektedir. Belki de bu sebeple, birçok öğretmen böyle bir yaklaşımdan haberdar olmamakta ya da nasıl uygulanacağını bilmediğinden, uygulama yapmak için yeterli cesareti bulamamaktadır.

2.1.4. Tarih Müfredatında Empati ve Tarihsel Empati

Türkiye’de 2007 yılında ilk defa tarih dersi öğretim programında tarihsel empati becerisi doğrudan yer almamışsa da, öğretimde yer alması gerektiği konusunda atıflar yapılmıştır (Karabağ, 2015). MEB (2007) 9. ve 10. sınıf tarih dersi, 11. sınıf MEB (2012) inkılap tarihi ve çağdaş türk tarihi dersi öğretim programında empati ve tarihsel empati, kazandırılması gereken beceriler kısmında yer almamıştır. Aynı programlarda yalnızca ölçme değerlendirme kısmında, kazandırılması amaçlanan beceriler arasında ‘empati kurma’ yer almıştır. Ölçme değerlendirme için kullanılması önerilen performans örnekleri tablosunda kazandırılması gereken beceriler arasında ‘tarihi empati kurma’ yer almaktadır.

Tarihsel empati ve empati tarih derslerinde kazandırılması gereken beceriler olarak programda yer almamış, bu becerilerin nasıl kazandırılacağı da programda belirtilmemiştir. Sadece, cümle içerisinde örnek verilirken bu kavramlara değinilmiştir. Ciddi bir şekilde empati ve tarihsel empati kavramlarına yönelik bir açıklama geçmiş yıllardaki öğretim programlarında bulunmamaktadır. 2011 yılına ait öğretim programında da 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf tarih dersi kazanımlar kısmında da empati veya tarihsel empatiye yönelik bir ifade yer almamaktadır. MEB (2011) 10. sınıf tarih dersi öğretim programında tarih dersinin genel amaçları kısmında yer alan, ‘geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak milli birliğin ve beraberliğin önemini kavratmak, tarih boyunca yaşamış uygarlıklar ve milletler hakkında bilgi sahibi olmak, tarih alanında araştırma yaparken tarihçi becerilerini kullanmak, kültür ve uygarlığın somut olan ya da olmayan mirası üzerinde tarih araştırmaları yapmak’ ifadeleri empati ve tarihsel empati kavramı ile ilişkili olan ifadelerdir. Genel amaçlar tüm öğretim programlarında aynı ifadelerle yer almaktadır. MEB (2011) 10. sınıf öğretim programında da kazandırılması gereken beceriler içerisinde empati ve tarihsel empati yer almamaktadır. Programda tarihsel düşünme becerilerine ise ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Tarihsel düşünme becerilerinden tarihsel kavrama becerisi içerisinde, kanıtları incelerken geçmiş, bugünün değerlerinden uzaklaşarak yorumlamak, tarihsel bağlamı gözden kaçırmamak gibi ifadelerin tarihsel empatiyi işaret ettiği görülse de, yalnızca “kavrama becerisini geliştiren öğrencinin tarihsel empati yapabileceği” şeklinde kısa bir ifadeyle tarihsel empati kavramına yer verilmiştir (MEB, 2011). MEB (2007) 9. sınıf öğretim programında tarihsel düşünme becerilerinin ayrıntılı açıklamasına yer verilmemişken, MEB (2011) 10. sınıf, 11. sınıf tarih dersi, MEB (2012) inkılap tarihi, MEB (2012) çağdaş türk tarihi dersi öğretim programında tarihsel düşünme becerilerine yer verilmiştir. Buradan hareketle, ‘tarihsel empati’ kavramının ‘tarihsel düşünme becerileri’ aracılığı ile 2011 yılından itibaren öğretim programlarında yer aldığını belirtmek mümkündür. 2007, 2011, 2012 yıllarına ait tarih dersi öğretim programlarında, tarihsel empati yaklaşımının öğretmenler tarafından kullanımını artıracak ve destekleyecek ifadeler rastlanmamıştır.

2018 yılında ise öğretim programları yenilenmiş ve yeniliklere uygun şekilde düzenlenmiştir. Tarih, inkılap tarihi, çağdaş türk ve dünya tarihi dersleri 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğretim programının alana özgü yeterlilikler ve beceriler kısmında tarihsel düşünme becerileri ile geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme becerisi başlığı altında ifade edilmiştir.

Geçmişe Geçmişteki İnsanların Bakış Açısıyla Bakabilme Becerisi veya Tarihsel Empati: Birçok öğrenci için geçmiş; bugünden tamamıyla farklı olan, kendilerinden farklı amaç, öncelik ve beklentilere sahip insanların çeşitli

faaliyetlerde bulunduğu bir boyuttur. Tarihsel empati adı verilen bu beceri sayesinde öğrenciler; tarihî olay, olgu ve durumları anlatıcıların bize aktardıkları doğru, kapsamlı ve değişmez anlatılar biçiminde değerlendirilmesiyle ortaya çıkan anakronik öğrenme tuzaklarından da kurtulabilirler. Tarihsel empati; geçmişteki insanların hayatlarını ve eylemlerini çevreleyip yönlendiren sosyal, kültürel, entelektüel ve duygusal etkenleri anlamak ve geçmiş hakkında bir çıkarım veya değerlendirme yaparken bunları hesaba katmak anlamına gelir. Tarihî bir olayın kahramanı olan insanlar tam anlamıyla birbirlerine zıt inançlara veya dünya görüşlerine dayanarak hareket etmiş olabilirler. Bu yüzden tarihsel empati, geçmişte ve günümüzde birbirlerinden farklılaşan çeşitli dünya görüşlerini, bakış açılarını ve insan faaliyetlerini anlayabilmek için de önemlidir. Her ne kadar empati kavramını içerse de tarihsel empati sadece kendimizi bir başkasının yerine koyarak onun gibi hissetmek, düşünmek ve eylemde bulunmak demek değildir. Bütün bunlara ilave olarak bugündeki bizler ile geçmişteki başkaları arasındaki birçok farklılığı bilmeyi, kavramayı ve hesaba katmayı da gerektirir (MEB, 2018, s. 16).

Her üç dersin de öğretim programında tarihsel empatiye yönelik aynı ifadeler yer almaktadır. İfadenin tanımı yapılmış, yararlarından bahsedilerek, öğretmenler bu yaklaşımı kullanmaya teşvik edilmiştir. Yapılan araştırmalardan ortaya çıkan, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yapmayı bilmedikleri ve öğrenciye nasıl kazandıracakları konusunda bilgiye sahip olmadıkları sonucuna karşılık, öğretim programında yaklaşımın nasıl kullanılacağı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Öğretim programında böyle bir bilginin verilmesi, yaklaşımın tamamen doğru kullanılacağı anlamına gelmemelidir. Verilen bilgiler öğretmende merak uyanmasını sağlayacak ve belki de yaklaşımın ne olduğu, nasıl uygulandığı konusunda öğretmeni araştırmaya sevk edecektir. Öğretim programlarında tarihsel düşünme becerilerinin ve tarihsel empati yaklaşımının yer alması ve öğretmenlerin bu bilgilerden haberdar edilmesi etkili bir uygulamadır. Tarihsel empati yaklaşımının, derslerde kullanımının artması açısından öğretim programlarında tarihsel empatiye yönelik detaylı açıklamaların ve uygulamanın nasıl yapılacağına yönelik ifadelerin de bulunmasının doğru bir hareket olacağı söylenebilir.

Tarih dersleri dışında empati ve tarihsel empati MEB (2005) sosyal bilgiler öğretim programında geliştirilecek olan on dört beceri içerisinde ifade edilmiştir (Demeter, 2015). Tarihsel empati kavramına, 2004 sosyal bilgiler öğretim programında rastlanmakta, bu öğretim programında öğrencilerin tarihsel empati ile ilgili yazdıkları yazılar konusunda bir takım öneriler getirilmektedir (Demeter, 2015). Tarihsel empati kavramının tarih dersi öğretim programına girmeden önce, sosyal bilgiler öğretim programında yerini aldığı söylenebilir.

2.1.5. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Tarihsel empati ile ilgili yapılan çalışmalar çok sınırlıdır. Ülkemizde yapılan çalışmaların çoğu, Ashby ve Lee (1987), Yeager ve Foster (2001), Foster'ın (1999)

araştırmalarından faydalanılarak yazılmıştır. En detaylı çalışma Karabağ tarafından 2003 yılında hazırlanan “Öğretilebilir ve Bilişsel bir Beceri Olarak Tarihsel Empati” isimli doktora tezidir. Araştırma ilköğretim 8. sınıf ve ortaöğretim 10. sınıflarla yapılmıştır. Tarihsel empatinin öğretilebilir bir beceri olup olmadığını anlamaya yönelik deneysel bir çalışmadır. Bu çalışmada geniş bir şekilde empati, empatinin gelişimi, tarihsel empati konuları ile ilgili bilgi verilmiştir. Araştırma sonucunda tarihi empatinin öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tarihi empatinin öğretim programına bir amaç olarak dahil edilmesi önerisi getirilmiştir.

Bir diğer çalışma, Yılmaz ve Koca (2012) tarafından “Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi” isimli tarih öğretmenlerine yönelik çalışmadır. Çalışma, tarih öğretmeni olan 10 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma ile yürütülmüş bu çalışmada katılımcıların tarihsel empati algılarının oldukça zayıf olduğu, tarihsel empatiyi, sempati veya diğer tarihsel düşünme becerileri ile karıştırdıkları ve kavram yanılgısı yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmadan çıkan bir diğer sonuç, tarih öğretmenlerinin, tarihsel empatinin tarih dersleri için gerekli olduğu yönündeki olumlu düşünceleridir.

Kondoyianni ve Kosti (2011) tarafından hazırlanmış olan “Eğitimde Drama Yoluyla Tarihsel Empatiyi Beslemek” isimli lise birinci sınıflara uygulanan çalışma, Zeki Özen tarafından çevrilmiştir. Bu çalışmada eğitimde drama tekniklerini içeren dersler işlenmiş, sonucunda da öğrencilerin tarihsel empati aşamalarından hangisini gerçekleştirdiğine ilişkin, tarihsel empati düzeylerine dayanarak, bir tespit yapılmıştır. Amaç, eğitsel dramanın tarihsel empatiyi ne ölçüde geliştirdiğini tespit etmektir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerde yüksek düzeyde tarihsel empati görülmemiş fakat, geçmişe ilişkin empatik yaklaşımlarında olumlu yönde değişim gözlenmiştir. Sonuç olarak, dramanın eğitimde kullanımı süresince eğitim öğretim ortamının öğretmen tarafından dikkatlice organize edilmesi ve yapılandırılması gerektiği bilgisine ulaşılmıştır.

Altıkulaç ve Gökkaya (2014) tarafından 8. Sınıflara uygulamak amacıyla hazırlanan “Tarih Derslerinde Hatırat Kullanımının Tarihsel Empati Becerisine Etkisi” isimli çalışmada, hatırat kullanımının tarihsel empati becerisine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Hatıratlar, tarihsel empatinin uygulama aşamalarında verilmesi gereken birincil ve ikincil kaynaklar olarak kullanılmış, tarihsel empati becerisinin gelişimine katkıları araştırılmıştır. Bu araştırmada elde edilen bulgular, tarih dersinde bir öğretim materyali olarak hatıratların kullanımının tarihsel empati becerilerini geliştirmede olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Çalışmada hatıratların faydalarına, tarihsel düşünme becerilerine fazlaca değinilmişken, hatıratların tarihsel empati açısından faydalarına çok fazla değinilmemiştir.

2008 yılında Çalışkan tarafından hazırlanmış olan ilköğretim 7. Sınıflar için uygulanan bir diğer çalışma, “Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarihsel Empati Kullanılmasına Yönelik Örnek Bir Uygulama: Sefer Günlükleri” isimli çalışmadır. Araştırmada amaçlanan, savaş konularının öğretiminde, sefer günlüğü tekniğinin tarihsel empati açısından etkililiğini ve öğretim sürecindeki işlevselliğini ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda öğrencilerin savaş konularını, nedenlerini, sonuçlarını kendi yazdıkları sefer günlüklerine çok iyi şekilde yansıttıkları görülmüştür. Fakat sefer günlükleri, tarihsel empati düzeylerine göre sınıflandırılmamış, yalnızca tarihsel empati özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin hazırlamış olduğu günlüklerin analizi yapılmış, günlüklerdeki bilişsel, duyuşsal, psikomotor öğeler incelenmiştir. Bu durum, araştırmada bir eksiklik olarak görülmektedir. Araştırma sonucunda sefer günlüklerinin, tarihsel empatiye yönelik bir teknik olarak kullanılabilceği sonucuna varılmıştır.

Okur-Berberoğlu ve Berberoğlu (2015) tarafından hazırlanan “Çanakkale Savaşları ve Anzak Günü Kapsamında Türkiye ve Yeni Zelanda Eğitim Programlarında Tarihsel Empati ve Küresel Vatandaşlık Kavramlarının Karşılaştırılması” isimli çalışma, her iki ülkenin eğitim programlarının incelenerek barış eğitimi, tarihsel empati, küresel vatandaşlık kavramlarının nasıl ele alındığının değerlendirilmesi ve karşılaştırılmasına dayandırılmıştır. Araştırma sonucunda her iki ülkenin eğitim programlarında karşılaştırma sonucu elde edilen bilgilere yer verilmiş, iki ülkenin eğitimine dair birtakım öneriler getirilmiştir.

2012 yılında Aysal tarafından “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empatiye Dayalı Rol Oynama Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Çalışmada deneysel araştırma kullanılarak, 2010- 2011 eğitim öğretim yılında, iki defa yapılan tarihsel empatiye dayalı rol oynama uygulamasının akademik başarıyı arttırdığı anlaşılmıştır. Araştırma sonucunda eğitime yönelik birtakım öneriler getirilmiştir.

Bu çalışmalardan başka “Çocuk ve Empati” isimli kitapta yer verilen, Karabağ (2015) tarafından yazılmış, “Kuramdan Uygulamaya Tarihsel Empati” isimli bölüm, tarihsel empati uygulama aşamaları ve öğrenme düzeylerine ilişkin geniş bilgiler içermektedir. Ayrıca bu çalışmada öğrencilere yaptırılmış tarihsel empati örnekleri, tarihsel empati uygulamasında kullanılacak teknikler verilmiştir. Karabağ’ın çalışmalarından başka, tarihsel empatiye yönelik geniş bilgiler içeren farklı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

“Çocuk ve Empati” isimli kitapta yer alan, Demeter (2015) tarafından hazırlanan 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Tarihsel Empati Günlükleriyle İlk Çağ Tarihine Yolculuk” isimli çalışmada uygulama aşamasına ayrıntılı bir şekilde değinilmiş ve öğrencilere yazdırılan günlük örnekleri incelenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları tek tek incelenerek,

öğrencilerin yazdıkları cümlelerle hangi, duygu, görüş ve bilgileri edindikleri ifade edilmiştir. Bu çalışmanın, tarih öğretimi ile ilgili öğrencilerin tarihsel empati kurma, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek pratik bir uygulama olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, çalışmada gerçek öğrenci günlüklerinin de sunulması, çalışmanın başka eğitimcilere yararlı olması ve somut bir şekilde örneklerden faydalanılması açısından önem teşkil etmektedir.

“Tarih Nasıl Öğretilir?” isimli kitapta yine Karabağ (2010) tarafından “Tarihsel Empati Becerisi: Öğretimi, Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi” isimli çalışma, tarihsel empati ile ilgili makalelerden biridir. Bu çalışmada sadece tarihsel empati düzeyleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Fakat tarihsel empatinin ölçülmesi ile ilgili olarak kayda değer bir bilgiye yer verilmemiştir.

Bir diğer çalışma da Yılmaz (2011) tarafından “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II” isimli kitapta yer alan “Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretiminde Tarihsel Empati” adlı makaledir. Bu makalede tarihsel empatinin ortaya çıkışı, temelleri, tarihsel gelişimi, tanımı, özellikleri, yararları, sınırlılıkları, zorlukları ile ilgili bilgiler ayrıntılı şekilde işlenmiş fakat, tarihsel empatinin uygulama aşamaları ve tarihsel empati düzeylerine kısa bir şekilde değinilmiş, bu konu ile ilgili doyurucu bilgilere yer verilmemiştir.

Sosyal bilgiler dersi kapsamında kadın hakları geçmişine odaklanan bir ders tasarımı ve tarihsel empati çalışması yoluyla, öğrencilerin kadın hakları ve toplumsal cinsiyet bağlamında geçmişte yaşanmış güçlükler, eşitsizlikler, sorunlar ve mücadelelere yönelik farkındalıklarını sağlamayı amaçlayan “Kendinizi Bizim Yerimize Koyup Düşünmenizi İstiyorum: Kadın Haklarının Öğretimi Üzerine Bir Tarihsel Empati Çalışması” isimli çalışma Karaçalı Taze (2018) ve Dilek (2018) tarafından hazırlanmıştır. Bir ortaokulun iki farklı 6. sınıf şubesinde eğitim gören 82 öğrencinin oluşturduğu çalışma grubu ile nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması ile yürütülmüştür. Çalışmanın bulguları, tarihin kadın aktörlerinin seslerini de içeren bir öğretim materyali (bilgi yaprakları) ile çalışan öğrencilerin, tarihsel empati becerisini deneyimleyerek ve bu materyalin içerdiği tarihsel malzemeyi yorumlayarak, kadın hakları geçmişine yönelik farkındalık geliştirebildiklerini ortaya koymuştur.

Tarihsel empati ile ilgili yurt dışında yapılmış çalışmalara da rastlanmıştır. Bunlardan biri, Perikleous (2011) tarafından yapılmış, “Why Did They Treat Their Children Like This?: A Case Study Of 9-12 Year Old Greek Cypriot Students’ Ideas Of Historical Empathy” isimli, Kıbrıslı Rum ilköğretim öğrencilerinin tarihsel empatiye yönelik fikirlerini inceleyen bir örnek olay çalışmasıdır. Çalışma Kıbrıs’ta bir ilköğretim okulunda 22 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonunda, bu çalışmanın önceki çalışmalarla paralellik

gösterdiği ve ilköğretim öğrencilerinin tarihsel empati hakkında fikirler geliştirebileceğine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Elizabeth Lazarakou tarafından yapılmış olan “Empathy As A Tool For Historical Understanding: An Evaluative Approach Of The Ancient Greek Primary History Curriculum” isimli çalışma, tarihsel anlayış için empatinin temel bir araç olarak kabul edilip edilmeyeceğini tespit etmek amacıyla ilköğretim dördüncü sınıfta uygulanan, eski yunan tarih müfredatını ve ders kitabını incelemiştir. Çalışma, empatinin müfredat ve tarih ders kitabında öğretilecek becerilere açıkça dahil edilmediğini ortaya koymuştur. Çalışmada ders kitabındaki empatik etkinliklerin sayısının sınırlı olduğu belirtilmiştir. Tarihi materyallerin sınırlı ve öğretmen kitabındaki talimatların yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’deki 2007, 2011, 2012 öğretim programında da benzer bulgulara ulaşılmış, 2018 yılında hazırlanan yeni müfredat ile empati tarih müfredatı ve tarih dersi öğretim programında açıkça belirtilmiştir.

İlköğretim 5. Sınıflara yönelik 2005 yılında Pamela Vivien Gomis Geneser tarafından yapılmış olan “Children Learning From Children Of The Past: A Study Of Fifty Graders’ Development Of Empathy With Historical Characters” isimli çalışmanın amacı, veri analizi ve görüşmelerin katkılarını belgeleyerek küçük bir grup 5. sınıf öğrencisinin tarihsel karakterlerle empati gelişimini araştırmaktır. Çalışmanın sonucunda tarihsel karakterlerle empati gelişiminin artacağı tespit edilmiştir. Öğretmenlere yönelik öneriler sunulmuş, öğretmenlerin ders içindeki uygulamalarını düzeltmek ve tarih öğretimine yönelik eğitim almalarını sağlamanın uygun olacağı belirtilmiştir. Tarihsel karakterlerle empati çalışmasına yönelik öğretmenlerin yetersiz bulunduğu noktalara değinilmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar mevcut araştırmamızda ulaştığımız sonuçlarla paralellik göstermektedir.

2.2. Literatür Taraması Sonucu

Yukarıda bahsi geçen çalışmaların altı tanesi ilköğretim öğrencileri üzerinde, ikisi lise düzeyinde öğrenciler üzerine yapılmış, biri ise öğretmenler üzerine yapılmış çalışmadır. Dört çalışma tarihsel empati, gelişimi, aşamaları ve düzeyleri ile ilgili çeşitli kitaplarda yer almış ayrıntılı bilgi veren makalelerdir. Sadece biri, diğerlerinden farklı olarak iki ülkenin öğretim programlarının karşılaştırılması ve incelenmesini içermektedir. Karşılaşılan on iki çalışmanın, sadece üç tanesi liselerde öğrenci ve öğretmenlere yönelik çalışmalar olup, bu durum ortaöğretim düzeyinde araştırmaların ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir. Yurt dışında yapılmış çalışmalardan üç tanesi ele alınmıştır. Çalışmalardan biri müfredat ve öğretim programı üzerine, diğer ikisi ilköğretim öğrencileri üzerine yapılmış araştırmalardır. Bu çalışmalarda da öğretmenlerin tarih öğretimine yönelik eksikleri tespit edilmiş, düzeltilmesine yönelik öneriler getirilmiştir. Öğrenciler

açısından ise, tarihsel empatinin dersi heyecan verici ve zevkli hale getirdiğinden söz edilmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmaların birkaçında, “başkasının ayakkabısı ile yürümeye çalışmak” ifadesi tarihsel empati tanımı olarak verilmiştir. Farklı araştırmalarda, ‘başkasının ayakkabı ile yürüme’ yeteneğinin, tarihi ve tarihe dayanan mevcut sosyal gerilimleri öğrenmeleri için öğrencileri motive etmede esas faktör olduğunun belirtilmesi, bu ifadenin tarihsel empati tanımı olarak kullanılmayacağını ve motive etmek için bir araç olacağını göstermektedir. Bir Kızılderili ifadesi olan, “komşun hakkında hüküm vermeden önce iki ay onun makosenleriyle yürü” atasözü ‘empati’ tanımı olarak kullanılmıştır. “Başkasının ayakkabısı ile yürümeye çalışmak” ifadesinin yukarıda belirtilen atasözünden alıntılandığı fakat, yanlış yorumlanarak, tarihsel empati tanımı olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu durumda “başkasının ayakkabısı ile yürümek” ve buna benzer bir tanım olan, “dünyayı başkasının gözlerinden görmek” ifadeleri, yalnızca empati tanımı olarak kullanılabilir. Bu tanımlar, bugünün bakış açısından sıyrılmak, dönemin bakış açısını anlamak, dönemin şartlarını görmek ve olayları bu bakış açısıyla analiz etmekten uzaktır. Tarihsel empatiyi tanımlamak için bu ifadelerin yetersiz olduğunu söylemek daha doğru olur.

Yapılan araştırmalardan yalnızca birinde tarihsel empatinin bilişsel, duyuşsal, psikomotor olmak üzere üç boyutundan bahsedilirken, çalışmaların büyük çoğunluğunda ise, bilişsel ve duyuşsal iki boyutundan bahsedilmektedir. Araştırmacılar arasında bilişsel ve duyuşsal boyutun hangisinin öncelik taşıdığı ve tarihsel empatide hangi boyutun daha fazla yer aldığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar tarihsel empatiyi bilişsel bir beceri olarak görürken, kimi araştırmacılar da duyuşsal bir beceri olarak görmektedir. Bu durum, araştırmacılar arasında tarihsel empatinin boyutları konusunda görüş birliğine varılamadığını ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında, konunun aydınlatılması amacıyla farklı araştırmalara ihtiyaç duyulacağı söylenebilir.

Araştırmalardan birinde tarihsel empati yapmanın kız öğrencilerde daha yüksek olduğuna değinilmiş, bir diğer çalışmada kız öğrencilerin daha çok duyuşsal becerileri kullanarak empati yaptığını değinilmiştir. Başka bir çalışma ise, tarihsel empati yapmada cinsiyet arası farklılıklara değinmiş, kız öğrencilerin geçmişin kadın aktörleriyle, erkek öğrencilerden daha yüksek seviyede tarihsel empati yapabildiğini göstermiştir. Nörolojik çalışmalarda da, cinsiyet açısından tarihsel empati yapmanın farklılığına dair bulgulara rastlanmıştır. Bu durum ise, tarihsel empatinin cinsiyet açısından farklılığı olup olmadığını destekleyecek çalışmaların varlığına bizi yönlendirmektedir. Literatür taraması sırasında, eğitim öğretim alanında, tarihsel empatinin cinsiyet açısından incelenmesine dayanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Biyolojik olarak kızların erkeklerden daha fazla empatik eğilim

gösterdiklerine yönelik verilen bilgiler, bu konuda araştırma yapmanın gerekli olduğunu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmalarda, tarihsel empatinin uygulaması sonucunda ölçme ve değerlendirilmesinin nasıl yapılacağına dair kesin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tarihsel empatide sürece yönelik ölçme ve değerlendirme yapılmasının, tarihsel empatinin sonucunda ölçme değerlendirme yapılmasına nazaran daha doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır

1984 yılında yapılan bir araştırmada, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ve sempatiyi karıştırdıkları, 1986 yılında yine tarihsel empati ile ilgili bir çalışmada, öğretmenlerin çoğunun tarihsel empati ve sempatiyi karıştırdıkları belirtilmiştir. Aradan yıllar geçtikten sonra 2012 yılında yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin tarihsel empati ve sempatiyi karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tarihsel empatinin etkili olmasını sağlayacak olan kişiler olan öğretmenlerin, bu alanda yetersiz oldukları ve yeterli eğitimi de zaman içinde alamadıkları gözlenmektedir. Tarihsel empati tanımını tam anlamıyla bilmeyen öğretmenler, öğrencide empati veya sempati duygularını uyandırmakta ve yaşam boyu hayatını etkileyecek bir sürecin içine, öğrenciyi yanlış duyuşsal becerilerle savurmaktadır. Öğretmenlerin tarihsel empatiyi yanlış uygulamaları, bu yaklaşımın yanlış bilinmesi ve olumsuz tutumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durum öğretmenlerin tarihsel empati konusunda eğitilmelerinin gerekli olduğunu göstermektedir.

Lise dengi öğrenciler ile ilkokul düzeyinde bulunan öğrenciler farklı gelişim düzeylerine sahiptir. Dolayısıyla öğretmen her iki öğrenci grubuna yönelik farklı yöntem ve teknik ve yaklaşımlar kullanarak öğretim sürecini tamamlamaktadır. Çalışmalarda lise dengi öğrencilerin tarihsel empati çalışmalarında daha aktif rol alabildikleri belirtilmiştir. Her yaşta öğrencinin zihin gelişimi farklıdır. Bilişsel gelişim, zihin içindeki kavramların gelişimidir ve çocuk dünyaya geldiği andan itibaren bu gelişim, basamaklar halinde gerçekleşir. Lisedeki öğrenciler tarihsel empati öğrenmede daha aktif olmaları, daha küçük öğrencilerin tarihsel empatiyi öğrenemedikleri anlamı taşımamalıdır. Her yaşın bilişsel gelişiminin farklı olması sebebiyle, farklı sınıflarda ve yaşlarda bulunan öğrencilere yönelik yapılacak etkinlikler farklı olmalıdır. Araştırmalarda, tarihsel empatinin ilk uygulandığı andan itibaren yüksek seviyede olmayacağı dile getirmiş, alt sınıflardan itibaren sık sık süreç tekrarlandıktan sonra ileri düzeyde tarihsel empati anlayışına sahip olunacağı belirtilmiştir.

Eğitim sistemimizde öğrencilerin küçük yaşlardan başlayarak, lise çağlarına gelene kadar her sınıfta farklı öğretmen ile eğitimine devam ettiği düşünüldüğünde, her öğretmenin tarihsel empati eğitimini yeterli düzeyde almış olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak üniversitede eğitime yönelik olarak, her branşta

öğretmen adayına tarihsel empati eğitimi verilmesi, tarihsel empati uygulamasına yeterli düzeyde değinilmesi, uygulamalar yapılması, öğretmen adaylarının tarihsel empati uygulama süreçlerine aktif olarak katılması önerileri getirilebilir. Yapılan araştırmalar, denenmiş fakat başarılı olunamamış yanlış uygulamalarla ilgili bilgiler vermekte ve eğitim sisteminde düzeltilecek noktaları belirtmektedir. Üniversite eğitimine yönelik bu öneriler, yapılan araştırmalara dayanılarak getirilmektedir. Görülmektedir ki öğretmenlerin tarihsel empati ile ilgili yeterlilik düzeylerinin bilinmesi önemlidir. Bu sebeple tarih öğretmenlerinin bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi yönünde bir çalışmanın, öğretmenlerin algılarını, bilgi ve tutumlarının geçen zaman içinde ne derecede değiştiğini ve tarihsel empatiyi ne derecede uygulayıp, kavradıklarını bilmek açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Tarihsel empatiyi uygulamanın kilit noktası olan öğretmenler, yeterli eğitime sahip olmalıdır, bu sebeple onların bilgi, beceri ve tutumlarının ne düzeyde olduğunun bilinmesi tarihsel empati araştırmalarının devamı açısından önemlidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreçleri ve verilerin analizinde yapılan işlemler ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın amacı; tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili bilgi ve tutumlarını değerlendirmektir. Bu temel çalışma, nitel bir anlayışla gerçekleştirilen bir survey (alan taraması) çalışmasıdır. Nitel çalışma var olan bir durumu ortaya çıkarmaya yöneliktir. Verilen bir durumu aydınlatmak, ortaya çıkarmak, olaylar arasında ilişki kurmak için kullanılır (Çepni, 2014). Nitel çalışmalarda şartlar bozulmadan, hiçbir etken değiştirilmeden tespit yapılmaya çalışılır. Survey çalışması da mevcut durumu tespit etmek amacıyla kullanılır (Çepni, 2014). Çalışmada ortaöğretim anadolu lisesi ve fen lisesinde görev yapmakta olan, 58 tarih öğretmenine açık uçlu anket, anket uygulanan 58 tarih öğretmenin 30'una yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır. Bu araştırmada veri toplama araçları kullanılarak durumun etraflıca betimlenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini, Trabzon ili ve ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarında görev yapan tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu evren içinden, okulların oturmuş alt yapısı ve eski okullar olmaları, deneyimli öğretmenlerin bu okullarda görev yapmaları sebebiyle, Trabzon il ve ilçe merkezinde bulunan devlet okullarından fen ve anadolu liselerinde görev yapan tarih öğretmenleri amaçlı örneklem yoluyla seçilmiştir.

Ziyaret edilen okullarda çalışan öğretmenlerle görüşülmüş, gönüllü olan öğretmenler örnekleme dahil olmuştur. Gönüllü olan 58 öğretmenle açık uçlu anket çalışması, 30 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Tablo 1. Anket Yapılan Öğretmenlerin Özellikleri

	Kişi sayısı(n)	Yüzde (%)	
Mezun olunan program	Tarih Bölümü	26	45
	Tarih Öğretmenliği	32	55
	Toplam	58	100

Tablo 1'in devamı

Görevde hizmet süresi	0-10 yıl	3	5
	11-20 yıl	22	38
Cinsiyet	Kadın	17	29
	Erkek	41	71
	Toplam	58	100
Yaş	25-35 yaş	3	5
	35-45 yaş	25	43
	45+	30	52
	Toplam	58	100
Okul türü	Fen Lisesi	8	14
	Anadolu Lisesi	50	86
	Toplam	58	100

Asıl uygulama için araştırmacı, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Trabzon ilindeki ortaöğretim anadolu liseleri ve fen liselerinde görev yapmakta olan tarih öğretmenlerine açık uçlu anket uygulamıştır. Daha derinlemesine bilgi edinmek için, 30 tarih öğretmenine, yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır. Mülakat yapılan tarih öğretmenleri belirlenirken, anket uygulanan tarih öğretmenleri içerisinde kolay ulaşılabilmesi amacıyla 30 tarih öğretmeni amaçlı örneklem yoluyla seçilmiştir. Amaçlı örneklem, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Patton, 1987'den akt., Yıldırım ve Şimşek, 2013). Mülakat yapılan tarih öğretmenleri belirlenirken gönüllü olanları ile görüşme yapılması esas alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri; tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmış, açık uçlu sorulardan oluşan anket ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakatlar kullanılarak elde edilmiştir.

3.3.1. Anket

Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla, araştırmacı tarafından açık uçlu anket geliştirilmiştir.

3.3.1.1. Anketin Geliştirilmesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmacı tarafından hazırlanan anket 13 sorudan oluşmaktadır. Geliştirilen anketin geçerlilik çalışması kapsamında yapılan pilot çalışmada 1 akademisyen ve 3 tarih öğretmenin görüşünden faydalanılmıştır. Alınan uzman görüşlerinden sonra anket sorularında herhangi bir değişikliğe ihtiyaç duyulmamıştır.

3.3.2. Mülakat

Görüşme, nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Brigs (1986) görüşme yönteminin sosyal bilimlerde kullanılan en etkili yöntem olduğunu savunmakta, bireyin duygu, düşünce ve inançlarına ulaşmada etkili olduğunu belirtmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüşme (mülakat) ile bireylerin iç dünyasına inilebilir. Bireyin form doldurduğunda elde edemediğimiz bilgileri elde etmemizi sağlar.

Mülakatta uygulanan esneklik (soruların sırasını değiştirme, soruyu tekrar etme, soruyu atlama, soruyu değişik şekilde sorma) bireyin daha rahat bir şekilde görüşmeye katılmasını sağlar. Görüşmenin araştırmacı tarafından kontrol edilmesini sağlaması açısından önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüşme, anketteki sorulara cevap vermek istemeyen, zamanı olmayan, konuşmayı yazmaya tercih eden bireyler için daha kolay bilgi elde etmeyi sağlar. Derinlemesine soru sorma, soru net anlaşılmamışsa tekrar soru sorarak soruyu daha açıklayıcı hale getirme yoluyla cevapları tamamlama fırsatı olmaktadır. Araştırmacının kontrolünün olması ve görüşmeye bizzat katılması nedeniyle yanıt oranı daha yüksek olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüşme ile bireyin soru sorulduğu andaki tepkileri, bundan hoşlanıp hoşlanmadığı, samimi bir şekilde verdiği cevaplar daha rahat anlaşılabilirdiğinden, geçerliliği daha yüksektir. Mülakat ile bireylerin ne düşündüğünü, niçin öyle düşündüğünü araştırma imkanı vardır (Çepni, 2014).

3.3.2.1. Mülakatın Geliştirilmesi

Araştırmanın amacına yönelik düzenlenen anketten elde edilen bulgular doğrultusunda daha derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla mülakat soruları geliştirilmiştir. Araştırma, tarih öğretmenliği yapmakta olan bireylerle yarı yapılandırılmış mülakat metoduyla yürütülmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan mülakat formu 12 sorudan oluşmaktadır. Geliştirilen mülakat sorularının geçerlik çalışması kapsamında yapılan pilot çalışmada 1 akademisyen ve 4 tarih öğretmenin görüşlerinden yararlanılmıştır. Geçerlik çalışması kapsamında mülakat sorularının ilk hali uzmanlara dağıtılmıştır. Alınan uzman görüşlerinden sonra mülakat sorularında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Mülakatların yürütüldüğü tarih öğretmenleri, gönüllülük esasına dayanarak seçilmiştir. Araştırma sürecinde veri kaybını önlemek ve yapılan görüşmelerin tekrar dinlenebilmesi için araştırmanın yürütüldüğü tarih öğretmenlerinden yazılı izin alınarak, yapılan mülakatlar ses kayıt cihazı kullanarak kaydedilmiştir. Mülakatlar bireysel olarak yürütülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla açık uçlu anket ve yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Veri toplama araçlarındaki soruların hangi alt probleme yönelik olduğu Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Alt Problemlere Yönelik Anket Soruları

Alt Problemler	İlgili anket soruları
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili bilgi düzeyi nedir?	2.1., 2.2., 2.3.
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanma becerisine yönelik bilgi düzeyi nedir?	2.4., 2.5., 2.6., 2.7., 2.8.
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili tutumları nelerdir?	2.9., 2.10., 2.11., 2.12., 2.13.

Tablo 3. Alt Problemlere Yönelik Mülakat Soruları

Alt Problemler	İlgili mülakat soruları
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili bilgi düzeyi nedir?	1, 2,3
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanma becerisine yönelik bilgi düzeyi nedir?	4,5,6,7,8,9
Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili tutumları nelerdir?	10,11,12

Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde hangi veri toplama aracında, hangi soruların, hangi alt probleme ait olduğu gösterilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının pilot uygulaması 2016-2017 Eğitim Öğretim yılı Şubat ve Mart ayları içerisinde gerçekleşmiştir. Pilot uygulamalar sonucunda veri toplama araçlarında herhangi bir değişime gerek duyulmamıştır.

Bu araştırma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı içerisinde Trabzon ilindeki Anadolu liseleri ve fen liselerinde görevli tarih öğretmenleri ile yürütülmüştür. 58 tarih öğretmenine açık uçlu anket uygulanmış olup, anket uygulanan katılımcılardan 30'u ile yazılı izinleri alınarak mülakat yapılmıştır. Anket, araştırmacı tarafından öğretmenlere bizzat ulaştırılmıştır. Mülakat verileri katılımcılarla görüşme yapılarak toplanmıştır. Yapılan ses kayıtları için öğretmenlerden yazılı izin alınmıştır. Görüşmelerden sonra ses kayıtları yazılı metne dönüştürülmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada açık uçlu anket ve yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Bu bölümde veri toplama araçlarından elde edilen verilerin veri analizinin nasıl yapıldığı açıklanmıştır.

3.5.1. Anketten Elde Edilen Verilerin Analizi

Anket 13 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgilerini, tutumlarını ve kullanma becerilerine yönelik bilgi düzeyini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Anket anadolu ve fen liselerinde tarih öğretmenliği yapmakta olan 58 tarih öğretmenine uygulanmış olup katılımcılar analiz sürecinde Ö1, Ö2, Ö3...Ö58 şeklinde kodlanmıştır. Tarih öğretmenine uygulanan anket verilerinin analizinde içerik ve betimsel analizden yararlanılmıştır. İçerik analizinde veriler arasındaki anlamlı bölümler kodlandırılmıştır. Kodlama ile elde edilen veriler bölümlere ayrılmıştır. Araştırmanın amacı çerçevesinde katılımcıların kullandıkları kelime ve kavramlar kodlamada kullanılmıştır. Toplanan veriler kodlar aracılığı ile kategorize edilip ortak temalar bulunmuştur. Öğretmenlerin ilgili temaya yönelik ifadesinden alıntılar yapılarak örnekler verilmiştir. Veriler ortaya çıkan kodlara ve temalara göre düzenlendikten sonra bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Anket verilerinin analizinde kodlar ve temalar oluşturulduktan sonra frekans ve yüzdelik dilimlerinden yararlanılmıştır. Bir öğretmenin birden fazla cevap vermesi durumunda frekanslar alınmış ve yüzdesi tabloda yer almamıştır.

3.5.2. Mülakattan Elde Edilen Verilerin Analizi

Mülakat formu 12 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanma becerilerini ve tarihsel empati ile ilgili bilgi ve tutumlarını değerlendirmeye yönelik hazırlanmıştır. Mülakatlar anadolu ve fen liselerinde tarih öğretmenliği yapmakta olan, anket uygulanmış 58 katılımcınının 30'u ile gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar analiz sürecinde Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö15, Ö20, Ö21, Ö27, Ö29, Ö30, Ö34, Ö36, Ö38, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö45, Ö47, Ö49, Ö50, Ö51, Ö52, Ö53 şeklinde kodlanmıştır. Anket uygulanan tarih öğretmenlerinden gönüllü olan 30'u ile görüşme yapıldığı için mülakat analizinde 30 öğretmenin kodları alınmıştır. Tarih öğretmenleriyle yürütülen mülakatlardan elde edilen veriler kodlanarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan kısımlar belirlenmiştir. Her bir kısmın ne anlam ifade ettiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kodlama sürecinde katılımcılar tarafından ifade edilen kelime ve kavramlar kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak bazı durumlarda katılımcıların kullandıkları kelime ve kavramlar kodlama sürecinde yetersiz

kalmıştır. Bu durumda araştırmacı düşünceyi en iyi ifade edebilecek kavramı kendisi belirlemiştir. Aynı kavramları çağrıştıran kodlar ortak kategoriler altında birleştirilmiştir. Verilerin toplanması sonucu elde edilen bulgular bir sonraki bölümde yer almaktadır.

4. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik bilgilerini, tutumlarını ve tarihsel empatiyi kullanma becerisine yönelik bilgi düzeyini değerlendirmektir. Bu bölümde araştırma sırasında açık uçlu anket ve yarı yapılandırılmış mülakat yoluyla toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik bilgilerini ortaya koyabilecek sorulara yer verilmiştir. Ankette yer alan 2.1., 2.2., 2.3. numaralı sorular birinci alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulmuştur.

Ankette sorulan “2.1. Tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanımıyla ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Eğer cevabınız evetse, aldığınız eğitimin niteliğini açıklar mısınız? Eğitim almadıysanız almak ister miydiniz?” sorusuna verilen cevaplar üç bölüme ayrılarak tabloda gösterilmiştir.

İlk olarak, “Tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanımıyla ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen, tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanımıyla ilgili eğitim alıp almadıkları bilgisine ait bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tabloda tarih öğretmenlerinin büyük kısmı eğitim almadığını belirtirken, az bir kısım eğitim aldığı yönünde görüş bildirmiştir. Eğitim aldığını belirten öğretmenler, aldığı eğitimin niteliği hakkında bilgiler vermiştir.

Tablo 4. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati ile İlgili Eğitim Alma Düzeyleri (Anket)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Eğitim almadım	56	96.5
Eğitim aldım	2	3.5
Toplam	58	100

Tarih öğretmenlerinin 56’si tarih derslerinde tarihsel empatinin kullanımıyla ilgili herhangi bir eğitim almadığını belirtirken, 2 tarih öğretmeni tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanımıyla ilgili eğitim aldığını belirtmiştir.

İkinci olarak sorulan soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, eğitim aldığını belirten öğretmenlerin aldıkları eğitimin niteliğine yönelik açıklamaları şöyledir:

Ö32: *Yıllar önce bir seminerde, bu konuyu, semineri veren arkadaş uygulamalı olarak göstermişti. Kostümler giyerek, tarihsel kişileri canlandırarak,onların ağzından savaş ya da bir olayı aktarmıştı. Ama bu daha çok bana drama gibi gelmişti ilk anda, ama şimdi düşündüğümde bunun içinde empati olduğunu söyleyebiliriz bence.*
 Ö51: *Çok kapsamlı olmasa da kısa bir eğitim süreci geçirdim. Daha çok derslerin işlenişine yönelikti.*

Eğitim almadığını belirten öğretmenlerden birinin ise açıklaması şöyledir:

Ö26: *Eğitim almadım. Ama bu bize derslerimizde anlatıldı az çok.*

Üçüncü olarak, “Eğitim almadıysanız, almak ister miydiniz?” sorusuna, eğitim almamış tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlar ve elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Tarih Öğretmenlerinin Eğitim Alma Tercihleri (Anket)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Eğitim almak isterim	41	70.6
Eğitim almak istemem	15	25.8
Bir fikrim yok	2	3.6
Toplam	58	100

Elde edilen verilere göre, 58 tarih öğretmenin 41’i eğitim almak isterken, 15’i eğitim almayı istememektedir. 2 öğretmen ise bu konuda bir fikir belirtmemiştir.

Öğretmenlerin eğitim almayı isteyip istemediklerini belirten açıklamalardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

Ö37: *Almadım, almayı da düşünmüyorum.*

Ö31: *Herhangi bir eğitim almadım. Elbette yenilikçi eğitim anlayışı gereği almak isterdim. Tarih dersini daha verimli hale getirmek için bu tür yaklaşımları faydalı buluyorum.*

Ö20: *Almadım. Elbette almak isterim. Belki yapıyoruzdur, pratikte uyguluyoruzdur ama bununla ilgili bilimsel bir alt yapımız olsa daha güzel olurdu.*

Ö22: *Eğitim almadım. Yeni eğitim sisteminin uygulanışını kolaylaştırmak için almak isterim. Tarih derslerinin daha verimli olacağını düşünüyorum.*

Ö18: *Bakış açımı geliştireceği için elbette eğitim almak isterim.*

Ö7 : *Alınsa daha iyi olurdu. Tarih eğitimini destekleyen bir yöntem olarak kullanılabilir.*

Eğitim almış olan 3 tarih öğretmeni Ö51, Ö26, Ö32 eğitim aldıklarını söyleyerek eğitim almaya gerek duymadıklarını belirtmişlerdir.

Ankette birinci alt probleme yönelik sorulan “2.2.Tarihsel empatiyi tanımlar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımları (Anket)

Yapılan tanımlar	Öğretmen Kodları	Frekans (f)
Tarihsel olaylarla günümüz arasında bağlantı kurabilme	Ö27, Ö2, Ö24	3

Tablo 6'nın devamı

Geçmişi kendi koşulları içerisinde değerlendirmek	Ö6, Ö9, Ö10, Ö13, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö23, Ö14, Ö29, Ö28, Ö5, Ö34, Ö33, Ö32, Ö38, Ö37, Ö44, Ö41, Ö45, Ö47, Ö49, Ö52, Ö50, Ö53, Ö1, Ö4, Ö26, Ö40	29
Tarihi olayların incelenmesi için rol model olmak	Ö7, Ö21, Ö31, Ö43, Ö46	5
O dönem insanların nasıl düşündüğünü, neyi amaçladığını anlamaya çalışmak	Ö40, Ö44, Ö47, Ö50, Ö3, Ö25	6
Olgu ve olaylar yaşanırken kendin orada yaşıyormuş gibi olayların içinde olmak	Ö8, Ö16, Ö41	3
Geçmişin koşulları içinde kendimizi değerlendirmek	Ö22	1
Bir kimsenin kendini tarihteki kişinin yerine koyması	Ö11, Ö20, Ö30, Ö36, Ö35, Ö42, Ö52, Ö51, Ö25, Ö26	10
Geçmiş dönemdeki insanların yaşayışlarını, düşüncelerini, faaliyetlerini, meydana getirdikleri eserleri, onların dönemindeki anlayışa ve duruma göre, onların gözüyle değerlendirmektir.	Ö12, Ö39, Ö48	3

Uygulanan anketlerde, öğretmenlerin bazıları, her iki tanım ile ilgili görüş belirttiklerinden, tabloda bazı öğretmenlerin kodları iki kez yer almıştır. Yapılan tanımlar kodlandırılırken, verileri olabildiğince sadeleştirmek ve değiştirmeden yansıtmak için, tanımlar olduğu şekilde tabloya geçirilmiş, birbirine ufak farklarla benzeyen iki tanım almak yerine, tanım iki bölüme ayrılarak, her iki tanım ile ilgili görüş bildiren öğretmenlerin kodları iki defa kullanılmıştır.

Tablo incelendiğinde anket uygulanan 54 öğretmenin 29'u tarihsel empatinin "geçmişi kendi koşulları içerisinde değerlendirmek" olduğunu belirtmiştir.

Anket uygulanan öğretmenlerin 10'u ise tarihsel empatiyi "Bir kimsenin kendini tarihteki kişinin yerine koyması" olarak ifade etmiştir.

Tarihsel empati tanımlarından "O dönem insanların nasıl düşündüğünü, neyi amaçladığını anlamaya çalışmak" ifadesi 6 öğretmen tarafından yapılmıştır.

"Olgu ve olaylar yaşanırken, kendin orada yaşıyormuş gibi olayların içinde olmak" ifadesi de 3 öğretmen tarafından belirtilmiştir. "Kendin orada yaşıyormuş gibi" ifadesinin, tarihsel empatinin gerektirdiği dönemin şartlarını kavramak ve bu şartlara göre hareket etmek, bugünün değer yargılarından uzaklaşmak şartlarını da içerdiği düşünülebilir.

Anket uygulanan öğretmenlerden sadece 1'i "geçmiş şartları içerisinde kendimizi değerlendirmek" olarak, belirsizlik taşıyan bir tanım yapmıştır.

"2.2.Tarihsel empatiyi tanımlar mısınız?" sorusuna, verilen cevaplardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

Ö39: *Günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan, geçmişi kendi koşulları çerçevesinde değerlendirme, geçmişte yaşamış insanların durumlarını onların gözüyle anlama becerisi.*

Ö48: *Geçmişte yaşayan insanların siyasi, ekonomik, sosyal vb. faaliyetlerini değerlendirirken, günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan, olayları geçmişte yaşayan insanların bakış açısıyla değerlendirerek onların düşünce ve eylemlerine etki eden unsurları göz önünde bulundurmaktır.*

Ö12: *Geçmiş dönemdeki insanların yaşayışlarını, düşüncülerini, faaliyetlerini, meydana getirdikleri eserleri, onların dönemindeki anlayışa ve duruma göre, onların gözüyle değerlendirmektedir.*

Tarihsel empatiyi tanımlayan öğretmenlerden Ö22, empatiyi geçmişte kendimizi değerlendirmek olarak, tarihsel empatiyi açıklamayan bir tanım yapmıştır. Ö22'nin ifadesi aşağıdaki gibidir.

Ö22: *Geçmişin günümüze uyarlanması ve o günün şartları içerisinde kendimizi değerlendirmektedir.*

Tanımları yapan öğretmenlerden Ö44, Ö47, Ö50, Ö40 “geçmiş kendi koşulları içerisinde değerlendirmek ifadesine ek olarak, “o dönem insanların nasıl düşündüğünü, neyi amaçladığını anlamaya çalışmak” ifadesine de açıklamasında yer vermiştir.

Öğretmenlerden Ö41 “geçmiş kendi koşulları içerisinde değerlendirmek” ifadesine değinirken, “olgu ve olaylar yaşanırken kendin orada yaşıyormuş gibi olayın içinde olmak” ifadesine de tanımında yer vermiş, bu sebeple bu öğretmenlerin kodları iki tanımda da yer almıştır.

Ö52 “Bir kimsenin kendini tarihteki kişinin yerine koyması” ve “geçmiş kendi koşulları içerisinde değerlendirmek” ifadelerini birleştirerek tarihsel empati tanımını yapmıştır. İfadeleri aşağıdaki gibidir.

Ö52: *İnsanın kendisini dönemin tarihi şartlarını düşünüp, söz konusu dönemdeki tarihi aktörlerin yerine koyması.*

Öğretmenlerden Ö25 “Bir kimsenin kendini tarihteki kişinin yerine koyması” ve “ o dönem insanların nasıl düşündüğünü, neyi amaçladığını anlamaya çalışmak” ifadelerinin her ikisini de tanımında kullanmıştır. “Zaman içinde yolculuk etmek” ifadesi kişinin günümüz değer yargılarıyla geçmiş değerlendirmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir tanımın ise tarihsel empatide yeri yoktur. Açıklaması aşağıdaki gibidir.

Ö25: *Geçmişte yaşamış insanların durumlarını anlamak amacıyla, kendini tarihe ışınlaması veya zaman içinde yolculuk yapmasıdır.*

Uygulanan anketlerde tarih öğretmenlerinin yaptığı tarihsel empati tanımlarının, literatürde yer alan “Geçmişteki olay kişi ve durumları, tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanan dönemin koşullarını göz önüne alarak, günümüz değer yargılarını kullanmadan, o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamak” tanımına uygunluk derecesi Tablo 7’de belirtilmiştir. Uygunluk derecesi uygun, kısmen uygun ve uygun değil şeklinde ifade edilmiştir. Tablodaki değerler şu şekildedir:

Tablo 7. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımlarının Dereceleri (Anket)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Uygun	9	15.5
Kısmen uygun	29	50
Uygun değil	20	34.5
Toplam	58	100

Uygulanan anketlerde 9 öğretmen tarihsel empatiye uygun tanım yapmış, aynı katılımcılar anketin farklı sorularında kaynak ve kanıt kullanımının geçmişe yönelik bilgi artırımını sağlayacağını tanımına eklediğinden, tanımları literatüre uygun olarak değerlendirilmiştir. 29 öğretmen kısmen uygun tanım yapmış, 20 öğretmen ise tarihsel empatiye uygun olmayan tanımlamalar yapmışlardır. Uygun olarak değerlendirilen tanımlardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

Ö57: *Basitçe; eleştirinin yapıldığı günün koşullarını değil, olayın geçtiği dönemin koşullarını anlayabilmek adına kişinin kendini tarihi şahsiyetin yerine ya da o dönemin toplumu içindeki bireyin yerine koyması.*

Ö32: *Geçmişteki insanların döneminin şartlarına dönmek. Yani geçmişteki kişi ve olayları günümüzün değer yargılarıyla yargılamamak, çağdaşlarıyla karşılaştırmaktır. Bunu derslerde sık sık vurgularım. Aksi takdirde çocukların tarihi doğru değerlendiremeyeceğini düşünürüm.*

Ö48: *Geçmişte yaşayan insanların siyasi, ekonomik, sosyal vb. faaliyetlerini değerlendirirken, günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan, olayları geçmişte yaşayan insanların bakış açısıyla değerlendirerek, onların düşünce ve eylemlerine etki eden unsurları göz önünde bulundurmaktır.*

Ö39: *Günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan, geçmişte kendi koşulları çerçevesinde değerlendirme, geçmişte yaşamış insanların durumlarını onların gözüyle anlama becerisi.*

Ö15: *Günümüzün anlayışını, düşünce yapısını bir tarafa bırakıp geçmişi kendi şartları ile değerlendirme, o dönem insanların durumlarını kendi bakış açılarıyla anlama, açıklama becerisi.*

29 öğretmenin yapmış olduğu kısmen uygun olan tanımlardan bazıları şunlardır:

Ö20: *Empati ile tarihi, temel kaideleri içerisinde değerlendirmek lazım ve kendimizi olayın kahramanı yerine koyarak o dönemde yaşayan biri olarak, algılamaya, anlatmaya çalışmak.*

Ö13: *Geçmiş zaman içinde yaşanmış olayları, o günün şartlarına göre değerlendirmek, toptancı bir yaklaşımda bulunmamak.*

Ö34: *Tarihi olayları günümüz şartları ile değil o günün şartlarıyla değerlendirmektir.*

Ö18: *Tarihi olay ve olguları anlamaya çalışırken, yaşanan dönemin koşullarına göre, düşünce biçimimizi ayarlama sonucu ortaya çıkan anlayış biçimidir.*

Ö12: *Geçmiş dönemdeki insanların yaşayışlarını, düşüncelerini, faaliyetlerini, meydana getirdikleri eserleri, onların dönemindeki anlayışa ve duruma göre onların gözüyle değerlendirmektir.*

Ö49: *Tarihi olgu ve olayları değerlendirirken o döneme ait değer yargılarıyla değerlendirmeye çalışmaktır.*

Tarihsel empatiye uygun olmayan tanımlamalardan bazı örnekler şu şekildedir.

Ö24: *Olayları güncelleştirme.*

Ö46: Olayların yaşanmış olduğu durumu canlandırma.

Ö16: Tarihinin kendini olayın yaşandığı döneme taşınması.

Ö22: Geçmişin günümüze uyarlanması ve o günün şartları içerisinde kendimizi değerlendirmemiz.

Ö21: Tarihi kişilikleri konuşurmak suretiyle onların ne yapmak istediklerini anlamak.

Ö7 : Tarihi olayların muhakemesinde rol model olmak, olayın kavranması için model oluşturmak.

Ö25: Geçmişte yaşamış insanların, durumlarını anlamak amacıyla kendini tarihe ışınlaması veya zaman içinde yolculuk yapmasıdır.

Tarih öğretmenlerine uygulanan anketlerde tarih öğretmenlerinin yaptığı tanımlardan yola çıkarak öğretmenlerin şu üç nokta üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

- Kendini birinin yerine koymak
- Geçmişin şartlarına göre düşünmek
- Bugünün şartları ve bakış açısını bir kenara bırakmak

Bu üç ölçüte göre öğretmenlerin cevapları aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde gruplanmıştır.

Tablo 8. Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımlarında Ağırlıklı Yer Alan İfadeler

Ölçütler	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Kendini birinin yerine koymak	Ö43, Ö25, Ö58, Ö26, Ö52, Ö30, Ö42, Ö51, Ö40, Ö11, Ö35, Ö16, Ö20	13
Geçmişin şartlarına göre düşünmek	Ö2, Ö19, Ö9, Ö53, Ö33, Ö54, Ö55, Ö56, Ö26, Ö28, Ö23, Ö17, Ö29, Ö5, Ö6, Ö14, Ö4, Ö50, Ö47, Ö44, Ö41, Ö45, Ö1, Ö10, Ö37, Ö38, Ö52, Ö8, Ö49, Ö12, Ö18, Ö34, Ö13, Ö20, Ö15, Ö39, Ö48, Ö32, Ö57	38
Bugünün bakış açısını ve şartlarını bir kenara bırakmak	Ö1, Ö10, Ö37, Ö38, Ö34, Ö15, Ö39, Ö48, Ö32, Ö57	10
Ölçütlerin dışında	Ö7, Ö21, Ö31, Ö46, Ö27, Ö3, Ö22, Ö24	8

Tabloda görüldüğü gibi, öğretmenlerin 38'i "geçmişin şartlarına göre düşünebilme" ifadesini tanımlar içerisinde kullanmışlardır. 13 öğretmen "kendini birinin yerine koymak" ifadesini tanımlarına alırken, 10 öğretmen "bugünün şartlarından uzaklaşma"yı tanımlarında ifade etmişlerdir. Geçmişin şartlarına göre düşünmek ifadesini kullanan 38 öğretmenin, 10'u "bugünün şartlarını ve bakış açısını bir kenara bırakmak" deyimini de tanımlarında kullanmışlardır. Tarihsel empatiyi "kendini birinin yerine koymak" olarak ifade eden 13 kişiden Ö20 ve Ö26 aynı zamanda geçmişin şartlarına düşünebilmek ifadesine de tanımlarında yer vermişlerdir. Bu üç ölçütün dışında tanımlar yapan öğretmen sayısı ise 8 dir.

Ankette birinci alt probleme yönelik olarak sorulan "2.3.Tarihsel empati ile empati arasındaki farkı açıklar mısınız?" sorusuna verilen yanıtlar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Empati ve Tarihsel Empati Farkı ile İlgili Açıklamaları

Öğretmenlerin Açıklamaları	Öğretmen Kodları	Frekans (f)
Empati, başkasının duygu, davranışlarını anlamak, tarihsel empati, tarihteki kişilerin rolüne bürünmek	Ö7	1
Tarihi olaylar ülkelerin ve milletlerin kaderini etkiler, empati ise kişisel kararlardır.	Ö42	1
Her ikisi de kendini başkasının yerine koymaktır.	Ö20, Ö11	2
Empati kişisel, tarihsel empati ise ulusu ilgilendirir.	Ö34	1
Tarihsel empati geçmişteki olay ve kişilerle ilgilidir, empati ise yakın geçmiş ve günümüzle	Ö35	1
Empati günümüz bakış açısı ile kişinin yerine kendini koymaktır, tarihsel empatide o dönemin şartları etkilidir.	Ö37, Ö46, Ö12, Ö32, Ö33, Ö28, Ö31, Ö23, Ö18, Ö17, Ö22, Ö47, Ö44, Ö49, Ö40, Ö5, Ö6, Ö38, Ö45, Ö19, Ö26, Ö4, Ö48, Ö10, Ö15, Ö8, Ö9, Ö30, Ö53, Ö43, Ö58, Ö57, Ö55	33
Bireysellik ve genelleme	Ö24	1
Empati yapmak kolaydır, tarihsel empati bilgi ve yorumlama gerektirir.	Ö2	1
Tarihsel empati geçmişle alakalı, empati ise günümüzle.	Ö16, Ö29, Ö50, Ö13, Ö1, Ö39, Ö27, Ö52, Ö54	9
Empati karşımızdakinin yerine kendimizi koymak, tarihsel empati, geçmişteki bir olayı günümüze ulaştırmaktır. Böylece arada bağ kurulur.	Ö3, Ö51	2
Birisi kişiler üzerine empati, diğeri olaylar üzerine empati	Ö41, Ö21, Ö56	3
Empatide olaylara müdahale edebiliriz, tarihsel empatide olaylara müdahale şansımız yoktur.	Ö14	1
Görüş belirtmemiştir.	Ö36, Ö25	2

Uygulanan anketlerde Ö36 ve Ö25 tarihsel empati ve empati farkı ile ilgili görüş belirtmezken, 56 öğretmen görüşlerini ifade etmiştir.

Görüşlerini ifade eden öğretmenlerden Ö2, Ö50, Ö37, Ö58, Ö43, Ö38, Ö15, Ö18 ve Ö45 tarihsel empati ve empati farkı ile ilgili yaptıkları açıklamaların yanı sıra, tarihsel empatinin, empatiden daha zor olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Ö45: Empati günümüzde yaşanan bireysel bir durum, tarihsel empati toplumsal, genel ve yaşadığımız dönemle ilgili olmadığı için daha zor.

Ö37: Empati bir kişinin kendisini yaşanan olaylar karşısında onun yerine koymasındır. Tarihsel empatide o dönemin şartlarının iyi bilinmesi gerekir. O yüzden daha zordur tarihsel empati yapmak.

Ö43: Tarihsel empati kurmak oldukça zordur. Dönemin özellikleri, ruhu öğrenci tarafından kavranmalıdır. Ciddi bir ön hazırlığa ihtiyaç vardır. Oysaki empati yapmak gündelik hayatın bir parçası olarak da görülmektedir.

Ö50: Tarihsel empati daha zordur. Geçmiş, bulunmadığımız bir süreç, durum ve ortamı yaşamak, hissetmek zordur.

Öğretmenlerden Ö38, Ö2, Ö37, Ö43, Ö15, Ö18 ise tarihsel empati ve empati farkını açıklarken, tarihsel empatinin bilişsel boyutunun önemine değinmiştir. Açıklamaları şu şekildedir:

Ö38: Empati kendimizi başkasının yerine koyma. Tarihsel empati daha bilişseldir. Çünkü geçmişteki bireyleri anlamak, o alandaki bilginin çokluğuna bağlıdır. Empati biraz daha duygusal ve fazla bilgi düzeyi gerektirmiyor.

Ö37: Empati, bir kişinin kendisini yaşanan olaylar karşısında onun yerine koymasındır. Tarihsel empatide o dönemin şartlarının iyi bilinmesi gerekir. O yüzden daha zordur, tarihsel empati yapmak.

Ö43: Tarihsel empati kurmak oldukça zordur. Dönemin özellikleri, ruhu öğrenci tarafından kavranmalıdır. Ciddi bir ön hazırlığa ihtiyaç vardır. Oysaki empati yapmak gündelik hayatın bir parçası olarak da görülmektedir.

Ö15: Empati yaşanan, gelişen bir duruma başkasının gözüyle bakabilmektir. Tarihsel empati geçmişteki insanların bakış açılarıyla olayları değerlendirmek becerisi. Bu nedenle tarihsel empati yapabilmek için geçmişle ilgili bilgiye sahip olmak gerekir.

Ö18: Empati karşımızdaki kişinin yerine kendimizi koyarak onu anlama çabasındır. Fakat tarihte kişi değil, kişiler söz konusudur ve toplumumuzun bakış açısını da içerir. Ayrıca tarihsel olay ve olguları anlamlandırabilmemiz için sadece bakış açısı değil, dönemin koşullarını da esas almalıyız. Tarihsel empatiyi etkileyen birçok unsurun var olmasıyla normal empati ile tarihsel empati birbirinden ayrılır.

Uygulanan anketlerde 54 öğretmen empati ve tarihsel empati kavramlarının farklı olduğunu, 2 öğretmen ise kavramların aynı şeyler olduğunu belirtecek ifadelerle yer vermişlerdir. 2 öğretmen ise bu konuda bir görüş belirtmemiştir. Elde edilen bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Tarihsel Empati ve Empati Kavramlarının İlişkisi ile İlgili Görüşleri(Anket)

Öğretmenlerin görüşleri	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Birbiri ile aynıdır	2	3.4
Birbirinden farklıdır	54	93.2
Bir fikrim yok	2	3.4
Toplam	58	100

4.2. Birinci Alt Probleme Yönelik Olarak Mülakattan Elde Edilen Bulgular

Mülakatta birinci alt probleme yönelik sorulan, "Tarihsel empatinin tarih derslerinde nasıl kullanılacağı ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?" sorusuna verilen yanıtlar ve elde edilen bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir. Eğitim alan ve almayan tarih öğretmenlerinin sayıları tabloda şu şekilde ifade edilmiştir.

Tablo 11. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati ile İlgili Eğitim Alma Durumları (Mülakat)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Eğitim almadım	28	93.3
Eğitim aldım	2	6.6
Toplam	30	100

Mülakata katılan 30 öğretmenin 28'i eğitim almadığını belirtirken, 2'si eğitim aldığını ifade etmiştir.

Eğitim alan öğretmenlerin aldıkları eğitimin niteliği ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

Ö9: "Ya bizim okulda aldığımız eğitim, Öyle seminer filan gibi bir şey değil. Eğitim verilse olabilir. Zaten düzenlenen eğitimlere de katılıyoruz. Düzenlenen müfredatla ilgili eğitim verildi, ona katıldık."

Ö51: "Bir dönem 5-6 yıl önce Milli Eğitim Müdürlüğünce bir seminer verilmişti bununla ilgili, çok fazla detaylı filan değildi. Detaylı bir eğitim verilse almak isterdim. Eğitici seminerlerin faydası olacağına inanıyorum."

Mülakatta birinci alt probleme yönelik sorulan, "Eğitim almadıysanız almak ister miydiniz?" sorusuna verilen yanıtlar ve elde edilen bulgular tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12. Tarih Öğretmenlerinin Eğitim Alma Tercihleri (Mülakat)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Eğitim almak isterim	25	83.3
Eğitim almak istemem	5	16.7
Toplam	30	100

Tabloya göre, mülakata katılan 30 tarih öğretmenin 25'i eğitim almak isterken, 5'i çeşitli nedenlerle eğitim almak istememektedir. Öğretmenlerden Ö2, Ö7, Ö6, Ö45 eğitim almadığını belirtmiş ve eğitim verilse almak istemediğini ifade etmiştir. Eğitim almak istemediklerini belirten ifadeler aşağıdaki gibidir.

Ö2: "Yok. Sonuçta şöyle söyleyeyim. Belli bir süre sonunda tecrübe sahibi olunca, alt yapıdan öğrenci iyi gelince, onu zaten büyük ölçüde yapabiliyorsunuz. Çocuklar zaten ilgili, yani o yönden ben sorun yaşamıyorum."

Ö7: "Bir eğitim almadım. İstemiyorum."

Ö6: "Almadım. Eğitimi bu yaştan sonra düşünmüyorum."

Ö45: "Almak istemem. Çünkü tarihsel empatinin ne olduğunu ve derste nasıl yapılacağını, her tarih öğretmeni bilir."

Öğretmenlerden Ö51 ise, eğitim aldığını belirtmiş, eğitim verilse yine eğitime katılmak istediğini ifade etmiştir. Kullandığı ifade şu şekildedir:

Ö51: "Bir dönem 5-6 yıl önce Milli Eğitim Müdürlüğünce bir seminer verilmişti bununla ilgili, çok fazla detaylı filan değildi. Detaylı bir eğitim verilse almak isterdim. Eğitici seminerlerin faydası olacağına inanıyorum."

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik eğitim almada istekli oldukları görünmektedir. Kendileri için faydalı olacağını düşünen öğretmen sayısı da oldukça fazladır.

Mülakatta birinci alt probleme yönelik olarak sorulan “2.Tarihsel empatiyi tanımlar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlar ve elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo 13. Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımları (Mülakat)

Öğretmenlerin yaptığı tanımlar	Öğretmen kodları	Frekans(f)
Kendini tarihsel kahramanların yerine koymak	Ö51, Ö50, Ö5, Ö40, Ö42, Ö43, Ö53, Ö52, Ö11, Ö30, Ö20, Ö8, Ö10, Ö47	14
Tarihsel olay ve karakterleri yaşadıkları dönem şartlarına göre değerlendirmek	Ö45, Ö6, Ö38, Ö40, Ö5, Ö29, Ö20, Ö47, Ö34	9
Tarihe yön veren kişilerin o anki düşüncelerinin araştırılması	Ö21	1
Tarihsel olaylara, o yüzyıllara inerek karşılaştırma yapmak	Ö7, Ö36, Ö11, Ö27, Ö47	5
Tarihsel olayları değerlendirirken olayın yaşandığı ortamı, siyasi şartları, sosyal şartları, iktisadi şartları göz önüne alarak değerlendirmek	Ö9	1
Geçmişte yaşananlar ile günümüz arasında bağlantı kurabiliyorsa, öğrenci kendine pay çıkarıp sorumluluk alabiliyorsa tarihsel empati yapmış demektir.	Ö2	1
Olayların geçtiği dönemin sıkıntılarını anlayıp tarihi yorumlamak	Ö4	1
Tarihsel şahsiyetlerin yerine çocukları koyup canlandırmak	Ö15	1
Olayı çocuğun gözünde canlandırmak	Ö49	1
Tarihi olayları yeniden canlandırmak	Ö3	1
Fikrim yok	Ö41	1

Yapılan mülakatlarda, öğretmenlerin bazıları, her iki tanım ile ilgili görüş belirttiklerinden, tabloda bazı öğretmenlerin kodları iki kez yer almıştır. Yapılan tanımlar kodlandırılırken, verileri olabildiğince sadeleştirmek ve değiştirmeden yansıtmak için, tanımlar olduğu şekilde tabloya geçirilmiş, birbirine ufak farklarla benzeyen iki tanım almak yerine, tanım iki bölüme ayrılarak, her iki tanım ile ilgili görüş bildiren öğretmenlerin kodları iki defa kullanılmıştır.

Tabloda verilen bilgilerden elde edilen bulgulara göre, Ö5, Ö40, Ö47 yaptığı tanımlarda, hem “tarihi olay ve karakterleri yaşadıkları dönem şartlarına göre değerlendirmek”, hem de “kendini tarihsel kahramanların yerine koymak” tanımının her ikisini de kullanmıştır. Ö47 yaptığı tanımda ek olarak, tarihsel olaylara, “o yüzyıllara inerek karşılaştırma yapmak” ifadesine yer vermiştir.

Ö11 tarihsel empatinin tanımında, “o yüzyıllara inerek karşılaştırma yapmak” ve “kendini kahramanların yerine koymak” ifadelerini birlikte kullanmıştır.

Ö34 tarihsel empati tanımı verirken tarihi o günün şartları ile değerlendirmek üzerinde durmuş, bugünün şartları ile değerlendirmenin objektif olamayacağını belirtmiştir.

Mülakat uygulanan tarih öğretmenlerinin 14'ü tarihsel empatiyi, "kendini başkasının yerine koymak" olarak tanımlarken, 9 öğretmen, "tarihi olay ve karakterleri yaşadıkları dönem şartlarına göre değerlendirmek." olarak ifade etmiştir.

Ö41 ise tanımını tam olarak bilmediğini, bir fikri olmadığını belirtmiştir. Tarih öğretmenleriyle tarihsel empati tanımıyla ilgili yapılan mülakatlarda toplanan verilere göre, yapılan tanımların literatürde rastlanan tarihsel empati tanımına uygunluk dereceleri Tablo 14'te ifade edilmiştir.

Tablo 14. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Tanımlarının Dereceleri (Mülakat)

Dereceler	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Uygun	0	0
Kısmen uygun	13	43.3
Uygun değil	15	50
Fikrim yok	2	6.7
Toplam	30	100

Yapılan mülakatlarda, tarihsel empati tanımına 13 öğretmen kısmen uygun yanıt vermişken, 15 öğretmen uygun olmayan tanımlar yapmış, 2 öğretmen fikir belirtmezken, uygun tanıma hiç rastlanmamıştır. Tarih öğretmenlerinin %50 sinin uygun olmayan tanımlar yapmış olması eğitim açısından eksiklik ifade etmektedir.

Kısmen uygun tanımlardan birkaçı aşağıdaki gibidir.

Ö53: "Tarihsel olaylarla, geçmişle alakalı, o dönemin bakış açısı ile beraber yerine koymak demek, o dönemin şartları ile beraber durumu değerlendirmeye çalışmak."

Ö38: "Tarihsel empati, eğitim almamış olsam bile, benim derslerde kullandığım bir yöntem, ne derece doğru kullanıyorum bilemiyorum. Ama okuduğum, araştırdığım kadarıyla, tarihsel empati, geçmişte yaşanmış olayları ve bu olayları geçmişte gerçekleştiren insanların o dönemki bakış açılarının nasıl olduğunu, kendimizi o döneme götürerek, o dönemki insanlar gibi düşünmeye çalışmak diye biliyorum. Öğrencilere anlatırken geçmişteki olaylara çok objektif, tarafsız bakmamız gerektiği ve o dönemde yaşayan insanların düşüncelerine göre yorum yapmamız gerektiği olayına derslerde sürekli vurgu yapıyorum."

Ö29: "Tarihsel empati, öğrencilerin tarihteki olayların geçtiği dönemin koşullarına göre yorum yapması, o dönemi anlayabilmesi, objektif yaklaşması."

Ö20: "Empati ile tarihi temel kaideleri içerisinde, yaşandığı dönemin şartları içerisinde değerlendirmek lazım ve kendimizi olayın kahramanı yerine koyarak o dönemde yaşayan biri olarak algılamaya, anlatmaya çalışmak olsa gerek."

Uygun olmayan tanımlardan örnekler aşağıda gösterilmiştir.

Ö3: "Empatiden yola çıkarsak, karşıdaki kişinin yerine koymak olduğuna göre, herhalde tarihi bir olayı yeniden canlandırmak diye düşünüyorum."

Ö7: "Bu tabir üzerine herhangi bir eğitim almadık. Ama anladığım kadarıyla, geriye dönük olaylarda rol oynamak, kendini o role büründürmek geliyor aklıma."

Ö11: “Bir olayın önemi, öğrencideki yarattığı etkiyi artırmak için olay üzerinde öğrenciyi biraz daha düşünmeye sevk edebilmek için, günümüzdeki bazı olaylarla bağlantı kurarak “Böyle olsaydı yada olmasaydı” türünde bir takım yaklaşımlar, günümüzdeki olaylara bağlayabilmek şeklinde, günümüzde olan durumlar ve olguları ortaya çıkaran olaylar, “Öyle gelişmeseydi de böyle gelişseydi, böyle bir olgu olur muydu? Esas ana karakterin yerinde siz olsaydınız ne yapardınız?”biz tarihsel empatiyi böyle kullanıyoruz.”
 Ö21: “Tarihsel olaylara yön veren kişilerin o anki düşüncelerinin araştırılması, incelenmesi.”

Tarih öğretmenleriyle yapılan mülakatlarda en çok kullanılan ifadeler ölçüt olarak belirlenmiş, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15. Öğretmenlerin Tarihsel Empati Tanımlarında Ağırlıklı Yer Alan İfadeler (Mülakat)

Ölçütler	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Kendini birinin yerine koymak	Ö5, Ö40, Ö11, Ö3, Ö10, Ö36, Ö43, Ö50, Ö52	9
Geçmişin şartlarına göre düşünmek	Ö6, Ö5, Ö8, Ö9, Ö30, Ö40, Ö45, Ö34, Ö38, Ö53, Ö20, Ö29	12
Bugünün şartlarını ve bakış açısını bir kenara bırakmak	Ö34, Ö38	2
Ölçütlerin dışında	Ö47, Ö49, Ö21, Ö7, Ö2, Ö4, Ö15, Ö27, Ö41, Ö42, Ö51	11

Öğretmenlerin 12’si tarihsel empati tanımlarında “geçmişin şartlarına göre düşünebilmek” ifadesini kullanmışken, 9 öğretmen “kendini başkasının yerine koymak” ifadesini kullanmıştır. 2 öğretmen tanımlarında “bugünün şartları ve bakış açısını bir kenara bırakmaya” değinmişlerdir. Öğretmenlerin 11’i ise bu ölçütlerin dışında tanımlamalar yapmışlardır. Ölçütlerin dışında tanımlamalar yapan öğretmenlerden Ö42 ve Ö41 görüşlerini belirtmemişlerdir. Ölçütlerin dışında tanımlamalar yapan öğretmenlerden birkaçının tanımları aşağıdaki gibidir.

Ö51: “Tarihsel kahramanların yerine konularak, onların canlandırılması şeklinde diye hatırlıyorum.”
 Ö52: “İnsanı, o dönemin tarihi, dönemin kahramanlarının, aktörlerinin yerine koyup, onun gibi düşünüp aynı olay ve sorunlar karşısında, kendisinin ne yapabileceğini düşünüp araştırmasıdır. Kendisini aktörlerin yerine koymaya çalışmasıdır.”
 Ö50: “Empati kendimizi karşıdakinin yerine koymak, tarihsel olunca da tarihteki kişiyi yerine koymak.”
 Ö43: “Öğrencinin, bir dönemin koşulları içerisindeki tarihin öznesi olan bir kişiyle kendini özdeşleştirmesi, kendisini onun yerine koyması.”

Mülakatta birinci alt probleme yönelik sorulan “3. Tarihsel empati ile empati arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna mülakat yapılan öğretmenlerin verdiği yanıtlar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. Öğretmenlerin empati ve tarihsel empati ilişkisi ile ilgili açıklamaları (Mülakat)

Öğretmenlerin açıklamaları	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Empati, kendini başkasının yerine koymak, tarihsel empatide tarihte olan, o dönemde yaşayan insanları anlamak, o döneme gidebilmek, kendini onun yerine koyabilmek, onlar gibi düşünebilmek	Ö4, Ö15, Ö8, Ö30, Ö21	5
Geçmişte yaşanan olayların günümüzle benzerlik göstermesi, geçmişte yapılan hataları, bugün empati yaparken yapmamak	Ö47	1
Empati, kendini başkasının yerine koymak, tarihsel empati kişileri olayları o dönemin koşullarına göre değerlendirmek	Ö10, Ö53, Ö52, Ö43, Ö29, Ö41, Ö40, Ö5, Ö2, Ö50, Ö38, Ö6, Ö45	13
Her ikisi de kendini başkasının yerine koymak	Ö20, Ö11, Ö53, Ö52, Ö41, Ö9, Ö38	7
Tarihsel empati geçmişte olan olaylarla, empati günlük hayatta kurulur.	Ö27, Ö53, Ö52, Ö43, Ö29, Ö3, Ö36, Ö49, Ö42, Ö40, Ö34, Ö50	12
Empati kolay, tarihsel empati yapmak zordur.	Ö43, Ö50, Ö2	3
Empati kendini başkasının yerine koymak, tarihsel empati ise yüzyıllara, tarihteki olaylara giderek karşılaştırma yapmak	Ö7	1
Tarihsel empati tarihi figürleri canlandırmak, empati başkasının yerine kendini koyması	Ö51	1

Öğretmenlerin mülakat sorusuna verdiği yanıtlara göre, öğretmenlerin büyük kısmı empatiyi, kendini başkasının yerine koymak olarak ifade ederken, tarihsel empatiyi dönemin şartlarına göre kendini başkasını yerine koyarak geçmiştekilerle empati kurmak olarak tanımlamışlardır.

Ö41, Ö38 aslında her ikisinin de empati olduğunu, fakat tarihsel empatinin geçmişin şartlarına göre değerlendirme yaparak empati kurmak olduğunu dile getirmişlerdir. Ö53 ve Ö52 her ikisinin empati olduğunu, birinin günümüzde, birinin geçmişte olduğunu, geçmişte olan empatinin dönemin koşullarına göre yapıldığını ifade etmişlerdir. Ö40, Ö29, Ö43 ise empatinin günlük hayatta kendini başkasının yerine koymak, tarihsel empatinin ise, geçmişte olan olaylar ve kişilerle, o dönemin koşullarını göz önüne alarak değerlendirme yapmak olduğunu ifade etmişlerdir.

Mülakata katılan öğretmenlerden 13 'ü empatinin kendini başkasının yerine koymak olduğunu, tarihsel empatinin ise, dönemin koşullarına göre olay ve kişileri değerlendirmek olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin 12'si empatinin günümüzde tarihsel empatinin geçmişe yönelik yapıldığını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden Ö43, Ö50, Ö2, Ö5, Ö45 ise empati ile tarihsel empati arasında ciddi anlamda fark olduğunu, dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö45: "Empati, insanın kendisini karşısındakinin yerine koyabilmesi, "onun şartlarında olup yaşasaydı nasıl davranırdı?" diye düşünmesidir. Tarihsel empati ise, tarihsel olayları ve kişileri yaşadıkları dönemin şartlarına göre değerlendirebilme yeteneğidir. Birbiri ile alakalı fakat, tamamen farklı kavramlardır.

Ö50: “Biri günümüz, canlı, diğeri, geçmiş. Empati kelimesi üzerinden ilişkileri vardır. Onun dışında çok ortak yönleri yoktur. Birisi canlı örnek, birisi geçmiş, Çünkü geçmiş hayal edeceksin. Hayal etmek kolay bir iş değil!”

Ö2: “Tarihsel empati yapmak zor bence, karşıdaki insanın yerine kendini koyabilirsin de tarihte bu işe biraz zor, hani çünkü yaşadığın dönem farklı, coğrafya farklı, şartlar farklı, dünyaya bakış açımız farklı, beş yıl önceki dünya ile şimdiki bile çok farklı, öğrencinin onu kavrayabilmesi çok zor. Çocuk başkasının yerine kendini belki koyabilir ama tarihsel empati çok zor.”

Ö5: “İkisi arasında dağlar kadar fark vardır. Yapılan en büyük hata da tarihsel empatinin empati gibi algılanmasıdır. Yani bugüne göre düşünmesidir. Günümüzde basın yayında, insanları yanlış yönlendirmede yapılan en büyük hata da budur. Tarih biliminin gerektiği gibi bilimsel anlamda yapılmadığını düşünüyorum.”

Ö43: “Empati kurmak daha kolay bir şeydir. Tarihsel empati için, dönemin koşullarının iyi algılanması lazım. Empati günlük bir şeydir, arkadaşı ile kolay empati kurar ama, tarihsel empati daha zor. Ön hazırlık gerektiren bir süreçtir.”

Öğretmenlerden Ö43 ve Ö52 tarihsel empatinin, empatiden farklı olarak, daha fazla bilişsel boyut gerektirdiğini anlatan ifadeler kullanmışlardır. İfadeleri şu şekildedir:

Ö52: “Sonuçta ikisinde de kendinizi başkasının yerine koyuyorsunuz. Ama tarihsel empatide o tarihsel dönemin şartlarını bilerek, kendinizi o insanın yerine koymanız şart olduğu için, tarihsel empatide tarihsel düşünme becerileri önemli, o dönemi bilmek lazım ki, insan tarihsel empatiyi gerçekleştirebilsin.”

Ö43: “Empati kurmak daha kolay bir şeydir. Tarihsel empati için, dönemin koşullarının iyi algılanması lazım. Empati günlük bir şeydir, arkadaşı ile kolay empati kurar ama, tarihsel empati daha zor. Ön hazırlık gerektiren bir süreçtir.”

Mülakata katılan öğretmenlerden 4’ü empati ve tarihsel empatinin aynı şey olduğunu belirtirken, 26 öğretmen empati ve tarihsel empatinin farklı şeyler olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo ile gösterimi şu şekildedir:

Tablo 17. Öğretmenlerin Tarihsel Empati ve Empati Kavramlarının İlişkisi ile İlgili Görüşleri (Mülakat)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Birbiri ile aynıdır	4	13.3
Birbirinden farklıdır	26	86.7
Toplam	30	100

4.3. İkinci Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanabilme becerilerine yönelik bilgi düzeyini ortaya koyabilecek sorulara yer verilmiştir. Ankette yer alan 2.4., 2.5., 2.6., 2.7, 2.8. numaralı sorular ve mülakatta yer alan 4, 5, 6, 7, 8, 9 numaralı sorular ikinci alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulmuştur.

Ankette sorulmuş olan “2.4. Tarihsel empati etkinliklerini derslerinizde ne sıklıkla kullanmaktasınız?” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Kullanma Sıklığı (Anket)

Sıklık durumları	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Bazen	19	32.8
Yeri geldikçe	11	18.9
Sık sık	23	39.7
Her zaman	3	5.2
Hiçbir zaman	2	3.4
Toplam	58	100

Tarih öğretmenlerine ankette sorulan “Tarihsel empati etkinliklerini derslerinizde ne sıklıkla kullanıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre, 3 öğretmen yaklaşımlı her zaman kullandığını, 23 öğretmen derslerinde sık sık kullandığını, 19 öğretmen ara sıra, bazen kullandığını belirtmiştir. 11 öğretmen farklı açıklama ve gerekçelerle yeri geldikçe kullandığını belirtirken, 2 öğretmen hiç kullanmadığını ifade etmiştir. Farklı gerekçelerle, yeri geldiğinde yaklaşımı kullandığını belirten öğretmenlerin açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö48: “Özellikle popüler tarihçiliğin ilgi duyduğu tartışmalı konular ve filmlerde ele alınan tarihi konular hakkında yeri geldikçe tarihsel empatiye ihtiyaç duyuluyor.”

Ö39: “Konu içeriğine göre öğrencilere tarihsel empati yaptırmaya çalışıyorum.”

Ö5: “Öğrencilerime, herhangi bir olayın sebebini gösterirken, zamanın şartlarını belirterek öğrencinin kendini zamanın şartlarına göre, tarihi kişiliklerin yerine koymasını sağlamak ve olayın sebeplerine kendisinin ulaşmasını sağlamak.”

Ö47: “Genellikle tarihte, ihtilafı konuların anlatılması ve anlaşılması konusunda derslerde sırası geldiğinde kullanıyorum.”

Sık sık kullandığını belirten öğretmenlerin açıklamalarından örnekler aşağıdaki belirtilmiştir.

Ö44: “Öğrencilere farklı bakış açılarını, değer yargıları ve özgür düşünce kavramlarını anlatırken sık sık kullanırım.”

Ö10: “Hemen her derste geçmiş olayları değerlendirirken dönemin koşullarını vurgulamak gerekmiştir.”

Ö30: “Çeşitli siyasi olayları anlatırken kullanırım. Derslerimizde siyasi olaylar çok olduğundan genellikle kullanırım.”

Ö31: “Çoğu zaman kullanırım. Hatta ölçme değerlendirme yaparken kazanımlara uygun soru hazırlarken bu yöntemi sık kullanmaya gayret gösteririm.”

Ö22: “Genelde kullanmaktayım. Hatta ucu açık sınav sorularında kullanılabilir.”

Ö34: “Her ünite ile ilgili mutlaka kullanırım.”

Ö18: “Öğrencilerin anlamlandırabileceğini düşündüğüm her fırsatta kullanmaktayım. Sık sık denilebilir.”

Ankette ikinci alt probleme yönelik olarak tarihsel empati etkinliklerini uyguladığını belirten öğretmenlere sorulan “2.5.Tarihsel empati etkinliklerinin yürütülmesinde ne tür bir planlama yapmaktasınız?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. Tarih Öğretmenlerinin Yaptığı Planlama Türü (Anket)

Yapılan planlama türü	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Ders planı	Ö18, Ö10, Ö51, Ö4, Ö9	5
Öğrencilere drama rolleri ile ilgili görev dağılımı	Ö34, Ö11, Ö1, Ö28	4
Olayla ilgili farklı görüş ve düşünceler öğrenciye verilir, onların düşünceleri öğrenilir.	Ö22, Ö31, Ö44, Ö47, Ö48, Ö14, Ö58, Ö55	8
Materyal hazırlığı yaparım	Ö30, Ö44, Ö37, Ö50	4
Planlama yapmam, ders içerisinde gelişir.	Ö5, Ö32, Ö20, Ö13, Ö12, Ö49, Ö36, Ö16, Ö35, Ö27, Ö11, Ö40, Ö42, Ö38, Ö45, Ö41, Ö50, Ö6, Ö29, Ö17, Ö26, Ö54, Ö33, Ö53, Ö7, Ö25, Ö2, Ö43, Ö57	29
Konu ile ilgili kaynak araştırması	Ö44, Ö48, Ö37	3
O günün konusuna hazırlanırım	Ö49, Ö23	2
Dersten önce çalışma kağıtları hazırlarım	Ö3	1
Geçmişin şartları ile bilgi veririm	Ö8, Ö52	2

Ankette ikinci alt probleme yönelik tarihsel empati etkinliklerini uygulayan öğretmenlere sorulan “2.5.Tarihsel empati etkinliklerinin yürütülmesinde ne tür bir planlama yapmaktasınız?” sorusuna tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlar incelendiğinde, 29 öğretmen planlama yapmadığını, bunun ders içerisinde konunun özelliğine göre geliştiğini belirtmişlerdir. Bu yanıtı veren öğretmenlerin açıklamalarından örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö11: “Özellikle bir planlama yapmıyorum. Sadece küçük dramalarda öğrencilere küçük roller veriyoruz.”

Ö25: “Planlama yapmıyorum. Çok sağlıklı sonuçlar elde edilmediğine inanıyorum.”

Ö36: “Herhangi bir planlama yapmıyorum. Konu anlatırken doğal olarak gelişiyor. Zaman problemim yoksa bu çalışmayı yapmaktan zevk alıyorum.”

Anket sorusuna cevap veren öğretmenlerden 5’i ders planı şeklinde bir hazırlık yaptığını belirtmiştir. Tarih öğretmenlerinin yaptıkları ders planının içeriği ile ilgili açıklamaları şu şekilde ifade edilmiştir.

Ö18: “Bu anlamda belgeselleri oldukça faydalı görmekteyim veya kitapları, bakış açılarını en iyi yansıtabilen araç kitaptır. Bu nedenle kitaplardan ve belgesellerden alıntılar şeklinde ders planı yapmaktayım.”

Ö10: “Ders öncesinde, günlük planlama içerisinde, yazılı veya düşünsel ön hazırlık yapmaktayım.”

Ö51: “Bu konuda çok fazla eğitim almadığımız için kendi planımızı, ders planımızı uygulayabiliyoruz.”

Öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde, Ö18 derse gelmeden önce belgesel ve kitaplar gibi konuya uygun materyal araştırması yaptığını belirtmiştir. Ö51 ise ders planı kullandığını, tarihsel empati planı ile ilgili bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir. Buna göre, öğretmenin tarihsel empatinin farklı bir plan ve işlenişinin olduğunu kabullendiği ve

söylemlerinde bunu ifade ettiği belirtilebilir. Ö10 ise açıklamasında dersten önceki yazılı hazırlığının ders planı olduğunu, düşünsel hazırlığının ise diğer öğretmenlerin belirttiği gibi zihninde planlama olduğunu ifade etmektedir ki, bu tarihsel empati yaklaşımına uygun sistemli bir planlama değildir. Verilen cevaplara bakıldığında 4 öğretmen, öğrencilere görev dağılımı yaptığını belirten ifadelere yer vermişlerdir. Öğretmenlerin yaptıkları görev dağılımının niteliği, aşağıdaki açıklamalarında ifade edilmektedir.

Ö11: *“Özellikle bir planlama yapmıyorum. Sadece küçük dramalarda öğrencilere küçük roller veriyoruz.”*

Ö28: *“Öğretmen ve öğrencilerin gireceği rolleri önceden belirleyip, ön hazırlık yapıyorum. Daha sonra yaratıcı drama yöntemiyle dersimi işlemeye çalışıyorum.”*

Tarih öğretmenlerinden Ö11, Ö28, Ö34 ve Ö1’in yukarıda yaptığı açıklamalardan, tarihsel empatiyi drama ile karıştırdıkları söylenebilir.

Anket sorusu yöneltilen öğretmenlerden 8’i olayla ilgili farklı görüş ve düşüncelerin öğrenciye verileceğini ve onların düşüncelerinin öğrenileceğini belirtmiştir. Öğretmenlerin açıklamalarından örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö22: *“Olayla ilgili farklı görüş ve düşünceler öğrencilere verilir. Neticesinde onların da konu hakkında düşünceleri öğrenilir. Sonrasında da empati yapmaları sağlanır.”*

Ö31: *“Önce olayla ilgili farklı görüşleri öğrencilerime aktarırım. Onların görüşlerini öğrenmeye çalışırım. Daha sonra empati kurmalarını söylerim.”*

Ö44: *“Konuyu belirtirim. Konu ile ilgili videolar ve kaynakları incelemeden önce beyin fırtınası yaptırırım. Düşüncelerini siz olsaydınız ne yapardınız? sorusu ile sık sık söyletirim. İzlenimlerini tartışırız.”*

Ö48: *“Öğrencilerin tarihi empatiye ihtiyaç duyulan konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan araştırma yapmaları sağlanır. Konu sınıf ortamında öğrencilerin katılımıyla tartışılır. Bilgi sahibi olduktan sonra fikir sahibi olmaları sağlanır.”*

Ö48, Ö44, Ö31, Ö22 kodlu öğretmenlerin açıklamalarından anlaşıldığı üzere, öğretmenler derslerde anlatım ve soru cevap tekniğini kullanmaktadırlar. Bu açıklamalara dayanarak, bu teknikleri tarihsel empati ile karıştırdıkları ifade edilebilir. Bu tekniklerin yardımıyla öğrencilerin tarihsel empati yapabileceklerini düşünmektedirler.

Öğretmenlerden Ö30, Ö44, Ö37, Ö50 kodlu 4 öğretmen derslerde planlamanın içeriği ile ilgili materyal hazırlığı yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin hangi tür materyal hazırlığı yaptıkları ile ilgili açıklamaları şu şekildedir.

Ö30: *Örneğin 9. Sınıf dersinde ilkçağ uygarlıkları anlatılırken, Sümerlerin çivi yazısını kil tablet alıp göstermek, anlatmak gibi.”*

Ö37: *Fotoğraflar, anılar, görseller, haritalar ile ders konularına göre planlarım.”*

Ö50: *Spontane olur genelde, eski resimler, anılar vs. kullanırım.”*

Ö44: *Konuyu belirtirim. Konu ile ilgili video ve kaynakları incelemeden önce beyin fırtınası yaptırırım. Düşüncelerini “Siz olsaydınız ne yapardınız?” sorusu ile sık sık söyletirim. İzlenimlerini tartışırız.”*

Öğretmenlerden Ö44, Ö48, Ö37 konu ile ilgili dersi planlarken kaynak araştırması yaptığını ifade etmiştir. Yaptıkları kaynak araştırması ile ilgili verdikleri bilgiler şu şekildedir.

Ö48: *“Öğrencilerin tarihi empatiye ihtiyaç duyulan konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan araştırma yapmaları sağlanır. Konu sınıf ortamında öğrencilerin katılımıyla tartışılır. Bilgi sahibi olduktan sonra fikir sahibi olmaları sağlanır.”*

Ö44: *“Konuyu belirtirim. Konu ile ilgili video ve kaynakları incelemeden önce beyin fırtınası yaptırırım. Düşüncelerini “Siz olsaydınız ne yapardınız?” sorusu ile sık sık söyletirim. İzlenimlerini tartışırız.”*

Ö37: *“Fotoğraflar, anılar, görseller, haritalar ile ders konularına göre planlarım.”*

Öğretmenlerin yaptığı açıklamalara göre, öğretmenler dersten önce kaynak araştırması yapmaktadırlar. Bu, tarihsel empatiye esas teşkil edecek adımlardan biridir. Bu kaynakları derste nasıl işleyeceğini bilemeyen öğretmen, kaynakları derslerde etkili bir şekilde kullanamayacaktır. Dolayısıyla öğrencilerin tarihsel empati kurmalarına yardımcı olmayacaktır.

Öğretmenlerden bazıları, birkaç ölçütü birden planlamasında ifade etmiştir. Ö37 planlama yaparken, hem kaynak araştırması hem de, materyal hazırlığı yaptığını ifade etmiştir. Ö44 kaynak araştırması, materyal hazırlığı, olayla ilgili farklı görüş ve düşüncelerin ders öncesinde öğrenciye kazandırılması gibi planlamalar yaptığını ifade etmiştir. Ö1 drama tekniğini kullanmak için hazırlık yaptığını ve öğrencilere buna yönelik olarak görevler, roller verdiğini belirtmiştir. Ö50, planlama yapmadığını, fakat ders içerisinde planlamadan materyal kullandığını ifade etmiştir.

Öğretmenlerden Ö49 ve Ö23 ise konuya hazırlanarak derse gideceklerini belirtmişlerdir. Ö3, dersten önce çalışma kağıtları ve tarihsel empatiye yönelik sorular hazırlamayı planladığını belirtmişken, Ö8 ve Ö52 ise öğrencilere geçmişteki şartlar ve zorluklar ile ilgili bilgi vermeyi derse girmeden önce planladığını belirtmiştir.

Anket sorusu sorulan öğretmenlerden birkaçı tablodaki ölçütler dışında bilgi verdiğinden öğretmenlerin kodları tabloda yer almamıştır. Tabloda yer almayan öğretmenlerden Ö39 ve Ö1 ders içerisinde soru cevap ve drama tekniğini uyguladığından bahsetmişken, Ö24 tarihsel empatiyi kullanmak için hazırlık olarak konu seçtiğinden, özellikle Cumhuriyet dönemini tercih ettiğinden bahsetmiştir. Ö46 öğrencinin zihninde canlandırmayı planladığını ifade ederken, Ö54 öğrencilerden kendilerini geçmişte hissetmelerini istediğini söylemiştir. Ö56 ise planlamayı zihninde yaptığını belirtmiştir. Ö21'in yaptığı planlama türünün tam olarak ne olduğu anlaşılammıştır. Ankette yer alan ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Ö21: *“Konu öncesinde öğrencilerle birlikte tarihsel motiflere uygun ön çalışma yaptığım olmuştur.”*

Öğretmenlerden Ö19 ve Ö15, yaklaşımı kullanmadığını belirttiğinden, yukarıdaki açıklamalarda ve tabloda bu öğretmenlerin kodları yer almamıştır.

İkinci alt probleme yönelik olarak sorulan “2.6.Tarihsel empati hangi aşamalarla uygulanır?, Bu aşamalarda sizin ve öğrencilerinizin rolleri nelerdir?” sorusuna tarih derslerinde tarihsel empatiyi uyguladığını belirten öğretmenlerin verdiği yanıtlar Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Uygulama Aşamaları

Uygulama aşamaları	Öğretmen kodları	Frekans(f)
Tarihsel bir olay sunma	Ö35, Ö54, Ö38, Ö18, Ö28	5
Kaynakları tarama, bilgileri sorgulama	Ö28, Ö47	2
Kronolojik bilgi toplama	Ö35	1
Dersten önce öğrencilere işlenecek konuyla ilgili araştırma yaptırma	Ö38, Ö43, Ö36, Ö48	4
Öğrencilere sorular sorulur, cevap ve yorumlar beklenir.	Ö40, Ö35, Ö6, Ö9, Ö2, Ö4, Ö18, Ö36, Ö31, Ö44, Ö37, Ö48, Ö23, Ö54, Ö1, Ö8, Ö52, Ö45, Ö6, Ö17, Ö9, Ö10, Ö25, Ö55, Ö34, Ö7	26
Geçmişin şartlarını açıklama	Ö38, Ö45, Ö40, Ö53, Ö43, Ö2, Ö50, Ö44, Ö37, Ö46	10
Drama, canlandırma yapma	Ö21, Ö52, Ö20, Ö12, Ö51, Ö58, Ö42	7
Grup çalışması yapma	Ö30	1
Performans ve ölçme değerlendirme ödevleri veririm.	Ö3, Ö22, Ö31, Ö49	4
Bugünle karşılaştırma yapma	Ö56	1
Görüşü yok	Ö39, Ö5, Ö32, Ö16, Ö27, Ö41, Ö26, Ö19, Ö15, Ö11, Ö14	11

Tablo 20 incelendiğinde, öğretmenlerin çok çeşitli cevaplar verdiği gözlenmektedir. Bu durum empati aşamaları ile ilgili bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Tarihsel empatiyi tarih derslerinde kullanmadığını belirten Ö15 ve Ö19 tablonun görüşü yok kısmında belirtilmiştir. Öğrencilere tarihsel bir olay sunduğunu belirten Ö38, öğrencilere sunulacak olan tarihsel olayın özellikleri ile ilgili bilgi vermiştir. Ankette yer alan görüşleri şu şekildedir:

Ö38: “Tam olarak anlaşılmayan ve önyargılı yaklaşımların olabileceği durumlarda... Öğrenciler iyi araştırmalı ve dinlemeli, öğretmen dönemin koşullarını iyi yansıtmalı.”

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin çoğunun soru cevap tekniğini kullanarak tarihsel empatiyi derste uygulamaya çalıştıkları gözlenmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu, geçmiş dönem koşulları, öğrencilerin yorumları ve canlandırma konularına kilitlemişlerdir. Öğretmenlerin 7’sinin drama ile canlandırma yapmayı, tarihsel empati aşaması olarak düşündükleri söylenebilir. Görüşleri şu şekildedir:

Ö21: “Kişileri ve olayları canlandırma şeklinde.”

Ö51: “Öğrenciler bizzat kendisi aktif rol alarak, tarihsel empati yöntemi ile tarihteki karakterleri canlandırarak, onların yerine geçerek, karar alma, özgüven, kendini ifade etme yönü gelişecek, sorumluluk duygusu kazanacaklardır. Öğretmen rehberlik görevini üstlenecektir.”

Bunlar tarihsel empati aşaması değil, tarihsel empati aşamalarında kullanılan tekniklerdir. “Öğrencilere sorular sorulur, cevap ve yorumlar beklenir.” şeklinde cevap veren 26 öğretmen ise, ders boyunca soru cevap tekniğini kullanarak öğrencilere tarihsel empati yaptırdıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin yanıtlarından örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö9: Yaşanan olayın bugünkü şartlarla değerlendirilmemesi, yaşandığı dönem şartlarıyla değerlendirilmesi öğrencilerle karşılıklı sorgulanır, yorumlanır.”

Ö7 : Öğrencilere “Hayal et, düşün, kendini onun yerine koy” soruları sorularak bağlantı kurulur. Öğretmen yönlendirici, öğrenci aktör rolündedir.

Ö31: Belirttiğim gibi özellikle ölçme değerlendirmede muhakkak uygulayım. Ders işleyişi esnasında öğrencilerime bu yönde sorular sorarak empati kurmalarını isterim. Bu şekilde onları da olayın içine katmış olurum.”

Ö35 ise tarihsel empati aşamalarından kronolojik bilgi toplamayı derste yaptırdığını söylemiştir. Örnek metin aşağıdadır.

Ö35: “Konular anlatılır. Her tarihi olayı o döneme göre kronolojik sıra ile inceler ve o dönemin hissiyatı anlaşılmasına yorum yapılmaya çalışılır.”

Ö28 ve Ö47 öğrencilere kaynakları tarama, bilgileri sorgulama yaptırdığını belirtmişlerdir. Belirttikleri aşağıda gösterilmiştir.

Ö28: “Öncelikle tarihsel bir olay belirlenir. Sonra bu olayla ilgili çeşitli kaynaklar taranır, olayın nasıl gelişip sonuçlandığına dair bir anlatım oluşur.”

Ö47: “Dönemin koşulları, dönem içinde etkili olan kişilerin dünya görüşleri, o döneme tanıklık etmiş günümüze kadar gelmiş olan kaynaklar çerçevesinde uygulanır. Bu durumlara dikkat edilerek öğretmen ve öğrencilerin belgeler dahilinde konuyu analiz etmeleri sağlanır.”

Öğretmenlerden 4’ü performans ve proje ödevlerini tarihsel empatinin aşamaları olarak görürken, 11 öğretmen ise bir görüşü olmadığını belirtmişlerdir. Tarihsel empati yaklaşımını uygulamadığını ve derslerinde kullanmadığını belirten öğretmenlere de bu soru yöneltilmiş, tarihsel empati yaklaşımının kullanımına yönelik bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğretmenlerden bir kısmı ise tarihsel empati aşamaları ile ilgili bilgi vermediğinden kodları tabloda yer almamıştır. Bu öğretmenlerden Ö29 tarihsel empati aşamaları yerine, tarihsel empatinin öğrenme düzeyleri ile ilgili bilgi vermiştir.

Ö29: “KPSS çalışmalarından bu aşamaları biraz hatırlıyorum ama, konuya tam vakıf değilim. Aptal geçmiş zaman, klişe genellemeler gibi bölümlerini hatırlıyorum sadece.”

Öğretmenlerden Ö33 tarihsel empatinin öneminden bahsetmiştir. Örnek metin şu şekildedir:

Ö33: *“O dönemi daha iyi anlamak ve değerlendirmek için kullanılır. Öğrencilerin etkin olması ve düşünme gücünün artması bakımından önemlidir.”*

Ö13 sorulan soruyu tam anlayamamış ve aşağıdaki gibi bir cevap vermiştir.

Ö13: *“Özel bir zaman yerine ders çıkışı içinde her an, her aşamada yeri geldikçe kullanılır.”*

Öğretmenlerden Ö57'nin yaptığı açıklama, tarihsel empati aşamalarından uzaktır. Aşağıda Ö57'nin verdiği yanıt yer almaktadır.

Ö57: *“Tarihsel empati uygulanırken önce öğretmen olarak kendimi, daha sonra da öğrencilerin tamamını o dönemin, toplumun bir bireyi haline getirmeye çalışırız. Aynı durum tarihi şahsiyetler için de geçerlidir.”*

Öğretmenlerden Ö34 ise drama tekniğinden bahsetmiş ve tarihsel empatinin kavrama aşamasında kullanıldığını ifade etmiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö34: *“Konunun kavrama bölümünde kullanılır. Öğretmen rol modelidir.”*

Öğretmenlerden 4'ü ise, tarihsel empati aşamalarından birinin performans ve proje görevleri olduğunu belirtmişlerdir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö49: *“Daha ziyade performans ve proje uygulamalarında verdiğimiz ödevler ile çocukların tarihi olgu ve olayları canlandırmalarını istiyoruz.”*

Ö31: *“Belirttiğim gibi özellikle ölçme değerlendirmede muhakkak uygulamam. Ders işleyişi esnasında öğrencilerime bu yönde sorular sorarak empati kurmalarını isterim. Bu şekilde onları da olayın içine katmış olurum.”*

Öğretmenlerden Ö24 ise, tarihsel empatinin hangi tarihlerde uygulandığının sorulduğunu düşünerek bu yönde cevap vermiştir. Açıklamaları şu şekildedir.

Ö24: *“Günümüze yakın tarihlerde.”*

İkinci alt probleme yönelik olarak sorulan “2.6.Tarihsel empati hangi aşamalarla uygulanır?” sorusuna verilen yanıtlardan yararlanarak, tarih öğretmenlerinin belirttiği aşamaların uygunluk derecesi tespit edilerek aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 21. Tarih Öğretmenlerinin Belirttiği Aşamaların Uygunluk Dereceleri

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Uygun	0	0
Kısmen uygun	5	8.6

Tablo 21'in devamı		
Uygun değil	53	91.4
Toplam	58	100

Tarih öğretmenlerinin belirttiği tarihsel empati aşamalarının 53'ü tabloda görüldüğü gibi literatüre uygun değildir. Bu durum, tarih öğretmenlerinin aşamalarla ilgili bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Uygun aşamalara hiç rastlanmazken, kısmen uygun olanlar 5 öğretmene aittir. Tarihsel empati aşamaları ile ilgili kısmen uygun olarak değerlendirilen tanımlardan örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö35: "Konular anlatılır. Her tarihi olayı o döneme göre kronolojik sıra ile inceler ve o dönemin hissiyatı ile anlaşılmasına, yorum yapmaya çalışır."

Ö28: "Öncelikle tarihsel bir olay belirlenir. Sonra bu olayla ilgili çeşitli kaynaklar taranır, olayın nasıl gelişip sonuçlandığına dair bir anlatım oluşur."

Ö47: "Dönemin koşulları, dönem içinde etkili olan kişilerin dünya görüşleri, o döneme tanıklık etmiş günümüze kadar gelmiş olan kaynaklar çerçevesinde uygulanır. Bu durumlara dikkat edilerek öğretmen ve öğrencilerin belgeler dahilinde konuyu analiz etmeleri sağlanır."

İkinci alt probleme yönelik ankette sorulan "2.7. Tarihsel empatinin tarih derslerine katkısı nedir?" sorusuna, tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 22. Tarihsel Empatinin Tarih Derslerine Katkısı (Anket)

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Dünü ve bugünü sorgulama, bağ kurma.	Ö23, Ö18, Ö5, Ö20, Ö52, Ö30, Ö8, Ö28	8
Derse motivasyon artar, dersi kalıcı ve kolay öğrenilir yapar, somutlaştırır.	Ö1, Ö39, Ö49, Ö58, Ö36, Ö51, Ö18, Ö7, Ö19, Ö38, Ö13, Ö21, Ö7, Ö11, Ö29, Ö27, Ö35, Ö12, Ö32, Ö14, Ö15, Ö17, Ö29, Ö34, Ö56, Ö24, Ö54	27
Farklı bakış açısı sağlar.	Ö22, Ö33	2
Tarihsel konuların bilimsel bir şekilde, doğru değerlendirilmesini sağlar	Ö48, Ö47, Ö10, Ö15, Ö57, Ö9, Ö26, Ö29, Ö6, Ö45, Ö42, Ö16, Ö34, Ö54	14
Katkısı olduğuna inanmıyorum.	Ö25, Ö3	2
Geçmiş dönemin şartlarını kavrar.	Ö46, Ö23, Ö49, Ö37, Ö50, Ö55, Ö31, Ö18, Ö9, Ö53, Ö5, Ö52	12
Tarih bilinci oluşturur.	Ö50, Ö22, Ö7, Ö2, Ö57	5

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarihsel empati aşamaları ile ilgili uygun bilgi veremezken, 11 öğretmen bir görüşü olmadığını söylemiş, buna rağmen öğretmenler tarihsel empatinin derslere katkısı konusunda büyük ölçüde doğru bilgi vermişlerdir.

Öğretmenlerden Ö43, Ö44 ise, tabloda yer almamıştır. Tarihsel empatinin derslere katkısı ile öğrencilere katkısını aynı soru olarak düşünerek bu şekilde cevap vermişlerdir.

Dolayısıyla yanıtlarında tarihsel empatinin öğrenciye katkılarından bahsetmişlerdir. Örnekler şu şekildedir:

Ö43: “Akademik bilgilerin öğrencilerce sahiplenilmesi, kendilerini tarihin öznesi olarak görmelerini sağlıyor.”

Ö44: “Geçmişe, geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi kazandırır.”

Ö41 “Tarihsel empatinin tarih derslerine katkısı nelerdir?” sorusuna, katkısı olup olmadığı konusunda şartlı bir yanıtla bilgi vermiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö41: “Uygulanırsa katkısı vardır.”

İkinci alt probleme yönelik sorulan “2.8. Tarihsel empatinin öğrencilere katkısı nedir?” sorusuna tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlar Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23: Tarihsel Empatinin Öğrencilere Katkısı

Öğretmenlerin yanıtları	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Tarihe ilgileri, derse motivasyonları artar	Ö23, Ö7, Ö24, Ö11, Ö36, Ö32, Ö39, Ö49, Ö50, Ö21, Ö18	11
Öğrencinin zihninde kalıcılığı artırır.	Ö24, Ö11, Ö16, Ö20, Ö34, Ö28, Ö30, Ö50, Ö54	9
Objektif düşünmeyi sağlar	Ö34, Ö54, Ö38	3
Geçmişe ait önyargılardan kurtulurlar	Ö48, Ö15, Ö56, Ö44, Ö35, Ö29	6
Geçmiş doğru anlar ve tarihsel olayları doğru değerlendirirler	Ö48, Ö25, Ö32, Ö13, Ö31, Ö44, Ö46, Ö6, Ö9	9
Günümüzün değerini anlar, elindekiyle mutlu olur.	Ö37	1
Tarihsel düşünme becerilerini kazandırır.	Ö23, Ö7, Ö20, Ö18, Ö43, Ö58, Ö45, Ö52, Ö40, Ö5, Ö47, Ö4, Ö26, Ö42, Ö5, Ö14, Ö17, Ö36, Ö12,	19
Dönemin şartlarını anlar	Ö11, Ö36, Ö53, Ö9	4
Düşünme ve karşılaştırma yapma gücünü artırır.	Ö10, Ö4, Ö22, Ö36, Ö15	5
Yaratıcı düşünceyi geliştirir.	Ö29	1
Bilimsel düşünceyi geliştirir.	Ö4, Ö41	2
Pratik zekayı geliştirir.	Ö27	1
Tarih bilinci gelişir.	Ö7, Ö22, Ö27, Ö29, Ö50, Ö2	6
Geçmişteki olaylardan ders çıkarır ve bunlardan örnek alır.	Ö42, Ö8	2
Anlama, kavrama, tahmin etme, hayal gücünü geliştirir.	Ö5, Ö43, Ö29, Ö17,	4
Demokrasiyi öğrenir.	Ö35	1
Sorumluluk alma ve özgüveni geliştirir.	Ö29, Ö51, Ö58, Ö2	4
Sözel alanda okuyan öğrencilere faydalı olabilir.	Ö3	1
Bir fikrim yok	Ö19, Ö332	2

Tablo 23’de öğretmenlerin çok farklı cevaplar verdiği, verilen yanıtların geniş bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Verilen yanıtları bir araya toplayarak gruplar oluşturacak olursak, yanıtların en çok ilgili olduğu alanlar şu şekildedir:

Tablo 24. Tarihsel Empatinin Öğrencilere Katkısının İlgili Olduğu Alanlar

Yanıtların ilgili olduğu alanlar	Öğretmen kodları	Frekans(f)
Düşünme becerilerine katkısı	Ö34, Ö54, Ö38, Ö23, Ö7, Ö20, Ö18, Ö43, Ö58, Ö45, Ö52, Ö40, Ö5, Ö10, Ö47, Ö4, Ö26, Ö42, Ö22, Ö15, Ö14, Ö17, Ö36, Ö12, Ö29, Ö4, Ö41, Ö27, Ö35	29
Karakter eğitimine katkısı	Ö29, Ö51, Ö58, Ö2	4
Öğrencinin derse motivasyonuna, akademik başarısına katkısı	Ö23, Ö7, Ö24, Ö11, Ö36, Ö32, Ö39, Ö49, Ö50, Ö21, Ö18, Ö16, Ö20, Ö34, Ö28, Ö30, Ö54	17
Geçmişin şartlarını anlama ve geçmiş bu şartlarla değerlendirme becerisine katkısı	Ö48, Ö15, Ö56, Ö44, Ö35, Ö29, Ö25, Ö32, Ö13, Ö31, Ö46, Ö6, Ö9, Ö37, Ö11, Ö36, Ö53,, Ö7, Ö22, ÖÖ27, Ö50, Ö2, Ö42, Ö8	24

Tablo 24’de yanıtların yoğunluğuna bakıldığında öğretmenler, tarihsel empatinin en fazla, düşünme becerilerine ve geçmişin şartlarını anlayarak bu şartlara göre değerlendirme yapma becerisine katkısı olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerden Ö3, sözel alanda okuyan öğrencilere faydalı olacağı gibi yanlış bir düşünceye sahiptir. Ö19 ve Ö33 bu konuda bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. Ö3’ün verdiği yanıt aşağıdaki şekildedir.

Ö3: “Sözel alanda hedefi olan öğrencilere katkısı olabilir.”

Öğretmenlerin verdiği yanıtlardan örnekler şu şekildedir.

Ö48: “Toplumumuz okumayı sevmiyor. Tarihi dinlediklerinden, filmlerden, popüler tarihçilerden öğreniyorlar. Eksik ve yanlış bilgilerle geçmişi yargılamaya çalışıyorlar. Tarihsel empati geçmişe dair önyargılardan arınmalarına ve geçmişi doğru anlamalarına katkı sağlıyor.”

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatinin, tarihsel düşünme becerilerini geliştirdiği ile ilgili bilgi verdikleri görülmüştür. Verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Ö36:“Tarihe ilgisi artar. Düşünme gücü gelişir. Zamanın koşullarına göre hareket etmek gerektiğini anlar. Kendine güveni gelişir. Geçmiş yargılama yerine anlamayı sağlar. Sorun çözme becerilerini artırır.”

Ö40:“Olayları tarihi karakterlerin gözünden görürler. Analiz ve sentez becerileri gelişir. Daha iyi yorum yapabilirler.”

Ö52:“Tarihsel düşünme becerilerini harekete geçirir. Tarihi öğrenmenin ötesine geçip, tarihi, insanın kendi üzerinden düşünmesini sağlamak.”

Ö45:“Tarihsel düşünme yeteneği kazandırır.”

Ö58:“Özgüvenleri, düşünme becerileri, tarihsel düşünme yetileri gelişir.”

Ö43:“Tarihsel düşünme becerilerini geliştirme, eleştirme, sorgulama, fikir yürütme, analiz yapma, problem çözme.”

4.4. İkinci Alt Probleme Yönelik Mülakattan Elde Edilen Bulgular

Mülakatta ikinci alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulan “Tarihsel empatiyi tarih derslerinde kullanıyor musunuz? Cevabınız evetse ne sıklıkla kullanıyorsunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar iki bölümde incelenmiş, elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Öğretmenlerin mülakatta yer alan, “Tarihsel empatiyi tarih derslerinde kullanıyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 25. Tarih Öğretmenlerinin Tarih Derslerinde Tarihsel Empatiyi Kullanma Durumları (Mülakat)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Kullanıyorum	26	86.6
Kullanmıyorum	4	13.3
Toplam	30	100

Mülakattan elde edilen verilere göre, tarih öğretmenlerinin 26’sı tarihsel empati yaklaşımını derslerinde kullandığını belirtirken, 4 tanesi derslerinde kullanmadığını ifade etmiştir.

4 numaralı mülakat sorusunun ikinci bölümünde ise, “Tarihsel empatiyi ne sıklıkla kullanmaktasınız?” sorusuna verilen cevaplar incelenmiştir. Mülakatta elde edilen verilere göre, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi derslerinde kullanma sıklıkları aşağıdaki gibidir:

Tablo 26. Tarih Öğretmenlerinin Tarih Derslerinde Tarihsel Empatiyi Kullanma Sıklıkları (Mülakat)

Sıklık durumları	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Yeri geldiğinde	7	23.4
Sıklıkla	10	33.3
Bazen	9	30
Kullanmıyorum	4	13.3
Toplam	30	100

İkinci alt probleme yönelik olarak mülakatta sorulan “Tarihsel empati etkinliklerini tarih derslerinde ne sıklıkla kullanmaktasınız?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen tabloda görülmektedir ki, öğretmenlerin 7’si “yeri geldiğinde” kullanmakta olduğunu belirtmiş, öğretmenlerin 10’u “sıklıkla”, 9 öğretmen “bazen” kullandığını ifade etmiş, 4 öğretmen ise hiç kullanmadığını belirtmiştir.

Ö36 yaptığı açıklamada, tarihsel empatinin müfredatta yer almadığını belirten ifadelerine yer vermiştir. Açıklamaları şu şekildedir:

Ö36: "Kullanıyorum. Çok sık değil bazen, kazanımlarda yeri yok, yasal mı bu diye de düşünüyorum. Bazen öğrencilere yaptırıyorum. Belli bir yerde öğrenciyi durdurmak zorunda kalıyorsunuz, konu istenmeyen boyutlara taşınabiliyor. Bu sebeple öğrenciyi tümüyle özgür de bırakamıyorsunuz."

Ö3, bir hazırlık yapmadan yeri geldiğinde kullandığını belirtmiş, farkında olmadan dersin içerisinde geliştiğini ve kullandığını ifade etmiştir. İfadesi şu şekildedir.

Ö3:"Farkında olmadan kullanıyoruz herhalde, konunun özelliğine göre, çünkü ben biraz mecazı severim, karşımdaki kişinin yerine kendimi koymayı da severim. Derste dramatiklikleri az çok kullanıyoruz. Farkında olmadan kullanıyoruz. Konunun özelliğine göre, kültür uygarlık bölümlerinde daha fazla ya da bir savaş olayında. Osmanlı tarihinde daha fazla, dersin gidişatına göre alt sınıflarda kullanılabilir, ama anlık... Tarihsel empati yöntemini kullanıyorum diye kullanmıyorum. Dersin akışı içinde gelişen bir olay."

Ö3'ün tarihsel empatiyi dersin akışı içinde gelişen bir olay olarak tarif etmesi, yaklaşıma uyan bir tarif değildir. Kanıtlar ve bilişsel boyutu ortaya çıkaran belgeler olmadan, bir hazırlık gerekmeden tarihsel empati yapmak mümkün olmadığından, Ö3'ün tarihsel empati yapmadığını söylemek mümkündür.

Ö34 her üniteye yaklaşımı mutlaka kullanmaya çalıştığını belirterek, çeşitli belge ve kaynakları da aynı sıklıkla kullandığını ifade etmiştir. Tarihsel empatide öğrencinin bilgi birikimi önemlidir. Fakat bunu artırmak da yaklaşımı doğru bir şekilde uygulayan öğretmenin elindedir. Kaynakları inceleyerek dönem ile ilgili yeterli bilgi elde eden bir öğrenci tarihsel empatinin bilişsel boyutunu tamamlamış olur. Ö34'ün açıklamaları şöyledir:

Ö34: "Evet. Her konu, her ünite ile ilgili mutlaka kullanmaya çalışıyorum. O zamanın Osmanlı arşivlerinden alınan belgeler, mesela bir mahkeme kaydını, bir şerhiye sicilini kaynak olarak kullanıyorum."

Ö8 tarihsel empatiyi kullandığını belirten açıklamalara yer verirken, lise birinci sınıf müfredatında ve kitaplarda da bu yöntemden bahsettiğini belirtmiştir. "Müfredatta var olan bir yöntemi tabii ki kullanmak durumundayız..." gibi cümlelerle durumu ifade etmiştir. Açıklamaları şu şekildedir:

Ö8: "Tarih derslerinde olgu ve olaylar açıklanırken empati yapmamız müfredatta var lise 1. Sınıf konuları içerisinde de yer almaktadır. Konu başlığı olarak da bulunmaktadır. Dolayısıyla onlara değinmek durumundayız vardır ve kullanıyoruz. Genelde olgu ve olayların izah edilmesinde, günümüz değer yargılarıyla olgu ve olaylara bakmıyoruz. Her olay ve olguyu izah ederken günümüz değer yargılarıyla olaylara bakmıyoruz. Her olgu ve olayı izah ederken tarihsel empati yapmak durumundayız."

İkinci alt probleme yönelik olarak mülakatta sorulan, “5.Tarihsel empati etkinliklerini yürütürken planlama yapıyor musunuz? Eğer, cevabınız evetse, ne tür bir planlama yapıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, iki farklı bölümde incelenmiş, tablo ile gösterilmiştir.

Öncelikle öğretmenlere birinci bölümde sorulan “Tarihsel empati etkinliklerini yürütürken herhangi bir planlama yapıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterilmiştir;

Tablo 27. Öğretmenlerin Tarihsel Empati Etkinliklerini Planlama Durumları (Mülakat)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Hayır yapmıyorum	15	57.6
Evet yapıyorum	11	42.3
Toplam	26	100

Mülakatta sorulan “Tarihsel empati etkinliklerini yürütürken planlama yapıyor musunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunluğu planlama yapmadığını belirtmiştir. Tarihsel empatiyi derslerinde kullanmadığını belirten 4 öğretmene bu soru yöneltilmemiştir. 15 öğretmen planlama yapmadığını ifade ederken, 11 öğretmen de planlama yaptığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin yaptığı planlamanın niteliği ile ilgili bilgiler şöyledir.

5 numaralı mülakat sorusunun ikinci bölümünde sorulmuş olan “Tarihsel empati etkinliklerini yürütürken ne tür bir planlama yapıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Etkinliklerini Planlamalarının Niteliği (Mülakat)

Öğretmenlerin yanıtları	Öğretmen kodları	Frekans(f)
Ders planı şeklinde yapıyorum.	Ö3, Ö38, Ö49, Ö9	4
Plan yapmıyorum, ders içinde geliyorum.	Ö53, Ö21, Ö40, Ö6, Ö4, Ö7, Ö47, Ö36, Ö51, Ö42, Ö52, Ö50, Ö27, Ö45, Ö8	15
Öğrenciye verilen drama rolleriyle ilgili planlama	Ö11, Ö40, Ö6, Ö34, Ö49	5
Tarihteki karakterlerle ilgili araştırma	Ö30, Ö5, Ö43, Ö49,	4
Geçmiş dönemin şartlarını, zorluklarını aktarmak için araştırma	Ö30, Ö5, Ö34, Ö43	4
Materyal hazırlığı planlama	Ö30, Ö43	2
Kafamda bir plan yapıyorum	Ö10, Ö4	2
Kullanmıyorum	Ö41, Ö15, Ö29, Ö2	4
Çalışma kağıdı hazırlama	Ö20, Ö43	2
Proje ve performans ödevi verme	Ö49	1

Öğretmenlerin tarihsel empati etkinliklerini planlamalarının niteliği incelendiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlasının planlama yapmadıkları ve ders içerisinde geliştiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanında öğretmenlerin bir kısmının farklı alanlarla ilgili hazırlıkları olduğu da verilen yanıtlardan elde edilmektedir.

Ö6 bir planlama yapmadığını, dersin içerisinde geliştiğini belirterek, drama tekniğini kullandığını anlatan ifadelere yer vermiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir;

Ö6: *“Bir planlama yok, olayın akışına göre, yeri geldiği zaman, biraz rol oynuyorsun sadece bu kadar.”*

5 öğretmen drama ile ilgili yaptığı planlamadan bahsetmiştir. Bu durum öğretmenlerin, tarihsel empatiyi drama ile karıştırdıklarını düşündürmektedir. Drama tarihsel empati içerisinde kullanılan bir teknikten ibarettir. Öğretmenlerin açıklamalarından örnekler şu şekildedir;

Ö49: *“Kesinlikle planlama yaparım. Günlük plan yapmadan derse girmem. Bunun dışında öğrencilere zümre tutanaklarımızda aldığımız performans ve proje görevleri veriyoruz. Çocukları gruplandırarak canlandırma yapılması gibi çalışmalar yaptırırız. Tiyatro yazma görevi veren hocalarımızın öğrencileri yardım için gelir, bu öğrencilere tiyatro yazacağı konu ile ilgili çalışırız. Derste canlandırma yapmaya çalışıyoruz. Öğrencilere de rol vererek, yaparak öğrenerek aklında kalmasına yardımcı oluyoruz.”*

Ö11: *“Planlama şu şekilde oluyor. Bu tür konularda kendiliğinden geliyor. Öğrenciye bir rol biçeriz. Bununla ilgili ne yaptığını bakarız. Onunla ilgili bir planlama oluyor. Bazı küçük dramalarda, dersten önce yönelteceğimiz sorularla ilgili bir hazırlık oluyor kafamızda ama öğrenciye bir ön hazırlık değil de o anda, “Siz olsaydınız ne yapardınız? Ne düşünürdünüz?” gibi sorular şeklinde işleriz.”*

Öğretmenlerden 4’ü geçmiş şartların iyice kavranmış olmasından bahsetmekte, bu yönde planlama yaptıklarını belirtmektedir. Bu yanıtlar tarihsel empatinin bilişsel boyutu üzerine çalışma yapıldığını göstermektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden birkaçı aşağıdaki şekildedir;

Ö34: *“Mutlaka. Planlama yapmadan olmaz zaten. Öğrencilere görev dağılımı yapıyoruz. Öğrencilere o günün şartları ile ilgili araştırma yapmalarını söylüyoruz. Öğrencilerin içine sindirebilmesi için, o günün şartlarını bilmesi gerekiyor. Konuyu bilmeleri gerekiyor. Bazı konuları etkinlikten önce bilmeleri şart.”*

Ö30: *“Tabii. Anlatacağım konuya uygun bir şekilde tarihteki karakterlerle ilgili öncesinden bilgiler hazırlıyorum. O döneme, o savaşa götüren ya da o dönemde ne yaşanmışsa, o olaya iten sebep neyse, onunla ilgili bilgileri bularak öğrencilere öncesinde vermeye çalışıyorum. Öğrencilere olayın yaşandığı dönemi kavratmak amacı ile belli bilgiler vermeye çalışıyoruz, dönemin şartlarını anlamaları açısından, dersten önceki planlamam daha çok dönemin şartlarını kavratmaya yönelik oluyor. Mesela, ilk yazı örnekleri için kil tabletlerle ilk yazı örnekleri denemesi yapıyorum. O dönemin zorluklarını anlayabilmesi ve tarihsel empatiye yardımcı olması açısından faydalı olduğunu düşünüyorum.”*

Ö43: *“Evet, tabii ki. Etkinlikler öncesi planlama şart. Ders planı dışında bu etkinliklerin çoğu önceden hazırlık gerektiriyor. Bazılarında video kayıtları var, bazılarında ses kayıtları var. Fotokopi çekilmesi gereken malzemeler oluyor. Bazı konular için çocukların önceden hazırlık yapmadan gelmeleri gerekiyor. Bazı konular için ön hazırlık lazım. Önceden çocuklara söylüyoruz. Ders saati içinde gerçekleştirilen var,*

ders saati sonrasına kalan var. Bir ders saati içinde yapılan etkinlikten sonra, 4-5 kişilik gruplara görev veriyorum. Haftaya hazırlanmalarını istiyorum.”

Ö30 ve Ö43 materyal hazırlığı için de planlama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ö49 ise tarihsel empati etkinlikleri planlaması ile proje ve performans görevlendirmesini karıştırmış, proje ve performans görevleri vermenin tarihsel empati yapma hazırlığı olduğunu ifade eden açıklamalara yer vermiştir.

İkinci alt problemi ölçmeye yönelik olarak mülakatta yer alan “6. Tarih derslerinde tarihsel empati hangi aşamalarla gerçekleştirilir? Bu aşamalarda siz ve öğrencileriniz neler yapmaktadır?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar şu şekildedir;

Tablo 29. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Uygulama Aşamaları (Mülakat)

Öğretme yanıtları	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Önceki konunun tekrarı	Ö9, Ö5	2
Yeni konuya kısaca giriş	Ö45	1
Konu ile ilgili soru cevap ve sorularla değerlendirme yapma	Ö9, Ö45, Ö38, Ö52, Ö42, Ö4, Ö6, Ö5, Ö40, Ö11	10
Dönem şartlarını açıklayıcı bilgiler verme	Ö45, Ö43, Ö34, Ö52, Ö3, Ö4, Ö30, Ö8, Ö34	9
Proje, performans, ödevi verme	Ö49, Ö38, Ö40	3
Tiyatro yazma, sunu, slayt, afiş çalışması	Ö49, Ö38	2
Aşamalarla ilerlemiyorum, doğaçlama oluyor	Ö27, Ö50, Ö20, Ö51, Ö36, Ö47, Ö7, Ö10, Ö53	9
Farklı öğretim teknikleri kullanıyoruz	Ö43, Ö5, Ö21, Ö3, Ö30, Ö7	6
Derse hazırlanarak, araştırma yaparak geliyorum	Ö5	1
Dersten önce öğrencilerle materyal hazırlığı yapıyorum	Ö30, Ö34,	2
Dersin sonunda özetleme	Ö9	1
Bir fikrim yok	Ö15, Ö29, Ö41, Ö2	4

Mülakat sorusuna tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlar incelenmiş, öğretmenlerin çoğunun dönem şartlarını açıklayıcı bilgiler verme, soru cevap kullanarak dersi sürdürme, aşamalarla ilerlemeden doğaçlama ders işleme gibi yanıtlar verdikleri görülmüştür. Verilen yanıtlardan örnekler aşağıdaki şekildedir.

Ö5:“Dersin ufak bir tekrarıyla başlarım, benim derslerim ağırlıkla soru cevaptır. Öğrenci hazırlıklı gelirse çok verimli olur. Öğrenci hazırlıksız gelirse hiç verimli olmaz, kalıcı da olmaz. Öğrenci hazırlıklı geldiğinde, öğrenciyi düşündürürsün, aktif edersin. Soru cevabın yanında her türlü yöntemi de kullanabilirsin. Zevkli olur, çocuk vaktin nasıl geçtiğini anlayamaz. Soru cevap öğretmenliğe başladığımda da ders işlediğim en iyi yöntemdi. Bugün de böyle devam ediyorum. Her öğretmen anında ve etkili soru soramaz. Klasik türde sorulardan bahsetmiyorum. Analiz yapacak, sentez yapacak soruları öğretmenin anında çıkarabilmesi, öğrenciyi düşündürebilmesi, bir iki cümle verebilmesi ve o cümleden çıkarımda bulunabilmesi şeklinde devam etmeli.”

Ö4:“Öncelikle şu aşamayla başlatıyoruz. Şimdi, önce olayı anlatıyorum, olayı anlatırken herhangi bir tarihi olay, sonra bunu...Öğrencilerin genellikle çekindiği bir nokta var. Herhangi bir konu hakkında yorum yapmaktan, eleştiri yapmaktan korkuyorlar, yanlış olacağından korkuyorlar. Orada öncelikle şu noktayı koyuyoruz,

yanlış diye bir şey yok insani bir olaydan bahsediyoruz. Bireylerin vereceği tepkiler farklı olabilir. Tarihteki bu örnekleri her tarihi olayın sonucunun aynı olmayacağı ya da nedeninin aynı olmayacağı üzerinden hareketle başlıyoruz. Ondan sonra çocuklara örnekler verdirerek, bazen de ben başlıyorum örnek vererek o olayda nasıl empati yapılacağı ile ilgili anlatmaya, bazen de ben kenarda duruyorum. Çocuklar başlıyorlar. O dönemdeki insanların bu olaydan nasıl etkilendiklerini bilmek adına, yani karşılıklı oluyor.”

Ö40:“Öğrencilerden bir sonraki ders işleyeceğim konuyla ilgili ön bilgi toplatıyorum. Bir skeç yazmalarını istiyorum. Ders saati geldiğinde bir ders saatinde sunumlarını yapıyorlar. İkinci ders saatinde de karşılıklı soru cevap, amacı ve sonuçları üzerinde konuşuyoruz.”

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında öğretmenlerin anlatım, soru cevap kullanarak tarih derslerini sürdürdükleri görülmektedir.

Ö30: Tarihsel empati ciddi manada derse hazırlandığımız bir yöntem değil. Ama öğrencinin kendini yerine koyması için, daha iyi kavraması için aklımızın bir köşesinde olan bir yöntem. İlla da her derste yaptığımız bir uygulama değil açıkçası. Özellikle tarih, savaş konularında çocuklar siz olsaydınız nasıl yapardınız? Ne yapardınız? Şeklinde. Sadece sunuş yoluyla ders işlemiyoruz. Buluş yoluyla onların bulmasını istiyoruz. Yeni müfredatta bizden bunları istiyor.

Ö34: “Benim de görevim oluyor. Görev dağılımını ben yapıyorum. O derse zamanın şartlarını anlatan videolar getirebiliyoruz. O zamanın Osmanlı arşivlerinden alınan belgeler, mesela bir mahkeme kaydını bir şerhiye sicilini kaynak olarak kullanıyorum. Birebir şartları yaşatmaya çalışıyoruz. Eğer böyle anlatmazsak, tarih dersini sevmeyen insanlar topluluğunun oluşmasına sebep oluyoruz.”

Ö30 ve Ö34’ün açıklamalarında da görülmektedir ki, dönemin şartları ile ilgili öğrencinin ön bilgilere sahip olması gerekmektedir. Bu, tarihsel empatinin bilişsel boyutunu oluşturmaktadır.

Ö38: “Öğrencilere ödev verme şeklinde yapıyorum. Mesela şu anda Çağdaş Dünya Tarihi derslerine giriyorum. Öğrencilerin ilgilerine göre, kendilerini kişilerin yerine koymalarını istiyorum. “Siz olsaydınız ne yapardınız?” şeklinde akla gelecek her türlü soruyu öğrenciye yöneltiyorum. Araştırıp geliyorlar ve keyifli br ortamda ders işleniyor. Slayt haline getiriyor, tahtaya geçip konuyu anlatıyor. Anlamadıkları noktalarda sorular soruyorlar. Ders işleme süreci bu şekilde gerçekleşiyor.”

Ö40: “Öğrencilerden bir sonraki ders işleyeceğim konuyla ilgili ön bilgi toplatıyorum. Bir skeç yazmalarını istiyorum. Ders saati geldiğinde, bir ders saatinde sunumlarını yapıyorlar. İkinci ders saatinde de karşılıklı soru cevap ve amaç ve sonuçları üzerinde konuşuyoruz.”

Ö49: “Bu yıl ki 9. Sınıflarımızla henüz böyle bir şey yapmadık. İki haftadır derslere girebiliyoruz. Ama geçen yıl ki sınıflarımızla yapmıştık. Herkes aynı performansı gösteremiyor. Birkaç kişi sınıfta gönüllü olabiliyor. Bu aşamada öğretmene duyduğu sempati de önemli. Proje ve performans ödevlerinin dağıtımını daha yapmadık. Bunların dağıtımını yapıldığında öğrencilere tiyatro yazma, afiş çalışması, slayt ve sunu gibi çalışmalar vererek, öğrenmenin kalıcı bir hale gelmesine çalışıyoruz. Sınavlarda çıkacak sorulara yönelik değil de tarih bilinci oluşturacak şekilde, konuyla ilgili bilgi aktarımının olabilmesi için, bunun lazım olduğunu çocuklara anlatıyoruz. Çalıştığım okul türü itibariyle daha başarılı bir okul, önceki çalıştığım okullarda bir an önce ders bitsin diye düşünen öğrenciler varken, bu okulda eğitim o yönden daha kuvvetli.”

Ö38, Ö40, Ö49 yaptığı açıklamalarda, tarihsel empati etkinliklerine hazırlık olarak, proje performans etkinlikleri, afiş, tiyatro, skeç yazma çalışmalarını örnek vermişlerdir.

Ö5 öğretmenin derse gelmeden önce yaptığı hazırlıktan bahsetmişken, Ö30 materyal hazırlığı yaptırdığından söz etmiştir. Bu açıklamalar şu şekilde yer almaktadır.

Ö30: “Tarihsel empati ciddi manada derse hazırlandığımız bir yöntem değil. Ama öğrencinin kendini yerine koyması için, daha iyi kavraması için aklımızın bir köşesinde olan bir yöntem. İlla da her derste yaptığımız bir uygulama değil açıkçası. Özellikle tarih, savaş konularında çocuklar siz olsaydınız nasıl yapardınız? Ne yapardınız? Şeklinde. Sadece sunuş yoluyla ders işlemiyoruz. Buluş yoluyla onların bulmasını istiyoruz. Yeni müfredatta bizden bunları istiyor.”

Ö5: “Hiçbir dersime hazırlıksız gitmem. Hazırlanan müfredatta ve ders programına göre hazırlığımı yaparım. Gözden geçiririm. Hangi örnekler verilebilir. Vereceğim bu örnekler göre hazırlığım olur. Dersin ufak bir tekrarıyla başlarım, benim derslerim ağırlıklı soru cevaptır. Öğrenci hazırlıklı gelirse çok verimli olur. Öğrenci hazırlıksız gelirse hiç verimli olmaz, kalıcı da olmaz. Öğrenci hazırlıklı geldiğinde, öğrenciyi düşündürürsün, aktif edersin. Soru cevabın yanında her türlü yöntemi de kullanabilirsin. Zevkli olur, çocuk vaktin nasıl geçtiğini anlayamaz. Soru cevap öğretmenliğe başladığımda da ders işlediğim en iyi yöntemdi. Bugün de böyle devam ediyorum. Her öğretmen anında ve etkili soru soramaz. Klasik türde sorulardan bahsetmiyorum. Analiz yapacak, sentez yapacak soruları öğretmenin anında çıkarabilmesi, öğrenciyi düşündürebilmesi, bir iki cümle verebilmesi ve o cümleden çıkarımda bulunabilmesi şeklinde devam etmeli.”

Mülakatta sorulan “6. Tarih derslerinde tarihsel empati hangi aşamalarla gerçekleştirilir? Bu aşamalarda siz ve öğrencileriniz neler yapar?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bilgilere dayanarak, verilen yanıtlardaki tarihsel empati aşamalarının literatüre uygunluk dereceleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 30: Tarihsel Empati Aşamalarının Uygunluk Dereceleri

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Uygun	0	0
Kısmen uygun	5	16.7
Uygun değil	25	83.3
Toplam	30	100

Mülakatta verilen yanıtlar incelendiğinde, 5 öğretmen kısmen uygun yanıtlar vermiş, 25 öğretmen uygun olmayan yanıtlar vermiş, literatüre uygun tarihsel empati aşamalarına ise rastlanmamıştır.

Kısmen uygun aşamalardan örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö30:“Tarihsel empati ciddi manada derse hazırlandığımız bir yöntem değil. Ama öğrencinin kendini yerine koyması için, daha iyi kavraması için aklımızın bir köşesinde olan bir yöntem. İlla da her derste yaptığımız bir uygulama değil açıkçası. Özellikle tarih, savaş konularında çocuklar siz olsaydınız nasıl yapardınız? Ne yapardınız? Şeklinde. Sadece sunuş yoluyla ders işlemiyoruz. Buluş yoluyla onların bulmasını istiyoruz. Öğrencilere yaşandığı dönemi kavratmak amacı ile bilgiler vermeye çalışıyoruz. Mesela ilk yazı örnekleri için kil tabletlerde ilk yazı örnekleri denemesi yaptırıyorum. O dönemin zorluklarını anlayabilmesi için. Yeni müfredatta bizden bunları istiyor.”

Ö5:“Hiçbir dersime hazırlıksız gitmem. Hazırlanan müfredatta ve ders programına göre hazırlığımı yaparım. Gözden geçiririm. Hangi örnekler verilebilir. Vereceğim bu

örneklere göre hazırlığım olur. Dersin ufak bir tekrarıyla başlarım, benim derslerim ağırlıklı soru cevaptır. Öğrenci hazırlıklı gelirse çok verimli olur. Öğrenci hazırlıksız gelirse hiç verimli olmaz, kalıcı da olmaz. Öğrenci hazırlıklı geldiğinde, öğrenciyi düşündürürsün, aktif edersin. Soru cevabın yanında her türlü yöntemi de kullanabilirsin. Zevkli olur, çocuk vaktin nasıl geçtiğini anlayamaz. Soru cevap öğretmenliğe başladığımda da ders işlediğim en iyi yöntemdi. Bugün de böyle devam ediyorum. Her öğretmen anında ve etkili soru sormaz. Klasik türde sorulardan bahsetmiyorum. Analiz yapacak, sentez yapacak soruları öğretmenin anında çıkarabilmesi, öğrenciyi düşündürebilmesi, bir iki cümle verebilmesi ve o cümleden çıkarımda bulunabilmesi şeklinde devam etmeli.”

Ö49:“Bu yıl ki 9. Sınıflarımızla henüz böyle bir şey yapmadık. İki haftadır derslere girebiliyoruz. Ama geçen yıl ki sınıflarımızla yapmıştık. Herkes aynı performansı gösteremiyor. Birkaç kişi sınıfta gönüllü olabiliyor. Bu aşamada öğretmene duyduğu sempati de önemli. Proje ve performans ödevlerinin dağıtımını daha yapmadık. Bunların dağıtımını yapıldığında öğrencilere tiyatro yazma, afiş çalışması, slayt ve sunu gibi çalışmalar vererek, öğrenmenin kalıcı bir hale gelmesine çalışıyoruz. Sınavlarda çıkacak sorulara yönelik değil de tarih bilinci oluşturacak şekilde, konuyla ilgili bilgi aktarımının olabildiği için, bunun lazım olduğunu çocuklara anlatıyoruz. Çalıştığım okul türü itibarıyla daha başarılı bir okul, önceki çalıştığım okullarda bir an önce ders bitsin diye düşünen öğrenciler varken, bu okulda eğitim o yönden daha kuvvetli.”

İkinci alt probleme yönelik olarak mülakatta sorulan, “7. Tarihsel empati etkinliklerinin tarih derslerine katkısı nedir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31. Tarihsel Empatinin Tarih Derslerine Katkısı (Mülakat)

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Geçmişteki olayları bugünle değil, geçmişteki bakış açısıyla değerlendirmek.	Ö8, Ö10, Ö4, Ö7, Ö29, Ö50, Ö9	7
Öğrencinin ilgisini çekiyor, derse yoğunlaştırıyor.	Ö53, Ö11, Ö21, Ö30, Ö5, Ö7, Ö36, Ö49	8
Öğrenciyi düşünmeye yönlendirir.	Ö11, Ö5, Ö36, Ö20	4
Objektiflik sağlar.	Ö40, Ö6, Ö29, Ö38	4
Konular rahat anlaşılır, kalıcı olur.	Ö40, Ö30, Ö3, Ö47, Ö36, Ö51, Ö41, Ö15, Ö20, Ö34, Ö27, Ö45	12
Tarihsel olayları doğru değerlendirmeyi sağlar.	Ö6	1
Tarih bilinci oluşturur.	Ö2, Ö50	2
Dersi somutlaştırır.	Ö36	1
Olaylar ve sonuçları arasında karşılaştırma yapar.	Ö42	1
Tarihi zihninde canlandırmayı sağlar.	Ö52	1
Gerçek ve tutarlı bilgiler verir.	Ö20	1
Eleştirel düşünme, sorgulama, fikir yürütme becerilerini geliştirir.	Ö43	1

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar dikkate alındığında, çok geniş bir yelpazede yanıtlar verildiği ve doğru ifadeler kullandıkları söylenebilir. Açıklamalarından örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö29: “Biz tarih dersi, 9. Sınıfta tarihe objektif yaklaşmak gerekiyor derken, aslında tarihsel empatiyi veriyoruz ama adıyla ifade etmiyoruz. Diyoruz ki kesinlikle, tarihi

olaylar, olayın geçtiği dönemin şartları göz önüne alınarak verilmelidir. Bunu derken zaten, tarihsel empati tanımını yapıyoruz. O yüzden müfredatın içinde fakat adı konulmamış ne yazık ki...”

Ö43: “Bence çok. Akademik bilgiden ziyade, tarih derslerinin amaçlarını düşündüğünüzde, bu eleştirel düşünme, sorgulama, fikir yürütme yani programdaki birçok amaca hizmet edebilecek bir şey olduğunu düşünüyorum, akademik bilgiden çok tarihsel düşünme becerilerini geliştiren bir şey. Akademik bilgiyi, bugün yarın unutacak çocuklar, fakat tarihsel düşünme becerileri onlara hayat boyu rehberlik edecek, önemli olan bu diye düşünüyorum.”

Ö40: “Süremiz yeterli olsa, ders saatimiz uygun olsa konuların anlaşılmasında bize artı puan getirir. Öğrencinin konuyu anlaması ve yaklaşımı konusunda daha objektif olabilir. Şöyle bir sıkıntı da olabilir, çocuğun empati kurma yeteneği yoksa, bizim tarihimiz açısından olumsuz karaktere sahip kişiler ile empati kurmak istemiyorlar. Bu yöntemin nasıl kullanıldığını da açıkçası bilmiyoruz. Çocuklara “sen olsaydın ne yapardın? Ne hissederdin? Nasıl düşünürdün?” diye soruyoruz ama tarihsel empati tam olarak bu değil, bu konuda çok net bilgiye sahip değiliz.”

Ö51: “Olumlu yönde olacağına inanıyorum. Çünkü öğrenci yaparak yaşayarak işin içinde bizzat sorumluluk alarak bulunduğu, öğrenmenin kalıcılığı atacaktır. Sadece bizim katılımımız ve aktif rol almamızla, çok başarılı olunacağını düşünmüyorum. Ama maalesef şu andaki düzen bu yönde işliyor yani, dersi öğretmen sırtlayarak götürüyor. Öğrenci merkezli öğretim sistemi diyoruz ama, böyle olmuyor yani, öğrenci merkezli olabilmesi için öğrencinin her yönüyle buna hazır olması lazım, belki ilkokul ortaokulda yaşının küçük olması, sorumluluk bilincinin daha yüksek olması nedeniyle belki uygulanabiliyor. Ama büyüdükçe sorumluluk duygusu artması gerekirken, tam tersi azalıyor. Öğrenci okuldan, derslerden daha da uzaklaşıyor. Bunun da araştırılması lazım, çocuğun velinin evdeki durumu, bunların hepsinin etkili olduğunu düşünüyorum. Tek başına sorumluluğu öğrenciye yıkmak doğru değil.”

Ö30’un küçük yaştaki öğrencilerin sorumluluk bilincinin gelişmiş olduğunu belirtmesi, küçük yaştaki öğrencilere tarihsel empatinin daha kolay uygulanabileceği gibi düşünceler içeren ifadelerine dayanarak Ö30’un bu konuda yanılığa düştüğü söylenebilir.

İkinci alt probleme yönelik veri toplamak için mülakatta sorulan, “8. Tarihsel empati etkinliklerinin öğrencilere katkısı nedir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlardan oluşturulan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 32. Tarihsel Empati Etkinliklerinin Öğrencilere Katkısı

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Tarihsel olayları doğru değerlendirme	Ö9, Ö6, Ö30, Ö21	4
Tarihsel olaylar arasında mantık kurma	Ö9	1
Öğrenciyi ezberden kurtarır, kalıcılık sağlar.	Ö45, Ö49, Ö27, Ö34, Ö20, Ö15, Ö36	7
Öğrenci düşünür, eleştirir, sorgular	Ö45, Ö43, Ö41, Ö42, Ö36, Ö5	6
Öğrencinin derse ilgisini motivasyonunu artırır.	Ö49, Ö36, Ö7, Ö30	4
Karakter eğitimine katkı sağlar.	Ö43, Ö51, Ö2, Ö10, Ö40	5
Tarih bilinci ve bakış açısı kazanır.	Ö50, Ö43, Ö34, Ö29, Ö7, Ö2, Ö8	7
Olaylara tarafsız bakar	Ö38, Ö6, Ö40	3
Olayları dönemin şartlarına göre değerlendirme becerisi kazanır.	Ö38, Ö52, Ö47, Ö4, Ö11, Ö53	6
Tarihsel düşünme becerilerini kazandırır.	Ö52, Ö40, Ö5, Ö11 ,	4
Hayal gücü ve yaratıcılık	Ö5, Ö36	2

Mülakatta verilen cevaplar tabloda incelendiğinde, verilen yanıtların geniş bir yelpaze oluşturduğu görülmektedir. Öğretmenlerden 4'ü tarihsel düşünme becerilerini kazandığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin ifade ettikleri tarihsel düşünme becerileri şu şekildedir. Ö52 ve Ö40 yorum yapma becerisini kazandığını belirtirken, Ö5, Ö40, Ö11 analiz ve sentez becerisi kazandırır diyerek kısmen tarihsel düşünme becerilerini ifade etmişlerdir. Ö52 ise problem çözme becerilerini kazandığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin verdikleri yanıtları gruplayacak olursak oluşabilecek gruplar ve elde edilen tablo şu şekildedir.

Tablo 33: Öğrencilere katkısı olan alanlar

Alanlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Karakter eğitimine katkısı	Ö43, Ö51, Ö2, Ö10, Ö40, Ö50, Ö34, Ö29, Ö7, Ö8	10
Öğrencinin derse motivasyonu ve akademik başarısına katkısı	Ö45, Ö49, Ö27, Ö34, Ö20, Ö15, Ö36, Ö7, Ö30	9
Düşünme becerisine katkısı	Ö9, Ö6, Ö30, Ö21, Ö45, Ö43, Ö41, Ö42, Ö36, Ö5, Ö38, Ö40, Ö52, Ö11	12
Olayları tarihsel dönemin şartlarına göre değerlendirme	Ö38, Ö52, Ö47, Ö4, Ö11, Ö53	6

Mülakatta yer alan 9 numaralı “Tarihsel empati etkinlikleri tarihsel düşünme becerilerini destekler mi? Eğer cevabınız evetse, tarihsel empati etkinliklerinin hangi tarihsel düşünme becerilerini geliştireceğini sıralar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo 34. Tarihsel Empatinin Tarihsel Düşünme Becerilerini Destekleme Durumu

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet destekler	29	96.6
Hayır desteklemez	0	0
Toplam	29	96.6

Elde edilen yanıtlardan oluşturulan tablo, 29 öğretmenin tarihsel empati etkinliklerinin tarihsel düşünme becerilerini desteklediğini, 1 öğretmenin bilgisi olmadığını göstermektedir. Tarihsel empatinin tarihsel düşünme becerilerini desteklemediğini belirten öğretmene rastlanmamıştır.

Öğretmenlere mülakatta yöneltilen “Tarihsel empati etkinlikleri hangi tarihsel düşünme becerilerini destekler?” sorusuna ise verdikleri yanıtlar şu şekildedir;

Tablo 35. Tarihsel Empatinin Desteklediği Tarihsel Düşünme Becerileri

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Tarih bilinci kazandırır	Ö9, Ö49, Ö50, Ö7, Ö8	5
Tarihsel olayları dönemin şartlarına göre değerlendirme becerisi	Ö45, Ö29, Ö52, Ö10, Ö6, Ö11	6
Bilimsel düşünme, eleştirme, sorgulama becerisi	Ö45, Ö43, Ö41, Ö42, Ö7, Ö3, Ö30, Ö40, Ö21	9
Tarihsel olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurma, karşılaştırma yapma becerisi	Ö45, Ö49, Ö34, Ö29, Ö30, Ö40	6
Anlamayı kolaylaştırır, kalıcılığı artırır.	Ö27, Ö20	2
Fikir yürütme, yaratıcılık	Ö43, Ö5, Ö21, Ö3	4
Grupla çalışma becerisi	Ö43	1
Yorum yapabilme becerisi	Ö34, Ö42, Ö2, Ö4	4
Olaylara tarafsız bakabilme becerisi	Ö38, Ö29, Ö2, Ö6, Ö40	5
Kronolojik düşünme becerisi	Ö29, Ö52	2
Analiz sentez yapma	Ö5, Ö11	2
Karakter becerilerini geliştirir (sorumluluk, özgüven, yönetim)	Ö51	1
Bir fikir belirtilmedi.	Ö36, Ö15, Ö47, Ö53	4

Verilen yanıtlardan, öğretmenlerin çoğunluğunun tarihsel düşünme becerileri hakkında bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Verdikleri ifadelerin bir kısmı beceri olarak nitelendirilemeyecek ifadelerdir.

4.5. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik tutumlarını ortaya çıkarabilecek sorulara yer verilmiştir. Ankette sorulmuş olan 2.9., 2.10., 2.11., 2.12., 2.13., numaralı sorular ile mülakatta yer alan 10, 11, 12 numaralı sorular üçüncü alt probleme yönelik olarak sorulmuştur.

Ankette yer alan “2.9. Tarihsel empati etkinliklerinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevaplar şöyledir.

Tablo 36. Tarihsel Empati Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

Verilen Yanıtlar	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Dersin öğrencinin ilgisini çekmemesi.	Ö52, Ö2, Ö45, Ö50, Ö3, Ö20, Ö48	7
Zamanın yetersiz olması ve etkinliğin vakit kaybına sebep olması.	Ö2, Ö51, Ö43, Ö33, Ö3, Ö53, Ö24, Ö48	8
Öğrencinin günümüzle bağlantı kuramaması.	Ö17	1

Tablo 36'nın devamı

Öğrencinin empati yeteneği gelişmediği için dersi anlamaması ve zevk almaması.	Ö18, Ö54, Ö35, Ö28, Ö53, Ö22, Ö4, Ö10, Ö23	9
Öğrencilerin fikirlerini belirtmemesi	Ö18	1
Öğrencilerin yeterli derecede okumaması	Ö27	1
Dönemin şartları ile düşünmemeleri	Ö52, Ö9, Ö1, Ö38, Ö30, Ö14, Ö47, Ö29, Ö44, Ö39, Ö56, Ö32, Ö40, Ö42, Ö26, Ö36, Ö37	17
Öğrenci yeterli tarihsel bilgiye sahip olmaması ve derslere hazırlıksız katılmaları	Ö2, Ö17, Ö45, Ö51, Ö54, Ö43, Ö33, Ö31, Ö5, Ö12, Ö11, Ö22, Ö7, Ö25, Ö55	15
Öğretmenlerin kaynak, kanıt, materyal ve tarihsel belgelere ulaşamaması	Ö8, Ö46, Ö41	3
Öğretmenlerin eğitiminin yetersiz olması	Ö21, Ö51	2
Öğrencilerin somut düşünmesi	Ö16	1
Müfredatın yoğunluğu	Ö58, Ö24, Ö48	3
Dersler üniversite hazırlık sorularına yönelik olmaması	Ö24	1
Kazanım ve müfredatta sık yapılan değişiklikler	Ö49, Ö22	2
Yanlış ve kirliliği	Ö34	1
Herhangi bir sorun yaşamıyorum	Ö57	1
Bu yöntemi uygulamıyorum	Ö6, Ö19, Ö15	3
Öğrenciler tarafından yanlış anlamaların olması.	Ö35	1

Tarih öğretmenlerinin verdikleri yanıtlara göre, öğretmenler genel olarak öğrencilerin yetersizliğinden şikayet etmektedir. Öğrencinin empati yapamıyor olması, geçmişle günümüz arasında bağlantı kuramaması, geçmişin şartlarını algılayamaması, kitap okumaması, derse ilgisiz olmaları, öğrencilerin somut düşünmemesi gibi durumlardan şikayet etmektedirler. Bunun dışında eğitim durumlarından kaynaklanan olumsuzluklardan bahsetmişlerdir. Ö21 ve Ö51 ise öğretmen eğitiminin yetersizliğinden şikayet etmişlerdir. Ö57 hiçbir sorun ile karşılaşmadığını belirtmiştir. Ö57'nin yanıtı aşağıdaki gibidir.

Ö57: "Yerli yerince kullanılırsa ve objektif kriterlerden sapılmadıkça herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır."

Öğretmenlerin bir kısmı öğrencilerin dönemin şartlarına göre düşünemediklerini belirtmiş, açıklamalarında tarihsel empatinin öğrenme düzeylerine değinmiştir. Öğrencilerin dönemin şartlarına göre düşünemediğini belirten öğretmenlerin görüşlerinden örnekler aşağıdadır.

Ö44: "Geçmişte yaşamış insanların fikirlerini onlara sormadan sadece kaynaklarla açıklamak zor oluyor. Öğrenciler geçmişteki insanların cahil, geri düşünceli ve az gelişmiş olduğuna inanıyor. Küçük yaş grubu sınıflarda uygulanamadığını gözlemledim."

Ö29: "Tarihteki insanların ilkel olduğunu düşünür, klişe, basmakalıp düşünceler üretir. Kendi düşünce algısını yansıtabilir. Bilgiyi başka bilgilere yansıtamazlar."

Ö36: "Öğrencilerin geçmişteki koşulları anlamada güçlük çekmesi, bugünkü bakış açısı veya önyargılarla yorumda bulunması. Öğrencilerin aile ve siyasi ortamdan"

etkilenmesi. Dolayısıyla özgün olamamaları. Geçmişteki insanları daha ilkel olarak düşünmeleri, geçmişi anlamada eksik kalmalarına neden oluyor.”

Ö40: “Öğrenciler bazen günün şartlarıyla düşünüp, empati yapmakta zorlanıyor. Ya da tarihsel karakterleri ve olayları saçma, ne de aptalmışlar gibi tavırlarla eleştirebiliyor.”

Öğretmenlerin yukarıdaki görüşleri, öğrencilerin tarihsel empati öğrenme düzeylerinden aptal geçmiş ve klişe genellemelerden bahsettiklerini göstermektedir. Bu görüşlerden, öğrencilerin bu düzeyde oldukları ile ilgili bilgi edinilmektedir. Öğrencilerin düzeyleri, tarihsel empati yapamadıkları bilgisini vermektedir. Öğretmenlerin tarihsel empati uygulama aşamaları ile ilgili yanıtları da göz önüne alındığında, öğretmenlerin tarihsel empatiyi uygulama aşamalarını bilmedikleri ve öğrencilerin bu sebeple tarihsel empati yapmayı bilmedikleri söylenebilir.

Ö43 açıklamasında tarihsel empati uygulamasının vakit kaybına sebep olduğunu belirtmektedir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö43: “Öğrencilerin olayı inatlaşmaya dönüştürmesi, vakit kaybı, ayrıntılara takılma, ön hazırlıksız gelmeleri.”

Ö27 Öğrencilerin okumamasının da tarihsel empati etkinliklerinde olumsuzluk yarattığını ifade etmiştir. Yanıtı şu şekildedir:

Ö27: “Çocukların okumamaları sebebiyle yorum yapma ve bilgi aktarımı konusunda eksik olmaları.”

Ö22 müfredat değişikliklerinin, kazanım değişikliklerinin tarihsel empati etkinliklerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu durumda tarihsel empati etkinlikleri değişen müfredat ve kazanımlara uygun olarak düzenlenecektir. Dolayısıyla bu durumun, tarihsel empati etkinliklerinde bir sorun olarak düşünülemeyeceği söylenebilir. Ö22'nin açıklaması şu şekildedir.

Ö22: “Eğer bilgi eksikliği varsa empati yapmak zor. Empati yapmak için yer zaman ve kişisel özellikler çok önemli, ayrıca olaylar hakkında bilgi de gerekli. Eksik olduğunda empati yapmak zor. Sanırım yeni müfredat programları empati yapmayı da zorlaştıracaktır.”

Ö22'nin görüşlerinde yenilenen müfredat programının da empatiyi zorlaştıracığı belirtilmektedir ki, bu durum tekrar düşünülmelidir. Yenilenen müfredat programı incelendiğinde tarihsel empati ve empatiye yönelik olarak hazırlandığı görülmektedir. Öğretmenlerin ifadeleri dikkate alındığında, yenilenen müfredat programını yeterince incelemedikleri belirtilebilir.

Ö24 derslerin üniversite sınavlarıyla ilgili olmayışını, tarihsel empati etkinliklerine yönelik bir sorun olarak görmektedir. Açıklamaları şu şekildedir.

Ö24: “Zaman, ders programlarının yetiştirilme kaygısı ve üniversite hazırlık sorularıyla ilgili olmayışı.”

Öğretmenlerden Ö2, Ö29 tarihsel empatinin öğrenciye tarih şuuru, vatandaş olmanın gerektirdiği yükümlülükleri kazandıracaklarını belirtmekte, fakat buna karşılık sınava yönelik olmadığını ifade etmektedirler. Tarih şuuru ve sorumluluğu kazanabilmesi için tarihsel empati yapması gerektiğini göz ardı etmektedirler. Tarihsel empatinin faydalı olduğunu düşünüp, aynı zamanda derslerin sınava yönelik olması yönünde bir beklenti içine girmeleri tezat teşkil etmektedir. Tarihsel empati uygulamasında karşılaşılan sorunlar öğretmenlere sorulmuş, genel olarak, derste karşılaştıkları sorunlar ile ilgili bilgi vermişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin tarihsel empatiyi uygulamadıklarını, bu sebeple yalnızca derste karşılaştıkları sorunlardan bahsettiklerini göstermiştir.

Üçüncü alt probleme yönelik olarak ankette sorulan “2.10.Tarihsel empati etkinliklerinde karşılaştığınız sorunları çözmek için neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 37. Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlar İçin Öğretmenlerin Önerdiği Çözümler

Verilen yanıtlar	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Farklı teknikler kullanılmalı(Beyin fırtınası,işbirlikçi öğrenme, grup çalışmaları...)	Ö23, Ö13, Ö18	3
Tv programları denetlenmeli	Ö48	1
Tarih öğretmenleri bu konuda yetiştirilmeli	Ö48, Ö25, Ö10, Ö4, Ö11, Ö53, Ö40, Ö20, Ö43, Ö41, Ö51, Ö21, Ö17	13
Kıtap, dergi...vs. yayınlar tarihsel empatiye yönelik olmalıdır.	Ö48	1
Öğrenciler okumaya ve araştırmaya daha fazla teşvik edilmeli	Ö37, Ö27, Ö12, Ö56, Ö34, Ö44, Ö29	7
Öğrenciler geçmişin şartlarına göre düşünüp değerlendirme yapmalıdır	Ö55, Ö26, Ö42, Ö32, Ö56, Ö39, Ö47, Ö54, Ö8, Ö52	10
Öncelikle, öğrenciler empati eğitimi almalıdır	Ö7, Ö1, Ö40	3
Tarihsel geziler teşvik edilmeli	Ö29, Ö50, Ö45	3
Ders yükü azaltılmalı	Ö24	1
Öğrenciler tarihsel olaylarla ilgili önbilgiye sahip olmalı	Ö22, Ö36, Ö31, Ö30, Ö14, Ö38, Ö51	7
Ders saatleri artırılmalı	Ö36, Ö49, Ö28, Ö51, Ö2	5
Sınavlarda tarihin etkinliğinin artırılması	Ö2	1
Görsel materyaller artırılmalı(film, fotoğraf,arşiv belgeleri...vb.)	Ö36, Ö16, Ö5, Ö57, Ö29, Ö50, Ö46, Ö51, Ö58, Ö8	10
Eğitim programları iyileştirilmeli	Ö3, Ö35, Ö9	3
Müfredat değişiklikleri sık sık yapılmamalı	Ö49	1
Öğretmen derse hazırlıklı gelmeli	Ö5, Ö28	2
Çocuk önce ailede eğitilmeli	Ö35	1
Bir fikrim yok	Ö15, Ö19, Ö33, Ö6	4

Öğretmenlerin yanıtlarına bakıldığında, yanıtların çözüme yönelik gerçekçi ifadeler olmadığı görülmektedir. Yanıtlardan 3'ü öğretmenlere yönelik çözümleri oluştururken, yanıtlardan 5'i öğrencilere yönelik çözümler içermektedir. Yanıtlardan 7'si eğitim ile ilgili,

yayınlar, kaynaklar, görsel dökümanlar, sınav, ders saatleri, müfredata yönelik çözümler içerirken, yanıtlardan 2'si medyaya yönelik çözümler içermiştir. Öğretmenlerden 13'ü özeleştiriyi yaparak eğitimlerinin bu konuda yetersiz olduğunu, bu sorunun ise öğretmen eğitimleri ile çözülebileceğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö55, Ö26, Ö42, Ö32, Ö56, Ö39, Ö47, Ö54, Ö8, Ö52 öğrencilerin geçmişin şartlarına göre düşünemediklerini, bu sebeple tarihsel empati yapamadıklarını belirtmişlerdir. Oysa ki, öğrencinin geçmişin şartlarına göre düşünebilmesi, tarihsel empati düzeylerinden en üst basamağa ulaşabilmesi için, tarihsel empati aşamalarının doğru bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Elde edilen yanıtlardan tarihsel empatinin doğru aşamalarla uygulanmadığı sonucu elde edilmekte, buna bağlı olarak öğrenciler tarihsel empati yapamamakta, geçmişin şartlarına göre tarihsel olayları değerlendirememektedir. Bu sebeple öğrencilerin geçmişin şartlarına göre düşünememesi tarihsel empati etkinliklerinde karşılaşılan bir sorun olarak düşünülememektedir.

Ö48 öğrenciyeye ve öğretmene yönelik çözüm önerileri yanında, medyanın derslerde ne kadar etkili olduğuna yönelik ifadelerde bulunmuştur. Çözüm önerileri bu yönde olmuştur. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö48: "TV programlarında popüler tarihçilik yerine bilimsel tarihçilik yaygınlaşmalı. Filmler tarihsel empati çerçevesinde hazırlanmalı, tarihsel gerçeklik göz önünde bulundurulmalı, film ve programlar devletçe denetlenmeli. Okullarda tarih dersine daha fazla önem verilmeli, tarih öğretmenleri bu konularda yetiştirilmelidir. Tarihsel konuları, o dönemin koşullarını anlamalarını sağlayacak yayınlar yapılmalıdır."

Özeleştiriyi yaparak kendisinin bu konuda eğitim yönünden yetersiz olduğunu dile getiren tarih öğretmenlerinin açıklamalarından örnekler şu şekildedir.

Ö40: "Empati yeteneğinden yoksun öğrencilerin, bin yıl öncesini anlamalarını beklemek bazen sıkıntılı oluyor. Tarihsel empati yönteminde soruları iyi seçmek gerekir. Galiba bu konuda kendimi yetersiz hissediyorum. Çünkü çocuklar kendilerini olumsuz durumların içerisinde hissetmek istemiyor."

Ö4: "Bu konuda öğretmenlere seminerlerin verilmesi olumlu olacaktır."

Ö51: "Öğretmenlerin bu konuda eğitim almamış olması sorundur. Bu durumun elverişli hale gelmesi sorunları çözecektir."

Ö43: "Tarihsel empati eğitimine ihtiyacımız var."

Ö17: "Sorunların çözümü için eğitim verilebilir."

Ö20: "Öğretmenler bu alanda eğitilmeli."

Ö21: "Bu konuda eğitim verilmesini istiyorum."

Ö53: "Tarihsel empati ile ilgili eğitim verilmesi gerekir."

Ö34'ün öğrencilere yönelik olarak getirdiği çözüm önerisi şöyledir.

Ö34: "Doğru kaynak ve bilgilere ulaşma yollarını öğrencilere anlatmak gerekir."

Tarihsel empatide karşılaşılan sorunlar için Ö26 o dönemin şartlarının etraflıca öğrenilememesi açıklamasını yapmıştır. Ö26'nın yaptığı bu açıklama, tarihsel empatinin

bilişsel boyutunun öncelikle olarak kazandırılması gerektiği hususunda bize ışık tutmaktadır. Ö26'dan başka Ö47 ve Ö8 de bu açıklamaları destekler nitelikte görüş belirtmişlerdir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö26: *“Kişiler, olaylar iyice araştırılmalı, o günün şartları iyi araştırılmalı.”*

Ö47: *“Tarihin bir bilim olduğunu, tarihi bilgilerin objektif bir şekilde aktarılması için yaşanan dönemin şartlarının göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılması gerektiği ortaya konmalıdır.”*

Ö8: *“Öğrencileri olay ve olgulara, o zamana götürecek materyallerle öğrencilere belgeleri, kaynakları göstererek görsel sunu oluşturulmalı, objektif olunmalı, öğretici tarih anlayışı çizgisi iyi ayarlanmalıdır.”*

Ö22 ve Ö31'in açıklamaları da yine tarihsel empatinin bilişsel boyutuna değinmiş, öncelikle olayla ilgili, dönemle ilgili bilgileri içeren açıklamalardır. Bilişsel boyuta yönelik düşüncelerini ifade eden öğretmenlerin açıklamaları şöyledir.

Ö31: *“Önce olayı öğrenciye etraflıca anlatmak gereklidir. Yaşanan dönem karakter ve ana unsurları ile belirlenmelidir. O dönemki olayın çevre ve coğrafi faktörleri birlikte verilmelidir. O dönemde yaşamış coğrafi devletler mutlaka bilinmeli ve değerlendirilmelidir.”*

Ö22: *“Tarihsel olaylar iyi bilinmeli, yaşanan dönemin özellikleri bilinmeli, dönemin siyasi, sosyal, ekonomik durumu bilinmeli, çevre şartları ve coğrafya iyi bilinmeli, dönemin dış politikası iyi bilinmelidir.”*

Ö8 problemin kaynaklara rahatça ulaşamamak olduğunu söyleyerek, sorunun çözümü için görsel materyal, sunu oluşturmak gerektiğini, belge ve kaynaklara rahat erişimin sağlanmasını ve belgelerle derslerin işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Ö5 ve Ö46 da derslerde materyal kullanımına yönelik öneriler getirmiştir. Belirttikleri görüşler aşağıdaki gibidir.

Ö8: *“Öğrencileri olay ve olgulara, o zamana götürecek materyallerle öğrencilere belgeleri, kaynakları göstererek görsel sunu oluşturulmalı, objektif olunmalı, öğretici tarih anlayışı çizgisi iyi ayarlanmalıdır.”*

Ö5: *“Öğretmen tarih öğretiminde belli bir aşama kaydedip, derslerine hazırlıklı gelmesi gerekir. Drama tiyatro şeklinde sunumlar yaparak öğrencilerin kılık kıyafet gibi kendilerini geçmişe götürecek materyallere kolay ulaşabilmelidirler. Tarih dersi ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığının toplayacağı bir öğretmenler komisyonu tarih derslerine materyal hazırlığı yapmalıdır. Özellikle görsel, video, foto, film, slayt...vb.”*

Ö46: *“Öğretmenlerin kullanacağı bir arşiv.”*

Üçüncü alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulan “2.11. Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanılmasının gerekliliğine inanıyor musunuz? Cevabınızı gerekçeleriyle açıklar mısınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar iki başlık altında incelenmiştir. Sorulardan ilki olan “Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanılmasının gerekliliğine inanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar irdelenmiş, elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 38. Tarihsel Empatinin Bir Öğretim Yaklaşımı Olarak Tarih Derslerinde Kullanılmasına Yönelik Görüşler

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet inanıyorum	54	93.1
Hayır inanmıyorum	1	1.7
Bir fikrim yok	3	5.2
Toplam	58	100

Sorunun ikinci bölümünde “Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanılmasının gerekli olup olmadığına dair gerekçeleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiş, elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 39. Tarihsel Empatinin Tarih Derslerinde Gerekli Olup Olmadığına Dair Gerekçeler

Öğretmenlerin yanıtları	Öğretmen kodları	Frekans (f)
Nesilleri düşünmeye, sorgulamaya sevkeder	Ö23, Ö4, Ö36, Ö15, Ö5, Ö31, Ö54, Ö38, Ö58, Ö52	10
Önyargıyı kaldırır.	Ö37, Ö40, Ö56, Ö47, Ö38	5
Toplumlar arası ilişki sağlar(barış, uzlaş...vs.)	Ö23	1
Tarihsel düşünme becerilerine katkı sağlar.	Ö43, Ö29	2
Tarih konularının öğretilmesini sağlar.	Ö48, Ö42, Ö20, Ö5, Ö44, Ö43	6
Geçmiş dönem şartlarını ve bu şartlara göre düşünmeyi sağlar.	Ö37, Ö55, Ö25, Ö15, Ö19, Ö53, Ö27, Ö39, Ö49, Ö35, Ö46, Ö58, Ö45, Ö6, Ö9	15
Tarihsel olaylardan doğru sonuçlar çıkarmayı ve bilimsel değerlendirme yapmayı sağlar.	Ö10, Ö4, Ö11, Ö26, Ö38, Ö9, Ö17	7
Kalıcılığı artırır.	Ö7, Ö5, Ö41, Ö28, Ö54	5
Öğrencilerin derse katılımını artırır.	Ö24, Ö36, Ö28	3
Öğrencinin yorum ve analiz becerisi gelişir.	Ö22, Ö40, Ö31, Ö44	4
Öğrencinin problem çözme becerisi gelişir.	Ö36, Ö12	2
Dersi somutlaştırır.	Ö53, Ö31, Ö52	3
Tarih şuuru kazandırır.	Ö27, Ö56, Ö50, Ö2, Ö18	5
Karakter eğitimine katkıda bulunur(ahlak, sorumluluk...vb.)	Ö57, Ö31, Ö43, Ö14, Ö58, Ö18	6
Demokratik nesiller yetiştirmeyi sağlar.	Ö13	1

Ö29 tarihsel düşünme becerilerinden birkaçını ifadesi içinde kullanarak, yaklaşımın tarihsel düşünme becerilerini kazandırdığına değinmiş, ayrıca özeleştiri yaparak yaklaşımı tam olarak bilemediklerinden derslerde de kullanılmaktan kaçındıklarını ifade etmiştir. İfadeleri şu şekildedir;

Ö29: “Evet lakin tam olarak bilemediğimizden sanırım kaçınıyoruz. Objektiflik, kanıt, kronoloji, olayların çağına göre değerlendirme gerekliliği gibi tarihteki kritik noktalar ancak bu yolla kolay öğrenilebileceği için gereklidir.”

Ö25 tarihsel empati yaklaşımının gerekli olduğunu tarihsel olayların dönem koşullarına göre anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde etkisinin büyük olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında uygulamanın etkili olmasının bağlı olduğu öğretmen ve öğrenci faktörüne de değinmiştir. Kullandığı ifade aşağıda belirtilmiştir.

Ö25:“Öğrencinin seviyesi ve öğretmenin becerisi ile en iyi sonuçlar alınabilir. Tarihi dönemlerin öğrenilmesinde ve anlaşılmasında etkili olabilir.”

Ö11 sorulmuş olan soruyu yanlış anlayarak yaklaşımı tarihçi yazarların kullandığı bir yöntem olarak algılamış ve öğretmenlerin de kullanmasının faydalı olup olmayacağını sorduğumuzu düşünmüştür. Dolayısıyla, bu yönde cevap vermiştir. Anket sorusuna verdiği yanıt aşağıda gösterilmiştir.

Ö11:“Zaten derslerde kullanılan bir yöntemdir, tarihçiler kullanamaz. Öğrencilerin olayların sonuçlarını daha iyi görmesini sağlar.”

Ö22, Ö40, Ö31, Ö44 yaklaşımın yorum ve analiz becerisini geliştireceği bilgisini vermiştir. Verdikleri yanıtlar doğrultusunda, tarihsel düşünme becerilerinin öğrenilmesine katkı sağlayacağını belirttiği söylenebilir.

Öğretmenlerden Ö36 ve Ö12 de problem çözme becerisini geliştireceğini söyleyerek, tarihsel düşünme becerilerini kazandıracığı yönünde bilgi vermiş sayılabilir.

Öğretmenlerden Ö1 tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydasına inanmazken, Ö34 ve Ö33 kullanılmasının faydalı olacağına inandığı halde gerekçelerini belirtmemiştir. Ö8, Ö51 ve Ö21 uygulamanın bazı şartlara bağlı olduğuna yönelik fikirler öne sürmüşlerdir. Görüşleri şu şekildedir;

Ö8: “Uygulamada kısmen bulunmaktadır. Ancak yüzdesi daha da artırılabilir.”

Ö51: “Tarihsel empatinin öğretim yaklaşımı olarak kullanılması faydalı olacaktır. Her okul türü ve her eğitim bölgesinde uygulanabilmesi ise biraz zor olacaktır.”

Ö21: “İnanıyorum ancak, ders kitaplarındaki etkinliklerin çoğaltılması ve müfredatın sadeleştirilmesi gerekir.”

Ö30 tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılması sayesinde, tarih biliminin de daha iyi irdeleneceği yönünde açıklama yapmıştır.

Üçüncü alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulan “2.12.Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin de uygulamasını ister misiniz? Cevabınızı gerekçeleriyle açıklar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlar iki bölümde incelenmiştir. İlk bölümde “Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin de uygulamasını ister misiniz?” sorusuna verilen yanıtlar incelenerek, tarih öğretmenleri tarafından kullanılmasını isteyip istemediklerine yönelik bulgular Tablo 40’da gösterilmiştir.

Tablo 40. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatinin Diğer Öğretmenler Tarafından Kullanılmasını İsteme Oranları

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Kullanılmasını isterim	52	89.6
Kullanılmasını istemem	0	0
Bir fikrim yok	6	10.4
Toplam	58	100

Tablodaki sonuçlara bakıldığında, 52 öğretmen tarihsel empatinin diğer öğretmenler tarafından kullanılmasını isterken, 6 öğretmen bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. Kullanılmasını istemeyen öğretmen ise olmamıştır. Verilen yanıtlar incelendiğinde, genel olarak öğretmenler tarihsel empati yaklaşımının kullanılmasını istemekte, diğer öğretmenlere de önermektedir. Fakat öğretmenler yaklaşımı uygulamakla ilgili sıkıntı yaşadıklarını, bu yönde yeterince eğitimleri olmadığını belirtmişlerdir.

Anket sorusunun ikinci bölümünde de cevaplarının gerekçeleri incelenmiş, tarih öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 41. Tarihsel Empati Yaklaşımını Diğer Öğretmenlerin Kullanmasını İstenmesinin Gerekçeleri

Öğretmen yanıtları	Öğretmen kodları	Frekans(f)
Düşünen sorgulayan nesiller yetiştirmek için	Ö23, Ö48, Ö36, Ö12, Ö13, Ö38, Ö17, Ö52, Ö18	9
Tarihi olayları tarafsız olarak değerlendirebilmek için	Ö48, Ö56, Ö57, Ö47	4
Tarihi olayları doğru ve bilimsel değerlendirebilmek için	Ö48, Ö10, Ö22, Ö36, Ö26, Ö49, Ö44	7
Tarihi somutlaştırır.	Ö37, Ö22, Ö31	3
Tarihte empati yapmak için	Ö3	1
Tarih öğretiminde ortak bir yöntem oluşturmak için	Ö55, Ö7, Ö16, Ö13, Ö34, Ö30, Ö54	7
Toplumda yaşanan olayların doğru yorumlanabilmesi için	Ö4, Ö26, Ö49	3
Tarihin hafızaya yerleşmesini kolaylaştırdığı için	Ö22, Ö53	2
Öğrencinin karakter eğitimine katkıda bulunması için	Ö36, Ö43, Ö35, Ö14, Ö17	5
Tarih dersini sevdiği için	Ö40, Ö12, Ö44, Ö41, Ö28	5
Tarih dersini düşünme tarzını öğreten bir yöntem çözdüğü için	Ö40	1
Eğitim için faydalı bulduğundan	Ö27, Ö43	2
Geleceği aydınlatacağı için	Ö46	1
Tarihi konuları anlamasını sağlar	Ö20, Ö44, Ö28, Ö454	4
Yöntemler içinden en doğrusunu seçebilmek için	Ö5	1
Tarihsel düşünme becerilerini kazandırdığı için	Ö29	1
Görüş bildirmemiştir	Ö15, Ö19, Ö32, Ö39, Ö33, Ö58, Ö21, Ö1, Ö6, Ö9, Ö2	11

Öğretmenlerden Ö25 tarihsel empati yaklaşımının sonuçlarından emin olmadığını dile getirmiş, Ö24 ise tarihsel empatinin uygulanmasının zorunlu olmaması gerektiğini

öğretmenin isteğine bırakılması gerektiğini belirten açıklamalara yer vermiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir;

Ö25: “Her öğretmen tarafından az da olsa uygulanmaktadır. Alınan sonuç bakımından emin değilim.”

Ö24: “Zorunluluk olursa sıkıntı olur, istekli olmalı.”

Ö42 öğretmenlerin uygulamasını desteklemiş, fakat açıklamasında gerekçeye yer vermemiştir. Bunun yerine sürecin dikkat gerektirdiği yönünde açıklama yapmıştır.

Ö50 ise sorulan soruya cevap vermemiş, bunun yerine tarihi mekan gezileri, yaşlı insanlarla görüşmeler gibi yöntemlere değinmiştir.

Ö51 ve Ö8 ise öğretmenlerin uygulaması yönünde açıklama yaparak bir takım tavsiyelerde bulunmuştur.

Ö51: “Tarih öğretmenlerinin öncelikle bu öğretim yaklaşımına yönelik ciddi bir eğitim sürecinden geçmesi gerekir. Meslekte daha eski olan öğretmenlerin, farklı öğretim metotlarına yaklaşımı biraz önyargılıdır. Öncelikle öğretmenlerin bu önyargılardan arındırılması, bu tür öğretim yöntemlerine karşı seminerler düzenlenerek eğitimden geçirilmesi gerekir.”

Ö8: “Konu zaman zaman zümrelerde ele alınıp, görüşülmektedir. Uygulama yürürlükte, ancak üzerine daha kuvvetli vurgu yapılmalıdır.”

Tabloda yer almayan diğer bir açıklama ise Ö11’e aittir. Açıklamasında yaklaşımın sık sık kullanılmasının olumsuzluklara yol açacağını belirtmiş, gerçekte ilgisi olmayan bir düşünceye kapılmıştır. Açıklaması şu şekildedir;

Ö11: “Sıklıkla kullanılırsa öğrencilerde farklı bakış açıları fazla olur ve öğrenci doğruyu kabullenmez. Belli aralıklarla olmalı.”

4.6. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Mülakattan Elde Edilen Bulgular

Mülakatta yer alan 10, 11, ve 12 numaralı sorular üçüncü alt problemi ölçmeye yönelik olarak sorulmuştur.

Mülakatta yer alan sorulardan “10.Tarihsel empati etkinliklerinin uygulama sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 42. Tarihsel Empatinin Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Çocukların somut düşünmesi	Ö9, Ö8	2
Öğretmen ve öğrencilerle kuşak çatışması	Ö9	1
Öğrencilerin motivasyonunun yetersiz olması	Ö9, Ö45, Ö50, Ö20, Ö52	5
Öğrencilerin yeterli ön bilgiye sahip olmaması	Ö45, Ö43, Ö42, Ö51, Ö47, Ö10, Ö30, Ö11, Ö27, Ö38, Ö4	11
Fiziki imkanların yetersizliği	Ö53	1

Tablo 42'nin devamı

Kazanımların, kitapların, müfredatın sık değişmesi	Ö49	1
Öğrencinin henüz empati kuramıyor olması	Ö40	1
Ders saatlerinin yetersiz olması	Ö3, Ö21	2
Öğrencilerin cesaretsiz, çekingen olması, yorum yapamaması	Ö51, Ö7, Ö6	3
Öğrencinin eğitimin alt sisteminden hazır gelmemesi	Ö50	1
Öğrencinin sınava odaklı, kitapların bilgi yüklü olması ve ezber yapması	Ö59, Ö2, Ö21, Ö49	4
Öğrencinin farklı sosyo ekonomik koşullara sahip olması	Ö34, Ö51	2
Öğrencinin medyadan etkilenmesi	Ö34, Ö38, Ö4, Ö43, Ö50, Ö51	6
Öğrencinin yaşı	Ö38	1
Öğretmenin hazırlıksız gelmesi	Ö52, Ö36, Ö6, Ö5	4
Bir fikir belirtmemiştir	Ö15, Ö41, Ö2, Ö29	4

Tablodan görüldüğü gibi öğretmenler çok çeşitli sorunlardan söz etmişlerdir. Tarihsel empatiyi derslerinde kullanmadığını belirten öğretmenler tabloda görüş bildirmemiş şeklinde gösterilmiştir. Bu sorunları ana başlıklara ayırarak incelediğimizde oluşacak tablo şu şekildedir.

Tablo 43. Tarihsel Empatiyi Uygularken Karşılaşılan Sorunlar

Verilen yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Öğrenciden kaynaklanan sorunlar	Ö9, Ö8, Ö45, Ö50, Ö20, Ö52, Ö5, Ö43, Ö42, Ö51, Ö47, Ö10, Ö30, Ö11, Ö40, Ö27, Ö38, Ö4, Ö21, Ö34, Ö7, Ö6	22
Öğretmeden kaynaklanan sorunlar	Ö52, Ö36, Ö6, Ö5	4
Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar	Ö49, Ö53, Ö3, Ö21	4
Bir fikrim yok	Ö15, Ö41, Ö29, Ö2	4

Verilen yanıtları incelediğimizde, öğretmenler sorunların çoğunun öğrenciden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Belirtilen sorunlar tarihsel empatinin doğru uygulanmamasından kaynaklanan sorunlardır. Bu bulgu tarihsel empatinin derslerde uygulanmadığını belirtmesi açısından bir kanıttır. Sorunların içeriği ile bilgiler öğretmenlerin açıklamalarından örneklerle verilmiştir. Örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö8 Öğrencinin somut düşünmesinin sorun oluşturduğunu belirterek, materyal hazırlığı ve derslerde birinci el kaynak kullanmanın önemine değinmiş, ilgili konuda çözüm önerisi de sunmuştur. Verdiği bilgiler şu şekildedir:

Ö8: "Somut olmayıp, soyut kavramlar üzerinden değerlendirme yapılmış olduğu için öğrencinin soyut şeyleri algılamadaki zorlukları problem teşkil edebilir. Ancak, bunu giderici materyaller derse katılabilir. O günkü şartlarda gösterecek materyaller hazırlanabilir. Kaynaklar hazırlanabilir. O günün yaşantıları o günün değer yargıları o

günün kaynakları anlatım içerisinde daha bol konulabilir. O zaman daha iyi anlaşılabilir olur.”

Ö51 öğrencilere yönelik sorunları ifade ederken şunları belirtmiştir.

Ö51: “En çok karşılaştığım sorun öğrencinin çekinmesi, utanması, geri durması, medeni cesaretinin yüksek olmaması. Böyle öğrencilerimiz çoğunlukta. Zorla öğrenciyi etkinliğe katmak da doğru olmuyor. Bu tip etkinliklere kendisinin katılması lazım. Sadece bizim anlatımımız ve bizim aktif rol almamızla çok başarılı olunacağını düşünmüyorum. Ama maalesef şu andaki düzen bu yönde işliyor. Yani dersi öğretmen sırtlayarak götürüyor. Öğrenci merkezli öğretim sistemi diyoruz ama, böyle olmuyor yani, öğrenci merkezli olabilmesi için, öğrencinin her yönüyle buna hazır olması lazım, belki ilkokul, ortaokulda, öğrencilerin yaşının küçük olması, sorumluluk bilincinin daha yüksek olması nedeniyle belki uygulanabilir. Ama büyüdükçe sorumluluk duygusu artması gerekirken, tam tersi azalıyor. Öğrenci okuldan derslerden daha da uzaklaşıyor. Bunun da araştırılması lazım, çocuğun velinin evdeki durumu, bunların hepsinin etkili olduğunu düşünüyorum. Tek başına sorumluluğu öğrenciye yıkmak doğru değil, bizim öğrencilerimizin hazır bulunuşluk düzeyi çok düşük, derslere çok fazla hazırlıklı gelmiyorlar. Sorumluluk duyguları biraz zayıf, daha çok teknoloji ile yoğrulmuş vaziyetler, doğal olarak onlara cazip gelmiyor bu tür şeyler.”

Ö30 dönemin şartlarını algılayamamanın yaşattığı sorunlara değinmiştir. Açıklamaları şöyledir;

Ö30: “Tam o döneme gidememe gibi bir sorun yaşıyoruz. Tam olarak o döneme öğrencinin gidebilmesi için belli bir bilgi birikimi gerekiyor. Müfredatta ağırlıklı olarak ve bu yıl kitapta da var. Anakronizm, o dönemde olmayan bir şeyi varmış gibi düşünmesi. Çocuk döneme gidemeyince anakronizm yaşıyor.”

Ö49 sisteme yönelik sorunlarını şu şekilde ifade etmiştir.

Ö49: “Geçen yılki müfredat programı çok ağırdı, onu yumuşattılar özellikle 9. Sınıflarda. Bizim kitaplarımız çok bilgi yüklü oluyor. Çok sık kitap değiştiriliyor. Aynı kitabı uzun vadede kullanamıyoruz. Kazanımlar da aynı hızda değişiyor. Öğretmenlerin de bu duruma ayak uydurması gerekiyor. Bu da öğretmen için adaptasyon gerektiriyor. Her kazanım değişiminde öğretmenin yeniden bu durum için çalışması gerekiyor. Öğretmen eski kazanımı vermeye alışmış ve bir düzen oturmuş olduğundan, ders içerisinde eski kazanımı vermeye çalıştığını fark ediyorum. Öğretmenin yoğunlaştığı kazanım üzerine değişiklik yapması ve yeni bir düzeni oturtması 1-2 yılını alıyor. Eski müfredatta tarihin tanımı verilirdi. Şimdi kaldırıldı fakat ben bu tanımı vermesem kendimde eksiklik hissediyorum.”

Ö50 günümüzde öğrencilerin teknoloji çocuğu olduğunu ifade etmiş, duygusal düşünemediklerini belirtmiştir. Öğrencilerin alt kademelerden zevkli ve oyunlarla ders işleyerek geldiğini, liseye geldiğinde derslerden zevk almadığını ve sıkıldığını

söylemektedir. Öğrencinin anlayamadığında da ezber yaptığını belirten açıklamalarından birkaç cümle şu şekildedir;

Ö50: “Bugünkü gençliğin geçmişi anlaması çok zor. Asıl sıkıntı aileden geliyor. Öyle yetişti. İlkokulda öyle eğitim gördü, eğlence üzerine bir ders, ortaokulda da aynısı, bize gelince şimdi, kitap önünde, masa ya da tahtada öğretmen ekranda bir şey gösteriyor, ister istemez çocuk için sıkıntı.”

Öğretmenlerden 7’si öğrencilerin medyadan etkilendiklerini belirten açıklamalar yapmışlardır. Açıklamalardan birkaç örnek şu şekildedir;

Ö34: “Farklı çevrelerden gelmiş, farklı dünya görüşlerine sahip öğrenciler olması, öğrencilerin aklını karıştırabilecek, internette ve televizyonda çok fazla asılsız ve kirliliğin olması. Bu sebeple öğrencilere verdiğim araştırma ödevlerinin kaynaklarını da görmek istiyorum.”

Ö43: “Çocuk dönemi çok iyi kavrayamamışsa eğer, ilgisiz açıklamalarda bulunabilir. Çocukları düzgün kontrol edemezseniz, konu başka bir yere kayabilir. Öğrencilerin politik konulara girmesi sıkıntı yaratıyor.”

Öğretmenlerden Ö3 fiziki imkanlardan kaynaklanan sorunlara değinmiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö3: “Sürekli değil de arada kullanılabilir. Tarih sınıfı olsa daha ilgi çekici, kalıcı olabilir. Okulun fiziki koşullarında bu olmadığına göre, laboratuvarlar her okulda var ama tarih sınıfı kaç okulda var? Her sınıfta akıllı tahta olsa bile mümkün değil, sanal dünyada sanal müze gezdiriyoruz. Tahtadan çıkamıyoruz. Teknolojik aletlerde teknik arızalar olabiliyor. Öğrencide bilgi birikimi olmadığına faydalı olacağına inanmıyorum. Fiziki koşullar son derece önemli.”

Üçüncü alt problemi ölçmeye yönelik olarak mülakatta sorulan “11. Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydasına inanıyor musunuz? Eğer cevabınız evetse gerekçenizi açıklar mısınız?” sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar iki bölüm şeklinde incelenmiştir. Birinci bölümde “Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydasına inanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar gözden geçirilmiş, verilen yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 44. Tarihsel Empatinin Öğretim Yaklaşımı Olarak Kullanılmasının Faydası Olup Olmadığına Dair Görüşler

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Faydasına inanıyorum	30	100
Faydasına inanmıyorum	0	0
Toplam	30	100

Tabloda görüldüğü gibi tarih öğretmenlerinin mülakatta verilen yanıtları incelendiğinde, tarih öğretmenlerinin hepsi faydası olduğuna inanmaktadır. Faydası olmadığına inanan tarih öğretmenine rastlanmamıştır.

İkinci bölümde sorunun ikinci aşaması ele alınmış olup Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak faydalı olup olmadığına dair görüşlerin gerekçeleri incelenmiştir. Toplanan verilerden elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo 45. Tarihsel Empatinin Öğretim Yaklaşımı Olarak Faydasına Dair Görüşler

Verilen yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Tarihsel empati olmadan tarih dersi işlenmez	Ö9	1
Tarih dersini ezberden kurtarır	Ö45, Ö50, Ö3, Ö21	4
Dersi somutlaştırır.	Ö49, Ö36	2
Öğrencilerin ilgisini çeker	Ö49, Ö43, Ö7, Ö40	4
Karakter eğitimine katkısı var	Ö43, Ö51, Ö2, Ö4	4
Geçmiş bugünün şartlarıyla değil, geçmişin şartlarına göre düşünmeyi sağlar	Ö34, Ö38, Ö20, Ö10, Ö5, Ö30, Ö11, Ö53, Ö21	9
Eğitime katkısı olur	Ö15, Ö8	2
Empatiyi destekler	Ö29	1
Tarihsel düşünceyi geliştirir.	Ö52	1
Tarihsel konuyu daha iyi anlar.	Ö42	1
Tarafsız bakmayı öğretir.	Ö47	1
Tarih bilinci kazandırır	Ö5	1
Anlama, yorumlama, sorgulama sağlar	Ö30	1
Yeterince bilgiye sahip değilim	Ö27, Ö41, Ö6	3

Tablo incelendiğinde, tarih öğretmenlerinin birçok gerekçe ile tarihsel empatinin öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydası olduğuna inandıkları görülmektedir. Mülakat sorusuna cevap veren öğretmenlerin, bir takım görüş ve önerileri de yanıtlar içerisinde yer almıştır. Öğretmenlerden bazıları tarihsel empatiye yönelik eğitim almadıklarını ve almak istediklerini, yaklaşımı tam anlamıyla uygulamak istediklerini sık sık dile getirmişlerdir. Açıklamalarından örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö29: "Kesinlikle. Fakat öğretmenlere somut bir şekilde bunun nasıl aktarılacağına öğretilmesi gerekir. Ben bu konuda hiçbir eğitim almadım ve bilmiyorum. Aklımca çocuklara mektup yazdırabilirim diye düşündüm. Sizin anketinizi görünce bu konu beni düşündürdü. Ne yapabilirim diye düşündüm. Biyografi yazmak, mektup yazdırmak gibi etkinlikler geliyor aklıma. Keşke materyalim olsa da drama yaptırılsaydı. En fazla kendim kartondan kılıç yaptırabilirim. Bence bu da empatiyi destekler."

Ö6: “Eğer öğretmenler de bu konuda bir eğitim almışlarsa belki daha doğru kullanabilirler. Bu işin eğitimini almış insanlar bu işi daha iyi yapacaktır. Faydalı olacağını düşünüyorum ben açıkçası.”

Ö53: “Olması gerekir. Faydalı olacağına inanıyorum. Çocuklara o dönemin şartlarını birebir anlatmaya çalıştığımız için daha faydalı olacağını, böyle bir eğitimin öğretmenlere verilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö20: “Elbette. Olayları daha güzel kavramalarına yardımcı olacağını düşünüyorum. Bu konuda bizim de ayrıntılı bir şekilde eğitim almamız çok faydalı olacaktır.”

Öğretmenlerin bir kısmı da tarihsel empatinin daha etkili olması için öneriler getirmişlerdir.

Ö30: “Tabii. Öğrencinin tarihi daha güzel yorumlayabilmesi, daha güzel sorgulayabilmesi, anlayabilmesi için, o kişinin o dönemde, hep kişi üzerinden gittim ama, o dönemin empatisini de yapmak lazım. Bu, tarih dersini daha güzel kılar. Önceki okulumda öğrencilere müzeleri, sarayları gezdirirdim. Bu öğrencilerin empati kurma davranışları daha kolay oluyor. Dönemin şartlarını daha iyi kavıyorlar. Görsel öğelere ağırlık vererek bunu kazandırabiliriz.

Ö38: “Kesinlikle. Mutlaka bütün tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi kullanmaları gerektiğini düşünüyorum, destekliyorum. Geçmişteki olaylara objektif bakmayı öğretir. Yöntemi özellikle tarih öğretmenleri kullanmalıdır.”

Ö45: “Evet faydalı buluyorum. Tarihi ezberlenecek bir ders algısından kurtarıp, anlaşılması ve değerlendirilmesi gereken bir ders olarak algılar. Tarihteki kişiliklerin yerine kendini koyarsa, yaptıklarını ezberlemek yerine, neden yattığını sorgular. Böylece tarihteki bu olayı ya da kişiyi kolay kolay unutmaz.”

Ö49 yaptığı açıklamada uygulamada kullandığı materyallerden bahsetmiş, faydalı olduğunu gördüğünü belirtmiş ve yaptığı örnek uygulamalardan bahsetmiştir. Açıklamaları şu şekildedir;

Ö49: “Tabii ki faydalı olduğuna inanıyorum. Bu dersi somuttan soyuta geçireceği için faydalıdır. Sayısal zekaya sahip öğrencilerin bulunduğu okullarda empati kurması kolayken, meslek lisesi öğrencilerinde bunları yapmak daha zor. Sayısal ağırlıklı öğrencilerin soyut kavramları anlama kapasiteleri daha yüksek. O dönem olaylarını sınıfa getirerek ya da kendimizi o döneme götürerek ya da o döneme ait bir materyali, mesela ben Osmanlıca metin örneklerinden alıp sınıfa götürürüm. Bir kolera salgını ile ilgili tez hazırladım ve savundum. O dönemde arşivlerden çok materyal topladım ve bunları sınıfta kullanıyorum. Öğrencilerim bu sebeple tarihi seviyor ve ilgilerini çekiyor. En azından öğretmeni sevdikleri için dersi de seviyorlar.”

Ö15 yaklaşımı derslerinde kullanmayan öğretmenlerden biridir. Buna karşılık yaptığı açıklamada sistemden kaynaklanan aksaklıklar olduğundan bahsetmiştir. Sınav kaygısının bu gibi uygulamalar üzerinde durmayı engellediğini ifade etmiştir. Açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ö15: “Şimdi şöyle, bizdeki diyelim ki, yani sistemle alakalı bir şey, bizim aklımıza sınavı kazanmak geldiği için, o açıdan baktığımızda zaman kaybıdır. Fakat sınav kaygısı olmasa ciddi anlamda eğitime katkısı olabilir. Ama şu anki eğitimle birçok öğretmen tarafından zaman kaybı olarak görülmektedir.”

Üçüncü alt problemi ölçmeye yönelik mülakatta sorulan “12.Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin kullanmasını tavsiye eder misiniz? Eğer cevabınız

evetse gerekçenizi açıklar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgular iki bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde “Tarihsel empatinin diğer tarih öğretmenleri tarafından kullanılmasını tavsiye eder misiniz?” sorusuna verilen yanıtlar gözden geçirilmiş, elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 46. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empati Etkinliklerini Diğer Tarih Öğretmenlerin Kullanmasına Dair Tavsiyeleri

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet tavsiye ederim	21	72.5
Kısmen tavsiye ederim	8	27.5
Hayır tavsiye etmem	0	0
Toplam	29	100

Tablo incelendiğinde, mülakata katılan tarih öğretmenlerinin 21’si diğer tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yaklaşımını kullanmalarını tavsiye etmiştir. 8 öğretmen bazı gerekçeler ve açıklamalarla kısmen tavsiye ettiğini belirtmiştir. Kullanılmasını tavsiye etmeyen öğretmene ise rastlanmamıştır. 1 öğretmen ise bu yaklaşımla ilgili bir eğitim almadığından tavsiye ile ilgili görüş bildirmesinin doğru olamayacağını ifade etmiştir. Tavsiye eden öğretmenlerden Ö40 ve Ö8 tavsiyelerinin yanı sıra öneri niteliğinde farklı bilgilere de yer vermişlerdir. Görüşleri aşağıdaki şekildedir.

Ö40: “Yöntemin kullanılmasını tavsiye ederim. Bir sınıfı baştan sona kadar aynı öğretmen okutamıyor. Bir yıl boyunca dersleri bu yöntemle işliyorsun. Ama ertesi yıl başka bir öğretmen benim dersime devam ediyor. Başka bir yöntem uyguladığında senin kurduğun merdivenin diğer basamakları çıkmamış oluyor. Bu da sıkıntı yaratıyor. Arkadaşlarla hep birlikte anlaşarak aynı şekilde işlesen, ezberlenmesi gereken sınavda sorulan bir ders değil de bir genel kültür olduğunu, ülkesinin tarihini bilmesi gerektiğini kavrayarak işlenmesi gereken bir ders olduğunu anlar.”

Ö8: “Öğretmenler zaten kullanıyor, ama daha dikkatli kullanmalarında fayda olduğu inancındayım.”

Öğretmenlerin ifadeleri ele alındığında Ö40’ın çok önemli bir noktaya değindiği göze çarpmaktadır. Yapılan araştırmalarda en çok dikkat edilen üzerinde durulan nokta, öğrencilerin bir süreç içerisinde tarihsel empatiyi kavramalarının daha başarılı olacağı idi. Tarihsel empati etkinliklerinin her sınıf düzeyinde devam etmesi gereken bir uygulama olduğu ortadadır. Bu sebeple küçük yaşta başlayan tarihsel empati etkinliklerinin ilerleyen sınıflarda pekişeceği ve tarihsel empati yapma kapasitesinin artacağı görüşü dikkate alındığında bir sınıfın aynı öğretmenle ya da aynı yöntem, teknik ve yaklaşımla eğitim almasının faydası öne çıkmaktadır. Ö40’ın dile getirdiği sorun araştırmacılar tarafından da ifade edilmiş, üzerinde durulmuştur.

Ö8 öğretmenlerin bu yaklaşımı kullandıklarını ifade etmiş fakat, daha dikkatli kullanması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu açıklama Ö8'in tarihsel empati yaklaşımının kullanımı ile ilgili endişe yaşadığını ve öğretmenlerin bu konuda eksiklikleri olduğunu kabul eden bir açıklamadır.

Mülakatta sorulan “12.Tarihsel empati etkinliklerini diğer öğretmenlerin kullanmasını tavsiye eder misiniz? Eğer cevabınız evetse gerekçeleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen gerekçeler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 47. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Empatiyi Kullanmalarına Dair Mülakata Katılanların Gerekçeleri

Öğretmenlerin verdiği yanıtlar	Öğretmen Kodları	Frekans(f)
Dersi somutlaştırır	Ö52, Ö36	2
Tarihi ezberden kurtarır	Ö9, Ö49, Ö27, Ö34, Ö29, Ö36	6
Düşünen sorgulayan bireyler yetiştirir	Ö49, Ö4	2
Öğretmenin belli özelliklere sahip olması gerektiğinden	Ö49, Ö15, Ö42, Ö40, Ö11, Ö8, Ö21	7
Tarih şuurunu geliştirir	Ö27, Ö4, Ö5, Ö30	4
Öğretmenin işini kolaylaştırır	Ö43, Ö7, Ö3, Ö51	4
Öğrencinin hazır olması gerektiğinden	Ö50	1
Öğrenci empatiyi öğrenir	Ö50	1
Öğrenci tarafsız bakmayı öğrenir	Ö38, Ö6	2
Tarihsel olayları anlamayı kolaylaştırır	Ö20, Ö43, Ö34	3
Geçmiş şartlarıyla düşünebilme becerisi kazandırır	Ö47, Ö10, Ö53	3
Bir fikrim yok	Ö41, Ö2	2

Mülakata katılan öğretmenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, “12.Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin kullanmasını tavsiye eder misiniz?” sorusuna kısmen cevabı veren Ö49, Ö15, Ö42, Ö40, Ö11, Ö21 kodlu öğretmenler birtakım öneriler sunmuş, gerekçelerini belirtirken şu ifadelere yer vermişlerdir.

Ö49: “Evet. Fakat öğretmenin yetenekli olması gerekiyor. Birinci el kaynak kullanabilmesi için, çevrilebilmesi için Osmanlıca bilmesi gerekiyor. Ben bu metodu kullandım çok da faydalı oldu.”

Ö15: “Ben tavsiye ederim ama eğitim sistemi değişirse, eğitimde amaç eğitim olacak ve sınav olmayacak. Tarihsel empati ile ilgili hazırlık yapmak lazım, drama yapınca kıyafetinden oturduğu ortama kadar hazırlamak gerekiyor. Dolayısıyla buna bir ders saati yetmez belki birkaç saat... bir taraftan da sınav var o yüzden müfredatı yetiştirme kaygısı var. Senede bir defa iki defa belki yapılabilir. Ama sürekli yapılamaz. Vakit aldığı için...”

Ö42: “Olabilir. Faydalı da olabilir. Tarih dersi biraz elastiktir. Söyleyeceğiniz şeyler çok farklı yorumlanabiliyor. Dikkat isteyen, aşırı dikkat isteyen bir ders, kullanacağınız kelimelerle, vereceğiniz mesaj, sizin anlattığınız değil, karşıdakinin ne anladığı önemli. Ülkemizin şartları da çok hassas, bu açıdan riskli bir süreç olduğunu düşünüyorum.”

Ö11: “Belli aralıklarla, belli olaylar üzerinde kullanılabilir. Sıklıkla kullanılması bir noktada birbirinden çok farklı yorum ve bakış açısı ortaya çıkmasına sebep olur. Bir

takım ortak doğrular ve kabullenmeler oluşması daha zor olur. Herkes kafasında ayrı bir senaryo yazar. Öğretmen öğrencide ilgi ve dikkat çekmek için kullanabilir.”

Ö21: “Mutlaka. Fakat eğitim almak şartıyla, çünkü o anlamda eğitim almadığımız için, kullanmalarının faydalı olduğunu düşünmüyorum.”

Mülakata katılan Ö3 ise yöntemin sürekli kullanılacak bir uygulama olmadığını öğrencilerin dikkatlerini çekmek için, gerektiği zamanlarda kullanılabileceğini belirtmiştir. İfadeleri şu şekildedir;

Ö3:“İlgi çekmek için, öğrenci dağıldığında kullanılabilecek bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Sürekli değil de öğrencinin dikkatini üzerine çekmek ve yönlendirmek için kullanılabilir.

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde elde edilen bulgular, literatür ışığında etraflıca tartışılarak sunulmuştur.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile ilgili bilgi, tutum ve kullanım becerilerine yönelik bilgilerini değerlendirmektir. Bu bölümde elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri göz önüne alınarak yorumlanmıştır. Araştırmanın alt problemleri literatürde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışma

Araştırmanın, “Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik bilgi düzeyi nedir?” şeklindeki birinci alt problemine yönelik elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Tarihsel empati, “Kişinin kendi deneyimleri ve yaşam tarzı ile, diğer kişinin durumu hakkında bildikleri temeline dayanarak bir başka kişinin davranışlarını anlama kapasitesi olarak ifade edilmiştir” (SREB, 1989’dan akt., Karabağ, 2015). Bir başka tanıma göre, “Geçmişteki olay, kişi ve durumları tarihsel bağlam çerçevesinde, farklı kaynakları kullanarak, yaşanan dönemin koşullarını göz önüne alarak, günümüzün değer yargılarını kullanmadan, o dönemde yaşamış insanların bakış açısıyla anlamak demektir” (Yılmaz ve Koca, 2012, s. 857). Literatürde yapılan tanımlar incelendiğinde, tanımların şu üç nokta üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

- Kanıtlar, kaynaklar ışığında,
- Yaşanılan dönemin koşulları göz önüne alınarak,
- Günümüz değer yargılarını kullanmamak,

Literatürde tarihsel empatinin tanımına ilişkin toplanmış veriye rastlanmamıştır. Literatürde yer alan araştırmalardan Yılmaz ve Koca (2012) tarafından yapılan “Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin incelenmesi” isimli çalışmada, tarihsel empati kavramının sempati ve diğer tarihsel düşünme becerileri ile karıştırıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma da, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yerine, sempati ve empatiyi ifade ettiği verilere ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgularda, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik tanımlarına bakılmış, tarihsel empatinin, empati ile karıştırıldığı görülmüştür. Dökmen’e göre empati, “Bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koymasına, onun rolüne girerek olaylara onun gözüyle bakmasına, dolayısıyla da onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasına ve durumun ona iletilmesine denir” (Adıgüzel, 2013, s. 19). Tarih öğretmenleri, tarihsel empati tanımı olarak, empatiyi açıklayan “Kendini başkasının yerine koyma” tanımını kullanmıştır. Ayrıca yapılan tanımlar incelendiğinde, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati

tanımını tüm özellikleri ile ifade edemedikleri görülmektedir. Tarih öğretmenlerinin büyük bir kısmının tarihsel empati tanımı yerine “geçmiş kendi koşulları içerisinde değerlendirmek” ifadesini kullandıkları görülmüştür. Yılmaz ve Koca (2012) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin bu ifadeyi kullandıkları belirtilmiştir. Yılmaz ve Koca (2012), tarihsel empati açıklaması olarak “geçmiş bugünün koşulları ile değil geçmişin şartları ile değerlendirmek” ifadesini çalışmada yapılan en uygun tanım olarak ifade etmiştir. Bu çalışmada ise bu tanım kısmen uygun olan tanımlarla benzerlik göstermektedir. Tarih öğretmenleri kaba bir ifadeyle tarihsel empatinin ne demek olduğunu ifade etmeye çalışmışlardır. Yapılan tanımlara dayanarak, tarih öğretmenlerinin tanımlarında büyük eksiklikler yer aldığını söylemek mümkündür. Bulgular ışığında, anket ve mülakata katılan tarih öğretmenlerinin yaptığı tanımlamalardan, literatüre uygun olan dokuz tanıma rastlanmıştır. Bu tanımlarda kanıtlar ışığında incelemeden bahsedilmemiş fakat katılımcı, anket ve mülakatın başka bir sorusunda kanıtlar ışığında araştırma yaparak bilişsel boyut için gerekli bilgilerin elde edilmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Söz konusu öğretmenler gerçek bilgilerin kanıt ve kaynaklar ışığında elde edilebileceği konusunda bilgi sahibidir. Bu sebeple tanımları literatüre uygun olarak değerlendirilmiştir. Bunun dışında kısmen uygun olan tanımlar ve uygun olmayan tanımlar çalışmada elde edilen bulgular arasındadır. Tanımlar dikkate alındığında öğretmenlerin tarihsel empati tanımını yeterince bilmedikleri fakat, tarihsel empati yapmanın ne olduğunu bildikleri görülmüştür. Literatürde yapılan tanımlamalar ölçüt olarak alındığında, tanımlamaların şu üç nokta üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

- Kanıtlar, kaynaklar ışığında,
- Yaşanılan dönemin koşulları göz önüne alınarak,
- Günümüz değer yargılarını kullanmamak,

Bulgular göz önüne alındığında ise, tanımların şu noktalarda yoğunlaştığı görülmüştür.

- Kendini birinin yerine koymak
- Geçmişin şartlarına göre düşünmek
- Bugünün şartları ve bakış açısını bir kenara bırakmak

Görüldüğü gibi literatürde yer alan tanım esas alındığında, yapılan kısmen uygun tanımlamalarda kanıtlar ışığında bilgi edinmenin yer almadığı görülmektedir. Bu bilgi mülakattan elde edilen bulgularla da örtüşmektedir.

Uygulanan anket ve mülakat çalışmalarında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik bir eğitim almadıkları ve büyük çoğunluğunun eğitim almak istediği görülmüştür. Bu açıdan Yılmaz ve Koca (2012) ile aynı veriler elde edilmiştir. 2018 yılında yapılan bu çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak, öğretmenlerin eğitim alma tercihlerine yönelik

veriler elde edilmiş, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun tarihsel empatiye yönelik eğitim almayı istedikleri bilgisine, gerekçeleriyle ulaşılmıştır. Elde edilen veriler öğretmenlerin faydalı olduğunu düşündükleri için bu eğitimi almak istediklerini göstermektedir. Ayrıca, tarih öğretmenleri ders içerisindeki tarihsel empatiye yönelik, kendi uygulamalarından da şüphe etmekte ve doğru şekilde nasıl uygulayacaklarını öğrenmeyi istemektedirler. Literatür taramasındaki çalışmalarda bu sorulara yönelik bir cevaba rastlanmamıştır. Öğretmenlerden ikisi tarihsel empatiye yönelik olarak hizmet içi eğitim aldığını belirtmiş, fakat ifadelerinden, aldıkları eğitimin tarihsel empatiye yönelik değil, dramanın derslerde kullanımına yönelik olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmacılar, tarihsel empatinin ağırlıklı olarak hangi boyuta sahip olduğu konusunda farklı fikirlere sahiptirler. “Dymond, Shelton ve Hogan tarihsel empatinin bilişsel, Stewart, Shaw, Brewer duyuşsal bir etkinlik olduğunu, Rogers, Carkhuff, Truax, Lanotti, Feschbach hem bilişsel hem duyuşsal olduğunu belirtmişlerdir” (Karabağ, 2015, s. 514). Tarihsel empatide hislerin ve bilişsel düzeyin kilit nokta olarak vurgulanması, bize tarihsel empatinin iki boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir. Uzun süren araştırmalar sonucunda, tarihsel empati bilişsel ve duyuşsal iki boyuta sahip bir süreç olarak tanımlanmıştır. Yılmaz ve Koca (2012), tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal boyutu ile ilgili bilgi sahibi oldukları fakat bu boyutları gerekçeleri ile açıklayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, öğretmenlere uygulanan anket ve mülakat ile öğretmenlerin tarihsel empatinin iki boyuta sahip olduğu yönünde toplanan veriler, Yılmaz ve Koca (2012) ile paralellik göstermektedir. Çalışmada öğretmenlerle yapılmış anketlerde elde edilen veriler incelenmiş, öğretmenlerin tarihsel empati boyutları ile ilgili bilgilerine ulaşılmıştır. Yılmaz ve Koca (2012), tarafından yapılmış çalışmada ulaşılan veriler, öğretmenlerin tarihsel empatinin boyutları ile ilgili basmakalıp düşüncelere sahip olduklarını göstermekte, iki boyuttan bahsettiklerini, fakat bu boyutları açıklayamadıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada ise, öğretmenlerin tarihsel empatinin iki boyutlu bir süreç olduğunu bildikleri, bu boyutlardan biri olan bilişsel boyutu gerekçeleri ile açıkladıkları verilere ulaşılmıştır.

Bu çalışmada veriler elde edilirken tarihsel empatinin boyutlarına ilişkin hiçbir soru sorulmamıştır. Araştırmamızda 58 öğretmene anket uygulanmış, ankette sorulan “tarihsel empati ve empati farkını açıklar mısınız?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiş ve tarih öğretmenlerinin açıklama yaparken net bir şekilde bilişsel boyuttan söz ettikleri görülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgulardan, tarih öğretmenlerinin, tarihsel empatinin bilişsel boyutuyla ilgili ifadeler kullandıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan Ö15 *“Empati yaşanan, gelişen bir duruma başkasının gözüyle bakabilmektir. Tarihsel empati geçmişteki insanların bakış açılarıyla olayları değerlendirmek becerisi. Bu nedenle*

tarihsel empati yapabilmek için geçmişle ilgili bilgiye sahip olmak gerekir” ifadesini cevap olarak vermiş ve net bir şekilde tarihsel empatinin bilişsel bir boyuta sahip olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan Ö18 *“Empati karşımızdaki kişinin yerine kendimizi koyarak onu anlama çabasıdır. Fakat tarihte kişi değil, kişiler söz konusudur ve toplumumuzun bakış açısını da içerir. Ayrıca tarihsel olay ve olguları anlamlandırabilmemiz için sadece bakış açısı değil, dönemin koşullarını da esas almalıyız. Tarihsel empatiyi etkileyen birçok unsurun var olmasıyla normal empati ile tarihsel empati birbirinden ayrılır”* ifadesini kullanarak bilişsel boyutu açıklamıştır. Yılmaz ve Koca (2012), çalışmasında kullandığı 10 katılımcıya, tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal boyut içerip içermediğine ilişkin sorular sormuş elde ettiği cevaplardan, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatinin boyutlarıyla ilgili bilgi sahibi olduğu sonucuna varmıştır. Her iki çalışma da bu açıdan birbirini destekler niteliktedir.

Yapılan araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati ile empatiyi birbirinden çok farklı iki kavram olarak gördükleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı, tarihsel empatinin empatiden çok daha zor olduğunu ifade etmişlerdir. Literatürdeki çalışmalarda buna yönelik örneklere rastlanmamıştır. Empati ve tarihsel empati arasındaki farkı öğretmenlerin büyük bir kısmı *“Empati günümüz bakış açısı ile kişinin yerine kendini koymaktır, tarihsel empatide o dönemin şartları ile düşünmek etkilidir.”* ifadesi ile açıklamışlardır.

Tarihsel empatinin daha zor olduğunu ifade eden Ö37 *“Empati bir kişinin kendisini yaşanan olaylar karşısında onun yerine koymasıştır. Tarihsel empatide o dönemin şartlarının iyi bilinmesi gerekir. O yüzden daha zordur tarihsel empati yapmak”* açıklamalarında bulunmuştur. Ayrıca, Ö43 *“Tarihsel empati kurmak oldukça zordur. Dönemin özellikleri, ruhu öğrenci tarafından kavranmalıdır. Ciddi bir ön hazırlığa ihtiyaç vardır. Oysaki empati yapmak gündelik hayatın bir parçası olarak da görülmektedir”* ifadesi ile tarihsel empatinin zorluğunu ve bunun sebebini belirten açıklamalara yer vermiştir.

5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışma

Öğretmenlerin tarihsel empatiyi kullanma becerilerine yönelik bilgilerini değerlendirmek üzere sorulmuş olan anket ve mülakattan elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmenler, tarihsel empati etkinliklerini çoğunlukla sık sık ve yeri geldikçe kullandıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen bulgulardan öğretmenlerin tarihsel empati etkinliklerini uyguladıkları anlaşılmaktadır. Literatürdeki Yılmaz ve Koca (2012) tarafından yapılmış çalışmalarla aynı veriler elde edilmiştir.

Tarihsel empati ile ilgili planlamaları yönünde öğretmenlere uygulanan anket ve mülakatlardan elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğu planlama yapmamakta, etkinliğin doğaçlama olarak gerçekleştiğini belirtmektedir. Tarihsel empati ise ciddi bir planlama gerektirmektedir. Öğretmenin rolü, gerekli ve yeterli materyalleri bulup sınıfa getirmek, düşünmeyi sevk eden sorular sormak, araştırmaya imkan vermek ve desteklemektir (Karabağ, 2003). Bunları yapabilmesi için ise bir ön hazırlık ve planlama gerekir. Literatürde yer alan Yılmaz ve Koca (2013) araştırmasından elde edilen veriler bu araştırmadaki verilerle paraleldir. Yılmaz ve Koca (2013), kendi araştırmasında, öğretmenlerin hiçbirinin literatüre uygun uygulama yapamadıklarını tespit etmiştir.

Veriler incelendiğinde, planlama yaptığını belirten öğretmenlerin yaptıkları planlamanın tarihsel empatiye yönelik olmadığı, drama tekniğinin derslerde kullanımına yönelik olduğu görülmüştür. Anket ve mülakattan elde edilen veriler Yılmaz ve Koca (2012) araştırması ile paralellik göstermekte, soru cevap, drama, film izletimi...vb. tekniklerle tarihsel empatinin karıştırıldığı görülmektedir.

Öğretmenlere sorulmuş anket ve mülakat sorularından, tarihsel empatiye yönelik uyguladıkları aşamalarla ilgili elde edilen bulgulara göre, hiçbir öğretmen literatüre uygun şekilde tarihsel empati aşamaları uygulamamaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun dersi, anlatım ve soru-cevap ile sürdürmekte oldukları görülmüştür. Literatürde yer alan çalışmalarda öğretmenlerin farklı teknikleri tarihsel empati aşaması olarak gördükleri bilgisine ulaşılmıştır (Yılmaz ve Koca, 2013). Bu çalışmada da yine öğretmenler, drama tekniğine yönelik çalışmaları, (dialog çalışma, kişiliklerle ilgili rol verme...) tarihsel empati aşamaları olarak görmüşlerdir. Bulgular ışığında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik uygulamalardan ve aşamalardan haberdar olmadıkları sonucuna varılabilir.

Araştırmada anket ve mülakatlardan elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenlerin, derse hazırlanmadan önce materyal hazırlığı yaptıkları, dersten önce kendilerinin ve öğrencilerinin, ders sırasında öğrencilerinin kaynak araştırması yaptıklarını belirtmeleri literatürde rastlanmamış bir bulgudur. Elde edilen bu veriler, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati aşamalarını bildikleri takdirde, yaptıkları hazırlıkları sistemli bir şekilde aşamalara uygun düzenleyebileceklerini göstermektedir. Kaynak araştırması, materyal hazırlığı gibi çalışmaların hangi sırayla yapılacağını bilmesi, tarihsel empatinin aşamalarının bilinmesine bağlıdır. Bu aşamaları bilmeyen bir öğretmenin yaptığı hazırlık, tarihsel empatiye yönelik olmayacaktır.

Veri toplama sırasında öğretmenlerin, tarihsel empatinin öğrencilere ve derslere katkısının hangi yönde olduğu yönündeki açıklamaları incelendiğinde, öğretmenlerin cevaplarının hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Yılmaz ve Koca'nın (2012) araştırmasında öğrencilere katkılarına yönelik bulgular, elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Öğretmenlerin tarihsel empatinin öğrencilere katkısına yönelik açıklamalarına bakıldığında, büyük çoğunluğu tarihsel düşünme becerilerini kazandığını belirtmiştir. Mülakatta, tarihsel düşünme becerilerini geliştirip geliştirmediği yönündeki soruya verilen yanıtlar, tarihsel empatinin tarihsel düşünme becerilerini geliştirdiği yönündedir. Katılımcı tarih öğretmenleri tarihsel empatinin tarihsel düşünme becerilerini geliştirdiğini büyük oranda inanmakta, fakat buna rağmen tarihsel düşünme becerilerinin neler olduğunu bilmemektedir.

Bulgular ışığında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatinin öğrenciye ve derslere katkısına inandıkları, fakat uygulamaya yönelik bilgilerinin olmadığı tespit edilmiştir. Tarihsel empatiye karşı tutumlarının olumlu olduğu, tarihsel düşünme becerilerine de katkısı olduğuna inandıkları, buna rağmen tarihsel düşünme becerilerine yönelik bilgi sahibi olmadıkları bilgisi elde edilmiştir.

5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında öğretmenlerin tutumları incelenmiştir. Elde edilen bulgularda öğretmenler yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Yılmaz ve Koca tarafından 2012 yılında da yapılan araştırmada hemen hemen aynı sorunlar dile getirilmiştir. Bu araştırmada farklı olarak, katılımcı sayısının fazla olması, farklı cevaplara ulaşma konusunda araştırmayı zenginleştirmiştir. Bu araştırmada Yılmaz ve Koca (2012) çalışmasından farklı olarak, öğretmenler kendi eğitimlerinin bu konuda yetersiz olmasını da bir sorun olarak dile getirmişlerdir.

Tarih öğretmenlerinin anket ve mülakatta bildirdikleri sorunları genel olarak öğrenci yetersizlikleri, öğretmen eğitiminin yetersiz olması, eğitim sisteminden kaynaklanan eksiklikler olarak sıralamak mümkündür. Yılmaz ve Koca (2012) ile bu çalışmada elde edilen verilerde sorunların çoğu öğrencilere yönelik olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin, öğrenci yetersizliklerine yönelik ortaya attıkları sorunlar incelendiğinde, tarihsel empatinin uygulanmayışından kaynaklanan sorunlar olduğu göze çarpmaktadır. Ö44'ün açıklamasında belirttiği, Ö44 *"Geçmişte yaşamış insanların fikirlerini onlara sormadan sadece kaynaklarla açıklamak zor oluyor. Öğrenciler geçmişteki insanların cahil, geri düşünceli ve az gelişmiş olduğuna inanıyor. Küçük yaş grubu sınıflarda uygulanamadığını gözlemledim"* ifadesi, öğretmenin tarihsel empatiyi aşamalarına uygun biçimde uygulamadığından yaşanan sorunları ifade etmektedir.

Yine mülakata katılan Tarih öğretmenlerinden Ö30'un ifadesi sorunları özet bir şekilde ifade etmektedir. Ö30: *"Tam o döneme gidememe gibi bir sorun yaşıyoruz. Tam olarak o döneme öğrencinin gidebilmesi için belli bir bilgi birikimi gerekiyor. Müfredatta ağırlıklı olarak ve bu yıl kitapta da var. Anakronizm, o dönemde olmayan bir şeyi varmış"*

gibi düşünmesi. Çocuk döneme gidemeyince anakronizm yaşıyor” Öğretmenin ifade ettiği “o döneme gidememe” sorunu dönemi anlatan, yeterince kaynak ve kanıtın incelenmemiş olmasıdır. Öğretmenin sözle birçok bilgiyi derste ifade etmesi, bilgilerinin dayanaklarını gösterememesi öğrencide bir şahitlik durumu ortaya çıkarır (Karabağ, 2003). Öğrenci kaynak ve kanıtları, belgeleri kendisi elde ettiğinde ise şahitlik durumu ortadan kalkar. Ö30’un belirttiği sorun öğrencide değil aslında öğretmendedir. Öğrencinin o döneme gidebilmesi için gerekli yolu öğretmen gösterecektir. Kanıtları inceleme aşaması sağlanmadığından gerçek bilgilere ulaşılmamış ve öğrenci dönemin bakış açısını kazanamamıştır. Araştırmada öğretmenlerden elde edilen, kanıtların önemine yönelik verilere başka bir çalışmada rastlanmamıştır.

Yine öğretmenlerden Ö29 ve Ö36 ‘nın, Ö29, *“Tarihteki insanların ilkel olduğunu düşünür, klişe, basmakalıp düşünceler üretir. Kendi düşünce algısını yansıtabilir. Bilgiyi başka bilgilere yansıtamazlar.”*, Ö36, *“Öğrencilerin geçmişteki koşulları anlamada güçlük çekmesi, bugünkü bakış açısı veya önyargılarla yorumda bulunması. Öğrencilerin aile ve siyasi ortamdan etkilenmesi. Dolayısıyla özgün olamamaları. Geçmişteki insanları daha ilkel olarak düşünmeleri, geçmişi anlamada eksik kalmalarına neden oluyor.”* şeklindeki açıklamaları, öğrencilerin tarihsel empati öğrenme düzeylerinden “Aptal geçmiş” ve “Klişe genellemeler” basamağında olduklarını ifade etmektedir. Aysal (2012), çalışmasında kanıtları tarihin motoru olarak ifade etmiş ve öğretmenler bu makinenin motorunu çalıştıracak malzemeyi ortaya çıkaramamışlardır. Dolayısıyla, öğretmenler literatürde yer alan aşamalara uygun şekilde tarihsel empati yaklaşımını uygulamadıklarından, öğrenciler öğrenme düzeylerinin birinci basamağında kalmış ve öğrenme düzeyleri ilerleyememiştir. Öğretmenlerin “öğrencilerin geçmişin şartlarını tam kavrayamadıklarını” belirten ifadeler kullanması, tarihsel empati yapmak için gerekli basamakları bildiklerini, fakat bunu öğrenciye nasıl kazandıracaklarını bilmediklerini göstermektedir. Literatüre uygun şekilde tarihsel empatiyi uygulayamadıklarına yönelik veriler Yılmaz ve Koca (2012) araştırmasındaki verilerle paralellik göstermektedir. Ayrıca literatürdeki çalışmalarda, bu çalışmada elde edilen tarihsel empati öğrenme düzeylerine yönelik verilere rastlanmamıştır.

2012 yılında Yılmaz ve Koca tarafından yapılan araştırmada katılımcıların ifade ettiği sorunlardan farklı olarak, sık şekilde müfredat ve kazanım değişikliğinin olmasının bir sorun olduğu ifade edilmiştir. Bunun tarihsel empatiyi olumsuz yönde etkileyebilecek bir sorun olduğu düşünülmektedir. Yapılan tarihsel empati etkinliklerinin müfredat değişikliklerine uygun olarak yapılmasının sorunu çözeceği aşıkardır.

Öğretmenlerden birkaçı, 2017 yılında müfredatta yapılan değişikliklerin tarihsel empatiye yönelik olmadığını belirtmiştir. Öğretim programı incelendiğinde önceki öğretim

programlarına göre, yeni öğretim programında empatiden daha fazla söz edildiği görülmektedir (MEB, 2017). Bazı öğretmenlerin “*Bu yıl 9. Sınıfta kitapta bu konular yer alıyor, bu yöntemin tam anlamıyla nasıl olduğunu merak ediyordum, araştırmanızı bu yönde yapmanıza sevindim.*” gibi ifadeler kullanmış olması müfredatta tarihsel empatiye yönelik değişikliklerin yer aldığını ispatlayan ifadelerdir. Burada eksik nokta, öğretmenlerin müfredat incelemesine ağırlık vermemesi ve bu değişiklikleri yeterince takip edememesidir.

Öğretmenlerden Ö2, Ö29 tarihsel empatiyi derslerinde kullanmamasına karşın tarihsel empatinin öğrenciye tarih şuuru, vatandaş olmanın gerektirdiği yükümlülükleri kazandıracığını belirtmekte, fakat buna karşılık tarihsel empatinin sınava yönelik olmadığı yönünde şikayette bulunmaktadır. Tarih şuuru ve sorumluluğu kazanabilmesi için tarihsel empati yapması gerektiğini göz ardı etmektedirler. Tarihsel empatinin faydalı olduğunu düşünüp, aynı zamanda derslerin sınava yönelik olması yönünde bir beklenti içine girmeleri tezat teşkil etmektedir.

Öğretmenlere tarihsel empati ile ilgili derslerde karşılaştıkları sorunlar sorulmuş verdikleri yanıtlar, tarihsel empatinin derslerde kullanılmadığını bildiren ifadeler olmuştur. Karşılaşılan sorunlar tarihsel empati yaklaşımının tarih derslerinde kullanılmamasından kaynaklanan sorunlardır.

Öğretmenlere karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulmuş, öğretmenler gerçekçi çözüm önerileri sunamamışlardır. Bu durum tarih öğretmenlerinin derslerde tarihsel empatiyi kullanmadıklarını gösteren önemli bir bulgudur. Öğretmenlere öne sürdükleri sorunlarla ilgili çözüm yolları sorulmuş ve öğretmenler ağırlıklı olarak kendi eğitimlerinin bu yönde artırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Diğer araştırmalarda, öğretmenlerin kendilerini yetersiz bulduklarına dair bir veriye rastlanmamıştır. Öğretmenlerin özeleştiri yaparak, kendilerini bu konuda yetersiz görmeleri ve eğitim almayı talep etmeleri sevindirici bir bulgudur. Öğretmenlerin önerilerinde “kullanacakları bir arşivin gerekli olduğu” ifadesinin yer alması, kanıtların ve belgelerin önemini öğretmenlerin de fark ettiklerini göstermektedir. Öğretmenlerin ifadelerinde kanıtların, belgelerin, birinci el kaynakların yer alması literatürde rastlanmamış bir bulgudur.

Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarihsel empatinin öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydalı olacağına inanmaktadır. Faydalı olacağına dair gerekçeler incelendiğinde, öğrencilere yönelik faydalarından söz edilmiştir. Genel olarak sosyal, bilişsel, duyuşsal, kişilik gelişimi, kültürel yönden faydalarına değinilmiştir. Yılmaz ve Koca (2012), tarafından yapılan çalışmada da yine aynı bulgulara rastlanmış, öğretmenler hemen hemen aynı cevapları vermiştir. Bu durum, öğretmenlerin

tarihsel empatinin faydasına inandıklarını, öğrenciye katkılarını bildiklerini, fakat uygulamayı bilmediklerini göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen, öğretmenlerin eğitim almayı istemeleri ve kendilerini bu konuda yetersiz bulmaları, öğretmenlere yönelik eğitimin, fakültelerde ya da hizmet içi eğitim yoluyla planlı ve nitelikli bir şekilde artırılması gerektiğini göstermektedir. Öğretmenlerin bizzat kendi yanıtları somut bir şekilde bu durumu destekler niteliktedir. Ö25 bu durumu şu sözlerle özet bir şekilde ifade etmektedir: *“Öğrencinin seviyesi ve öğretmenin becerisi ile en iyi sonuçlar alınabilir. Tarihi dönemlerin öğrenilmesinde ve anlaşılmasında etkili olabilir.”* Tarihsel empati yaklaşımının etkili bir şekilde öğretiminde ilk basamak öğretmen yeterliliğidir. İlk basamak tamamlanmadan diğer basamakları çıkmak mümkün olamayacaktır.

Katılımcı tarih öğretmenlerinin 52’si tarihsel empati yaklaşımının diğer tarih öğretmenleri tarafından kullanılmasını önermiştir. Önerilerine gerekçe olarak, öğrenciye olan faydaları, dersin öğretimine olan faydaları, öğretmenin işini kolaylaştırması gibi yanıtlar vermişlerdir. Ayrıca bazı öneriler ileri sürmüşlerdir. Ö49 öğretmenin birinci elden kaynak kullanması gerektiğini, belki de Osmanlıca metin çevirmesinin bile gerekli olabileceğini belirterek, öğretmenlerin bu konuda donanımlı olması gerektiği üzerinde durmuştur. Ö49’un bu ifadesi ve kanıtlara yönelik literatürde yer alan çalışmalar (Çulha Özbaş, 2010; Doğan, 2007; Karabağ, 2003; Yılmaz ve Koca, 2013) öğretmenlerin tarihsel empati uygulamaları konusunda eğitim almaları gerektiğini destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin yanıtlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmenlerin tarihsel empati uygulamasını nasıl yapacaklarını bilmedikleri fakat, tarihsel empati yapabildikleri görülmektedir. Ayrıca, tarihsel empatinin bazı aşamalarını sistemli olmayan bir şekilde farkında olmadan sınıfta kullandıkları da görülmektedir. Ö49 o dönemde yaşanmış olayları anlatan belgeleri sınıfa getirdiğini, daha önce yüksek lisans yaparken erişebildiği belgelerden arşiv yaptığını ve sınıfa getirerek derslerde kullandığını belirtmiştir. Buna karşın, aynı öğretmen, tarihsel empatinin uygun şekilde bir tanımını yapamamış, kullanma becerilerine yönelik bilgileri de literatüre uygun bulunmamıştır. Bu bulgu, öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik yeterli eğitim aldıklarında, verimli bir şekilde yaklaşımı kullanabileceklerini göstermektedir.

Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi derslerinde kullanmalarına yönelik olarak, kısmen tavsiye eden öğretmenler birtakım şartlar da öne sürmüşlerdir. Tarih öğretmenlerinden Ö40 bir sınıfı baştan sona aynı öğretmenin okutmadığını, bir yıl bir öğretmenin okuttuğunu daha sonraki yıl gelen öğretmenin ise farklı yöntem, teknik ve yaklaşım kullanarak aynı sınıfı devam ettirdiğini belirtmiştir. Basamakların sağlıklı bir şekilde çıkılamamasından şikayet etmektedir. Tarihsel empatinin kısa sürede

öğrenilemeyeceğini bir süreç gerektirdiğini düşündüğümüzde, Ö40'ın şikayetinde haklı olduğu söylenebilir. Bu çalışmadan başka, literatürdeki çalışmalarda, bu konuya yönelik bir açıklamaya rastlanmamıştır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu başlık altında önce çalışmadan elde edilen sonuçlara, daha sonra da bu sonuçlar ve araştırmacının süreç içerisinde kazandığı deneyimlerden hareketle sunduğu önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

6.1.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Yapılan çalışmada, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik yeterli bir eğitim almadıkları, eğitim almaya yönelik istekli oldukları görülmüştür.

Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiye yönelik tanımlarının yeterli olmadığı, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi tanımlarken, empati ile karıştırdıkları, tarih öğretmenlerinin yaptığı tanımlarda, literatürden farklı olarak kanıtlar ışığında inceleme ifadesinin olmadığı görülmüştür. Buna dayanarak tarih öğretmenlerinin tarihsel empati uygulamasında birinci el kaynak ve belge kullanımının yer olmadığı, tarihsel empatiyi, empati ile karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tarih öğretmenlerinin verdiği yanıtlardan elde edilen bilgiler ışığında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati için gerekli olan bilişsel boyuttan sık sık bahsettikleri görülmüş, bunu tarihsel empatinin ön şartı olarak kabul ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tarih öğretmenlerinin, tarihsel empatinin bilişsel boyutunun, yaklaşımın kullanımında gerekli olduğu bilgisine sahip oldukları, fakat bu boyutu öğrenciye nasıl kazandırılacağı konusunda bir bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

6.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Öğretmenlerin verdikleri yanıtlardan, tarihsel empati etkinliklerini sık sık uyguladıklarını belirttikleri, fakat planlama yapmadıkları bilgisi elde edilmiştir. Tarihsel empatide ön hazırlık gereklidir. Planlama yapmadan yaklaşımın uygulanması mümkün olmayacağından, öğretmenlerin tarihsel empatiyi uygulamadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Öğretmenlerin hiçbirinin literatüre uygun aşamalarla tarihsel empatiyi uygulamadıkları, tarihsel empati uygulamasını drama ile karıştırdıkları görülmüştür. Öğretmenlerin planlama yapmamaları, tarihsel empati içerisinde kullanılan bir teknik olan dramayı tarihsel empati sanmaları, drama uygulamasını tarihsel empati olarak

algılamaları, öğretmenlerin tarihsel empatiyi nasıl uygulayacaklarını bilmediklerini göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, tarih öğretmenlerinin tarihsel empati uygulamasının nasıl yapılacağını bilmedikleri sonucuna ulaşılabılır.

Öğrencilerin ulaştığı tarihsel empati düzeyleri hakkında tarih öğretmenlerinin verdiği bilgiler, öğrencilerin tarihsel empati düzeylerine göre ileri basamaklara geçemedikleri göstermektedir. Tarih öğretmenleri, öğrencinin ulaşması gereken tarihsel empati düzeyini bilmekte, tarihsel empati yapmanın ne demek olduğunu bilmekte, tarihsel empati yapmanın öğrenciye nasıl kazandırılacağı konusunda ise yetersiz kalmaktadır. Net bir şekilde tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yapmayı bildiği, fakat bunu öğrencilere nasıl kazandıracağını bilmediği sonucuna ulaşmaktayız.

Öğretmenlerin kaynak araştırması, materyal hazırlığı gibi hazırlıkları yaptığı, öğrenciye ders içerisinde ve dersten önce kaynak araştırması yaptırdığı, fakat tarihsel empati aşamalarını bilmediklerinden bu hazırlıkları tarihsel empatiye yönelik kullanamadıkları sonucunu elde etmekteyiz.

6.1.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Tarih öğretmenlerinin sorunlara ilişkin verdikleri cevaplar incelenmiş, genel olarak tarihsel empatinin doğru uygulanmayışının yol açtığı sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan, tarihsel empatiyi literatürdeki aşamalarına uygun bir şekilde uygulamadıkları, bu sebeple öğrencinin tarihsel empati yapamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yaşadıkları sorunların, tarihsel empati uygulamasının doğru yapılmayışına dayanıyor olması, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi doğru ve aşamalarına uygun bir şekilde uygulanmadığı sonucuna bizi götürmektedir. Yalnızca öğretmenlerin belirttikleri sorunlar bile tarihsel empatiyi tarih derslerinde kullanmadıkları sonucuna ulaşmak için yeterlidir.

Tarih öğretmenlerine yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak çözüm önerileri sorulmuş, öğretmenler çözüme yönelik gerçekçi önerilerde bulunamamışlardır. Bunun sebebi de yine tarihsel empatinin derslerde kullanılmıyor olmasıdır. Bu cevaplar bize tarihsel empatinin derslerde uygulanmadığını göstermektedir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar ışığında, tarih öğretmenlerinin, müfredatın ve kitapların tarihsel empatiye uygun olup olmadığı konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmüş, öğretim programlarını ve hazırlanan müfredatı yeterince incelemedikleri, sonucuna ulaşılmıştır.

Tarih öğretmenleri, tarihsel empatinin öğrenciye katkıları konusunda olumlu cevaplar vermekte, bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydasına inanmaktadırlar. Eğitim

almayı istediklerini belirten ifadeler kullanmış olmaları, tarih öğretmenlerinin bu konuda eğitilmelerinin faydalı olacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Öğretmen ifadelerinde, bir sınıfı baştan sona aynı öğretmenin okutamadığı, dolayısıyla bir öğretmenin bu yaklaşımı kullanmasıyla başarılı olunamayacağı, basamakların sağlıklı bir şekilde çıkılamayacağı belirtilmiş, bu nedenle öğrencilerin bu uygulamada başarılı olamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatinin, tarihsel düşünme becerilerini kazandırmasına yönelik olumlu yanıtlar verdikleri görülmüş, buna karşılık tarihsel düşünme becerilerine yönelik hiçbirinin bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde çalışmadan ortaya çıkan sonuçlara yönelik öneriler ile yeni araştırmacılar, üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığı için bazı öneriler sunulmuştur.

1- Tarih öğretmenlerinin tarihsel empati yaklaşımını tam olarak bilmemeleri, bir özeleştirici olarak bunu ifade etmeleri, kendi eğitimlerini bu yönde yetersiz bulmaları ve eğitim almaya istekli olmaları olumlu bir sonuçtur. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi bir yaklaşım olarak ifade edememeleri, tarihsel empati kullanımında birinci el kaynak, belge ve kanıt kullanmamaları gibi uygulamaya yönelik önemli eksiklikler tespit edilmiş, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyi derslerde uygulamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bakanlık ve üniversitelerin görevlendireceği uzmanlar tarafından mevcut öğretmenlere tarihsel empatiyi uygulama aşamaları, tarihsel empatinin öğrenme düzeyleri, birinci el kaynak ve kanıt kullanımına yönelik eğitimler verilmelidir.

2- Tarih öğretmenlerinin, tarihsel empati yapmanın ne olduğunu bildikleri fakat öğrenciye tarihsel empatiyi nasıl yaptıracaklarını bilmedikleri tespit edildiğinden, tarih öğretmenlerine verilecek olan eğitimin tarihsel empati yaklaşımını kullanma becerisini kazandıracak yönde düzenlenmesinin uygun olacağı ifade edilebilir. Öğretmenlerin verilen hizmet içi eğitime yönelik inançları olumsuz yönde olduğundan, düzenlenecek olan eğitimlerin uzmanlarca ele alınmasının ve kullanma becerisini kazandıracak yönde olmasının öğretmenler açısından daha faydalı olacağı önerisi getirilebilir.

3- Tarihsel empatinin önkoşulu olan bilişsel boyutun gerçekleşmesi için, gerekli kaynak ve kanıtların ders içerisinde öğretmenler tarafından kullanılması gerekmektedir. Mevcut öğretmenlere ve öğretmen adaylarına tarihsel empatinin nasıl uygulanacağını kazandırılması yönünde verilecek eğitimin yanında, derslerde kanıt ve kaynak kullanımını destekleyecek şekilde www.eba.gov.tr (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden bir kanıt ve kaynak havuzu oluşturulması önerilmektedir. Öğretmenlerin kanıt ve kaynaklara kolay erişimi tarih derslerinde kullanımını artırması yönünden önemlidir.

4- Yenilenen müfredat ve öğretim programında tarihsel empatinin ayrı bir başlık altında yer alması sebebiyle tarih öğretmenlerinin bu yaklaşımı incelemelerinin eğitim öğretim açısından ve yeniliklerin tespiti açısından zorunlu olduğu bir gerçektir. Yenilenen müfredat ve öğretim programının tanıtılması için düzenlenen seminerlere rağmen tarih öğretmenlerinin öğretim programını incelemedikleri ve müfredatla ilgili bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, müfredat bilgilendirmeye ve öğretmenleri öğretim programını incelemeye teşvik edecek detaylı seminerler düzenlenmesi önerilmektedir.

5- Tarihsel empati yaklaşımının uygulanmasında, uzun bir süreç gerektirdiği düşünüldüğünde, her kademedeki uygulanmasının öğrenci başarısını artıracak olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin de ifade ettiği gibi, sınıfların her yıl öğretmen değiştirmesinin sınıfta yapılan uygulamalara engel olduğu göz önüne alındığında, sadece tarih öğretmenlerine değil, her öğretmene bu eğitimin verilmesinin gerektiği açıkça ifade edilebilir. Bu sebeple üniversitelerdeki, alt kademelerden üst kademelere kadar uygun branşlara, sosyal ve tarihle ilişkili olan derslerde, ayrıntılı bir şekilde yaklaşımın verilmesi yerinde olacaktır. Buna bağlı olarak üniversitelere, ilgili branşlar için tarihsel empati adı altında ders açılması önerilmektedir.

6- Tarihsel empatiye yönelik öğrenci üzerine ve öğretmen üzerine araştırmaların az olması, üzerinde fazla çalışılmamış bir alan olması sebebiyle, akademisyenlerin çalışmalarını yapabilecekleri yeni bir sahadır. Yapılacak olan araştırmalarda bu alanda daha ayrıntılı bilgiler edinilebilir. Akademisyenlere bu alanda çalışmaları önerilebilir.

7. KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Akkoyun, F. (1989). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(15), 63-69.
- Altıkulaç, A. ve Gökkaya, A. K. (2014). Tarih derslerinde hatırat kullanımının tarihsel empati becerisine etkisi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9(1), 21-35.
- Altınbaş, K., Gülöksüz, S., Özçetinkaya, S. ve Oral, E. T. (2010). Empatinin biyolojik yönleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(1), 15-25.
- Ata, B. (2009). Selim Sabit Efendi'nin okul tarihi inşası. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 377-392.
- Ata, B. ve Keçe, M. (2014). Öğrencilerin okuryazarlık düzeylerini etkileyen faktörler: Öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2(1), 1-23.
- Aydın, O. (2015). Empatinin nörobiyolojik temelleri. Y. Kabapınar (Ed.), *Çocuk ve empati içinde* (s. 21-43). Ankara: Pegem yayınları.
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin akademik başarıya etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Coşkun-Keskin, S. (2007). *Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan, H. (2008, Temmuz). *Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati kullanımına yönelik örnek bir uygulama: Sefer günlükleri*. Paper presented at the International Conference on Educational Science, North Cyprus.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çulha-Özbaş, B. (2010). *12-14 Yaş grubu öğrencilerin tarihsel düşünce gelişimi ve tarihsel kanıt kullanımı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demeter, Ö. (2015). Tarihsel empati günlükleriyle ilk çağ tarihine yolculuk. Y. Kabapınar (Ed.), *Çocuk ve empati içinde* (s. 542-564). Ankara: Pegem Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, 228-239.

- Dilek, D. (2009). Geçmiş imgelerle yeniden kurmak: İlköğretim düzeyinde tarihsel imgelem becerilerinin kullanımı üzerine ikonografik bir yazı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 633-689.
- Doğan, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Ü. (2009). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duman, M. (2011). *Sosyal bilgiler dersi öğretim materyallerinde empati becerisinin geliştirilmesi: Amaç kapsam ve yeterlilik* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, E. G. ve Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Geneser, P. V. L. (2005). *Children learning from children of the past: A study of fifth graders' development of empathy with historical characters* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Texas at Austin, Austin.
- Güney, B. G. ve Şeker, H. (2012). Bilim kültürü ile empati kurulmasında bilim tarihinin kültürel araç olarak kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 523-539.
- İşık, H. (2008). *Tarih öğretiminde doküman kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine ve başarılarına etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karabağ, Ş. G. (2010). Tarihsel empati becerisi: Öğretimi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 116-122). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Karabağ, Ş. G. (2015). Kuramdan uygulamaya tarihsel empati. Y. Kabapınar (Ed.), *Çocuk ve empati* içinde (s. 508-540). Ankara: Pegem Yayınları.
- Karabağ, Ş. G. (2003). *Öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olarak tarihi empati* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, N. B. (2011). *Sosyal bilgiler dersi (4. ve 5. sınıf) öğretim materyallerinde empati becerisinin amaç, kapsam ve etkililiği boyutlarında incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kızılay, N. (2014). Arkeoloji konularının sınıf içi yaparak yaşayarak öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeye etkisi üzerine bir eylem araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 85-107.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.

- Kondoyianni, A. and Kosti, K. (2011). Eğitimde drama yoluyla tarihsel empatiyi beslemek. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1, 52-57.
- Kütükoğlu, M. (2014). *Tarih araştırmalarında usül*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lazarakou, E. (2008). Empathy as a tool for historical understanding: An evaluative approach of the ancient greek primary history curriculum. *International Journal of Social Education*, 23(1), 27-50.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2007). *Ortaöğretim 9. sınıf tarih dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2012). *Ortaöğretim çağdaş türk ve dünya tarihi dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011). *Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi öğretim programı ve 10. sınıf seçmeli tarih dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011). *Ortaöğretim 11. sınıf tarih dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2012). *Ortaöğretim türkiye cumhuriyeti inkılap tarihi ve atatürkçülük dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Ortaöğretim tarih dersi 9, 10, 11. sınıflar öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Ortaöğretim çağdaş türk ve dünya tarihi dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Ortaöğretim T. C. inkılap tarihi ve atatürkçülük dersi öğretim programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Türk kültür ve medeniyet tarihi dersi öğretim programı*, Ankara.
- Okur-Berberoğlu, E. ve Berberoğlu, B. (2015). Çanakkale savaşları ve anzak günü kapsamında türkiye ve yeni zelanda eğitim programlarında tarihsel empati ve küresel vatandaşlık kavramlarının karşılaştırılması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 18, 657-666.
- Ozan, R. (2007). *Sosyal bilimler liselerinde tarih eğitimi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öktem, Ö. (2012). Empati (eşduyum). *Nöropsikoloji Dergisi*, 1, 46-48.
- Öz, F. (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2), 32-38.
- Perikleous, L. (2011). Why did they treat their children like this?: A case study of 9-12 year-old greek cypriot students' ideas of historical empathy. In L. Perikleous & D.

Shemilt (Eds.), *The future of the past: Why history education matters* (pp. 217-252). Nicosia: AHDR.

Yılmaz, K. (2011). Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde tarihsel empati: Geçmişe geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (s. 12-30). Ankara: Pegem Yayınları.

Yılmaz, K. ve Koca, F. (2012). Tarihsel empati üzerine nitel bir araştırma: Tarih öğretmenlerinin algı, görüş ve deneyimlerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 855-879.

Yüksel, A. (2010). Kavram kapsam ve tarihsel gelişim bağlamında empati. Y. Kabapınar (Ed.), *Çocuk ve Empati* içinde (s. 2-17). Ankara: Pegem Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.

8-EKLER

Ek:1 Anket soruları

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL EMPATİ UYGULAMALARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ ANKET FORMU

Yönerge:

Merhaba, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Tarih Eğitimi Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumlarını değerlendirmeye yönelik araştırma yapıyorum. Size verdiğim anket, tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumlarını değerlendirmek amaçlı kullanılacaktır. İsiminiz ankette yer almayacak ve araştırmalarda kullanılmayacaktır. Bu araştırmadan çıkan sonuçlar, tarihsel empati kullanımına yönelik Eğitim Fakülteleri ve Milli Eğitim Bakanlığına öneriler getirecektir. Anket sorularını samimi bir şekilde cevaplayacağınıza inanıyorum. Teşekkür ederim. İstek Tuba İslam.

I.BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

Mezun olduğunuz okul ve bölüm nedir?.....

Görevde kaçınıcı yılınızı çalışıyorsunuz?.....

Çalıştığınız okulun türü nedir?.....

Kaç yaşındasınız?.....

II.BÖLÜM:

2.1 Tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanımıyla ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Eğer cevabınız evetse, aldığınız eğitimin niteliğini açıkla mısınız?

2.2. Tarihsel empatiyi tanımlarsınız?

2.3. Tarihsel empatiyle empati arasındaki farklı açıkla mısınız?

2.4. Tarihsel empati etkinliklerini derslerinizde ne sıklıkla kullanmaktasınız?

2.5. Tarihsel empati etkinliklerinin yürütülmesinde ne tür bir planlama yapmaktasınız?

2.6. Tarihsel empatinin hangi aşamalarla uygulanır? Bu aşamalarda sizin ve öğrencilerinizin rolleri nelerdir?

2.7. Tarihsel empatinin tarih derslerine katkısı nelerdir?

2.8: Tarihsel empatinin öğrencilere katkısı nelerdir?

2.9: Tarihsel empati etkinlerinde karşılaştığınız sorunların nelerdir?

2.10: Tarihsel empati etkinlerinde karşılaştığınız sorunları çözmek için neler yapılmalıdır?

2.11: Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanılmasının gerekliliğine inanıyor musunuz? Cevabınızı gerekçeleriyle açıkla mısınız?

2.12: Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin de uygulamasını ister misiniz? Cevabınızı gerekçeleriyle açıkla mısınız?

2.13: Son olarak bu konuyla ilgili söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Ek:2 Mülakat Soruları**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL EMPATİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ MÜLAKAT FORMU****Yönerge:**

Merhaba, benim adım İstek Tuba İslam. K. T. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumlarını değerlendirmeye yönelik araştırma yapıyorum. Sizinle, tarihsel empatiyle ilgili görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşmede amacım, Trabzon'daki tarih öğretmenlerinin tarihsel empatiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumlarını değerlendirmektir. Bu araştırmadan çıkan sonuçlar, tarihsel empati kullanımına yönelik Eğitim Fakülteleri ve Milli Eğitim Bakanlığına öneriler getirecektir.

Yapacağımız görüşme süresince bana söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacı dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Araştırma raporuna, görüşülen bireylerin isimleri yansıtılmayacaktır. Görüşme süresince konuşulanları tekrar hatırlayabilmek için kayıt altına alacağım. Bu kayıtlar kesinlikle başka bir yerde kullanılmayacaktır. Görüşme sırasında rahatsız olacağınız bir durum olduğunda kayıtların silinmesini isteyebilirsiniz. Görüşmenin yaklaşık bir saat süreceğini tahmin ediyorum. İzin vererseniz görüşmeye başlamak istiyorum.

Kişisel Bilgiler:

Mezun olduğunuz okul ve bölüm nedir?.....

Görevde kaçınıcı yılınızı çalışıyorsunuz?.....

Çalıştığınız okulun türü nedir?.....

Kaç yaşındasınız?.....

Sorular:

- 1.Tarihsel empatinin tarih derslerinde nasıl kullanılacağıyla ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Eğer cevabınız evetse, aldığınız eğitimin niteliğini açıklar mısınız?
- 2.Tarihsel empatiyi tanımlar mısınız?
- 3.Tarihsel empati ile empati arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 4.Tarihsel empatiyi tarih derslerinde kullanıyor musunuz? Eğer cevabınız evetse ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
- 5.Tarihsel empati etkinliklerini yürütürken herhangi bir planlama yapıyor musunuz? Eğer cevabınız evetse, ne tür bir planlama yapıyorsunuz?
- 6.Tarih derslerinde tarihsel empati hangi aşamalarla gerçekleştirilir? Bu aşamalarda siz ve öğrencileriniz neler yapmaktadır?
- 7.Tarihsel empati etkinliklerinin tarih derslerine katkısı nedir?
- 8.Tarihsel empati etkinliklerinin öğrencilere katkısı nedir?
- 9.Tarihsel empati etkinlikleri tarihsel düşünme becerilerini destekler mi? Eğer cevabınız evetse, tarihsel empati etkinliklerinin hangi tarihsel düşünme becerilerini geliştireceğini sıralar mısınız?
- 10.Tarihsel empati etkinliklerinin uygulama sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
- 11.Tarihsel empatinin bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmasının faydasına inanıyor musunuz? Eğer cevabınız evetse gerekçesini açıklar mısınız?
- 12.Tarihsel empati etkinliklerini diğer tarih öğretmenlerinin kullanmasını tavsiye eder misiniz? Eğer cevabınız evetse gerekçesini açıklar mısınız?

9. ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Araştırmacı, 01/08/1983 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlkokulu Mardin/Midyat Ali İhsan Kalmaz İlkokulunda, ortaokulu Trabzon 100. Yıl Ortaokulunda tamamladı. 2000 yılında Trabzon lisesinden mezun olarak, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümüne yerleşti. 2004 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesinden mezun oldu. Aynı yıl Muş ilinin Bulanık ilçesine Mehmet Akif Ersoy ilköğretim okuluna atandı. 2007 yılında Trabzon ili Çarşıbaşı ilçesi Şahinli İlkokuluna tayin oldu. Halen burada görev yapmaktadır. 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim dalı Tarih Eğitimi Bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Araştırmacı evli ve iki çocuk annesidir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Adres: İstek Tuba İSLAM, Şahinli İlkokulu, Çarşıbaşı/ Trabzon

E- posta: isteksinan@hotmail.com

Tel: 05057507782